

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

СІМЕЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнського круглого столу

Одеса, 8 квітня 2024 року

Одеса
Фенікс
2024

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора Є. Харитонова,
доктора юридичних наук, професора О. Сафончик

Упорядники-укладачі:

Сафончик Оксана Іванівна – д.ю.н., професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професор;
Шамота Олександр Володимирович – асистент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Група організаційного та технічного забезпечення Всеукраїнського круглого столу:
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Глиняна Катерина Михайлівна – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Давидова Ірина Віталіївна – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Сафончик Оксана Іванівна – д.ю.н., професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професор;
Сурник Анастасія Олександрівна – лаборант кафедри цивільного права;
Шамота Олександр Володимирович – асистент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

С 37 **Сімейне право України в контексті євроінтеграційних процесів :**
матеріали круг. столу (м. Одеса, 8 квіт. 2024 р.) [Електронне видання]
/ укл.: О. І. Сафончик, О. В. Шамота ; за заг. ред.: Є. О. Харитонova,
О. І. Сафончик. – Одеса : Фенікс, 2024. – 150 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8430-08-5

У збірнику містяться матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем сімейного права, які були оприлюднені на Всеукраїнському круглому столі «Сімейне право України в контексті євроінтеграційних процесів» 8 квітня 2024 року в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженнями науковців у сфері сімейного права і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в практичній діяльності.

УДК 347.61/.64

Матеріали видано в авторській редакції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти, які рекомендували ці матеріали до друку.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
Харитонов Є. О. СІМЕЙНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ НА ТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	8
Харитонova О. І. ПРАВО СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ І ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	12
Берназ-Лукавецька О. М., Кірсанов О. В. ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНИХ КРЕДИТІВ ТА ПОЗИК	16
Глиняна К. М. КАТЕГОРІЯ «ІНТЕРЕС ДИТИНИ» У ЦИВІЛЬНОМУ ТА СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	18
Давидова І. В. ДО ПИТАННЯ ПРО УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ...	23
Денисяк Н. М. ВІДПОВІДНІСТЬ НОТАРІАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗАХИСТУ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ.	26
Діденко Л. В. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДСТАВ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ ЗА СІМЕЙНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ ТА ЄС.	30
Дришлюк Андрій Ігорович СТРОК НА ПРИМИРЕННЯ ПОДРУЖЖЯ: РУДИМЕНТ АБО ПОТРЕБА? ...	35
Кривенко Юлія Василівна ДО ПИТАННЯ ЩОДО БАЛАНСУ ПРАВ КРЕДИТОРІВ І ПРАВ ДІТЕЙ БОРЖНИКА	38
Мельник О. В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	40
Менджул М. В. ТИМЧАСОВЕ ВЛАШТУВАННЯ ДИТИНИ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ У СІМ'Ю У АСПЕКТІ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ.	44
Orzikh Yurii Hennadiiovych UKRAINIAN LAW COMES ONTO THE EU ARENA. IS IT TIME TO DRESS IT UP?	47

Сафончик О. І. ДО ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ НА ОБ'ЄКТИ НЕЗАВЕРШЕНОГО БУДІВНИЦТВА	50
Веретільник А. І. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.	54
Романовський Д. С. КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ АЛІМЕНТНИХ ПРАВОВІДНОСИН ФРАНЦІЇ ТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ	57
Федорчук Ю. О. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	60
Шамота О. В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄС	63
Антонюк С. Л. ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД	66
Богомолова А. Г. РОЗЛУЧЕННЯ І АЛІМЕНТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	70
Бубнова А. О. ДЕЯКІ ПИТАННЯ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	75
Вавдійчик Я. О. ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	77
Виходець Олена Олександрівна ВИКОРИСТАННЯ ІМІДЖОВИХ ПРАВ ДИТИНИ В СПОРТІ	80
Голубович А. М. ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В ШЛЮБІ З ІНОЗЕМЦЕМ	83
Дідух А. С. ЦИВІЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК СУЧАСНИЙ ВИКЛИК ДЛЯ СІМЕЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	85
Лавнікович О. О. ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР ЯК РЕГУЛЯТОР МАЙНОВИХ ВІДНОСИН ПОДРУЖЖЯ	88
Льїна Є. О. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ	91

Калова В. С. ОСОБЛИВОСТІ САМОЗАХИСТУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	93
Карась В. М. ПРОЦЕДУРА УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.	96
Коришун З. В., Самойленко С. А. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН	100
Курманська А. В. ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	102
Логвінова К. В. ЦИФРОВІ ПРАВА ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТІ ТА ЇХ ЗАХИСТ	107
Мерад А. С. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	110
Михайленко А. О. ОБМЕЖЕННЯ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ПОДРУЖЖЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	113
Мука О. А. ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ АЛІМЕНТІВ НА ДІТЕЙ ЗГІДНО З ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.	116
Осієвський В. В. ПОРЯДОК РОЗЛУЧЕННЯ ПОДРУЖЖЯ У СПРОЩЕНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	119
Рачок А. І. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОТРИМАННЯ СВІДОЦТВА ПРО НАРОДЖЕННЯ ДИТИНИ, ЩО НАРОДИЛАСЬ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ	122
Сарницька С. І. ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД СІМЕЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	124
Удод В. В. ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ МАЙНА БАТЬКІВ ДІТЬМИ	128
Чубірко В. М. ПИТАННЯ АЛІМЕНТНИХ ВІДНОСИН В СУЧАСНИХ УМОВАХ.	131
Шутько К. Є. ПОРІВНЯННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ ТА ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	134

ПЕРЕДМОВА

Однією з важливих категорій у цивільному законодавстві України є належне правове регулювання сімейних правовідносин, адже вони являють собою складний комплекс взаємних прав і обов'язків осіб, що є членами родини або складаються в близькому спорідненні. Зіткнення інтересів у цій сфері права неминуче приводить до виникнення сімейних спорів.

Сімейні правовідносини виникають з приводу вступу в шлюб фізичних осіб; державної реєстрації укладення шлюбу; визнання шлюбу недійсним; розірвання шлюбу; народження, реєстрації, виховання, усиновлення дитини; виявлення та влаштування дітей, які опинилися без піклування батьків; матеріальних (майнових) і нематеріальних (особистих немайнових) благ тощо. Це є основними питаннями, які розглядаються у сучасності в сфері сімейного права та створення чіткого механізму правового регулювання сімейних правовідносин в контексті євроінтеграції Української держави.

Трансформації концепції цивільного права України, стрімке оновлення законодавства, що регулює майнові та особисті немайнові відносини, наявність Сімейного кодексу України та процес рекодифікації (оновлення цивільного законодавства України) природно, зумовлює необхідність у обговоренні цих питань в наукових конференціях та круглих столах, де б вказані процеси знаходили адекватне відображення. Крім того, запровадження в Україні воєнного стану також додатково посилює необхідність дослідження найбільш актуальних питань сімейного права (наприклад, укладання та розірвання шлюбу, ускладненого іноземним елементом; захист прав дітей та батьків в умовах воєнного стану; визначення місця проживання дитини та розподіл спільного майна подружжя в умовах воєнного стану тощо).

Проведення Всеукраїнського круглого столу з проблем сімейного права є традиційним науковим заходом, який проводиться кожного року в Національному університеті «Одеська юридична академія». Наукова робота наших викладачів, аспірантів та студентів є невід'ємною складовою частиною наукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», тому проведення таких заходів має позитивно сприяти розвитку науки сімейного права в Україні. Науковці, практичні працівники, аспіранти та студенти беруть активну участь в обговоренні актуальних проблем сімейного

права в умовах сьогодення, що особливо важливо в контексті адаптації законодавства України до законодавства країн ЄС, а також в умовах воєнного стану. Сасе вирішенню різного роду проблем сімейного права і було присвячено засідання Всеукраїнського круглого столу, яке відбулося у Національному університеті «Одеська юридична академія» 8 квітня 2024 року.

Учасниками круглого столу стали представники науково-педагогічного складу Університету та інших закладів вищої освіти, практичні працівники, судді, аспіранти, а також здобувачі вищої освіти (як рівня «бакалавр», «магістр», так і «молодший бакалавр»), що в сукупності свідчить про жвавий інтерес до проблематики, якій було присвячено науковий захід, зацікавленість у вирішенні проблемних питань, які стали предметом жвавих дискусій учасників круглого столу.

Маємо надію, що результати проведеного круглого столу, подані у даній збірці його учасниками, зацікавлять широке коло читачів, яким не байдужі проблеми сімейного права України в контексті євроінтеграційних процесів.

*Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»,
член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений діяч науки і техніки України
Євген Олегович Харитонов*

*Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»
Оксана Іванівна Сафончик*

Харитонов Є. О.

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія, Член-кореспондент НАПрН України

СІМЕЙНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ НА ТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У контексті євроінтеграційних процесів важливою проблемою є адаптація національних правових систем до засад права (законодавства) Європейського співтовариства.

Відтак одним із завдань оновлення українського цивільного законодавства та адаптації його положень до засад європейського права вважається консолідація норм, що регулюють майнові та немайнові відносини на засадах рівності сторін та засадах диспозитивності правового регулювання їхньої поведінки, у єдиному Цивільному кодексі. Відповідно до цього планується скасувати Господарський кодекс України, Сімейний кодекс України та Закон України «Про міжнародне приватне право» включити їх до ЦК України, як складові Книги останнього.

Власне, у такій пропозиції, як варіанту концепції кодифікації вітчизняного цивільного законодавства, нічого надзвичайного немає. Більш того, зауважимо, що саме таку структуру мав проєкт у редакції від 25 серпня 1996 року, прийнятий 25 серпня Верховною Радою України у першому читанні 5 червня 1997 року. (Якщо оцінювати термін «рекодифікація», котрий вживається як синонімічний щодо виразу «оновлення цивільного законодавства», то можна визначити головний акцент «оновлення»: це відновлення принципових засад «кодифікації», яка була незвершена. Вдаючись до алюзій, можна сказати, що йдеться не тільки – і навіть не стільки – про «принципове оновлення», скільки про «реконкісту» у цій галузі).

В цілому рішення проєкту Цивільного кодексу України, на перший погляд, виглядали привабливо, об'єднуючи в одну структуру весь комплекс відносин, що стосуються визначення становища приватної особи (зокрема, в сімейно-побутовій сфері). Відповідно, шлюб і сім'я розглядалися не як самоцінність, а як закріплення цінності ще більш високого порядку – забезпечення пріоритету індивідуальних прав приватної особи (якби йшлося не про цивільні відносини, то ще більш привабливим було б позначення «права людини»).

Відтак прийняття Верховною Радою України 10 січня 2002 року Сімейного кодексу України виявилось для багатьох певною мірою несподіванкою і поставило низку питань, поміж яких головними були наступні: Наскільки виправданим є таке рішення? Як довго СК проіснує? Коли він може бути скасованим?

Така перспектива стала набувати певних рис реальності після підготовки концепції оновлення цивільного законодавства.

Головним аргументом на користь доцільності регулювання цих відносин у Цивільному кодексі можна вважати те, що за їхньою сутністю сімейні відносини є відносинами цивільними, котрі ст. 1 ЦК визначає як особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. При цьому сімейні відносини поміж інших цивільних відносини виокремлюються за підставами їхнього виникнення: шлюб, кровне споріднення, усиновлення, взяття дітей на виховання, встановлення опіки та піклування тощо. Ця позиція зазвичай обґрунтовується вказівкою на те, що ЦК України регулює як майнові, так і особисті немайнові відносини, ліквідувавши, таким чином, характерний для радянського цивільного права критерій розмежування цивільних (головним чином, майнових) та сімейних (головним чином, немайнових) відносин.

Поряд з цим, як важливий аргумент на користь ліквідації Сімейного кодексу України і включення відповідних норм до складу Цивільного кодексу у дискусіях висловлюється твердження, що у більшості європейських країн відсутні спеціальні сімейні кодекси (іноді це звучить ще більш категорично – «у жодній європейській країні немає Сімейного кодексу»), а відносини у цій сфері регулюються за допомогою включення до ЦК, побудованих за пандектною системою, розділу «Сім'я»/ «Сімейне право». До прикладу згадаємо, що Німецький цивільний кодекс (BGB) містить книгу четверту «Сімейне право». Таку саму або подібну структуру використовують численні послідовники німецького концепту цивільного законодавства. Власне, тут має місце прагнення максимального втілення у життя концепції «доцільності єдності правового регулювання відносин між приватними особами».

Попри його позірну вагомість, цей аргумент спростувати не так вже й складно.

Звернувшись до гарно систематизованого компаративістського дослідження регулювання сімейних відносин М. В. Менджул, визна-

чимо ставлення до вирішення цього питання у правових системах країн, які входять до складу ЄС, тобто, таких, що долучилися до процесу євроінтеграції. Картина вимальовується досить цікава.

У державах Західної Європи – членах ЄС (Австрія, Бельгія, Німеччина, Нідерланди, Люксембург) джерелами сімейного права є норми (зазвичай створені на базі Французького, Німецького, Австрійського цивільних кодексів), включені до складу Цивільного кодексу відповідної держави.

Але в країнах Східної Європи, частина з яких має багато спільного в історичному розвитку з Україною, що робить важливим огляд на особливості джерел їхнього сімейного права, картина виглядає інакше. Якщо в Чехії, Румунії Цивільні кодекси регулюють також сімейні відносини, то в Польщі діє Сімейний (Родинний) кодекс, у Молдові (котра наразі не є членом ЄС, але прагне цього) діє Сімейний кодекс. Сербія має спеціальний Сімейний закон. Складнішою є система регулювання сімейних відносин Угорщині, де сімейному праву присвячена Четверта книга ЦК, але істотно «підкріплена» Законом «Про захист сім'ї».

У Південній Європі, де членами ЄС є Греція, Іспанія, Італія, Італія, Мальта, Португалія, Словенія та Хорватія, у більшості з названих країн сімейні відносини регулюються цивільними кодексами. У деяких з них є також низка спеціальних законів у галузі сімейного права Греція, Італія, а в Іспанії на території Каталонії діє Сімейний кодекс 1998 року. У Словенії та Хорватії сімейні відносини регулюють спеціальні Сімейні кодекси (у Словенії – 2017 року, у Хорватії – 2015 року).

Строката картина вимальовується у нордичних державах. При цьому тільки у Швеції сімейне право є частиною цивільного. Натомість Норвегія, Данія, Фінляндія, Ісландія надають перевагу регулюванню сімейних відносин спеціальними законами різного рівня кодифікації.

Що стосується країн Балтії, то й тут є відмінності у обранні оптимального підходу регулювання сімейних відносин. У Естонії це робиться за допомогою спеціальних законів, Латвія та Литва воліють регулювати сімейні відносини, використовуючи Цивільні кодекси.

Узагальнюючи викладене, можемо констатувати, що в країнах ЄС мирно співіснують різні підходи щодо джерел регулювання сімейних відносин, зумовлені історичними, світоглядними, соціальними, ментальними тощо чинниками, розумінням сутності шлюбно-сімейних відносин, філософією шлюбу та сім'ї.

Немає необхідності зупинятися тут детальніше на аргументах щодо доцільності збереження існування в нашій країні окремого Сімейного кодексу (котрий, до того ж, після його прийняття зараховували до новаторських законодавчих актів, оскільки він містив значну кількість норм, що регулюють відносини, які раніше не входили до сфери дії сімейного законодавства УРСР, наприклад, передбачаючи договірні засади регулювання сімейних відносин, заручини, режим окремого проживання подружжя, поновлення шлюбу, особисті немайнові права та обов'язки суб'єктів сімейних відносин тощо). Тим більше, що на користь такого рішення неодноразово висловлювалися і практики (зокрема, адвокати), і науковці.

Разом із тим, варто зауважити, що на користь існування спеціального базового закону свідчить також величезна кількість проблем, що наразі виникають у сфері сімейних відносин після повномасштабного російського вторгнення в Україну. У таких мовах, було б легковажно переносити норми, що стосуються шлюбу, сім'ї, стосунків батьків і дітей, опіки, піклування тощо, до ЦК України, де вони можуть опинитися у затінку численних норм Цивільного кодексу. Натомість доцільно доповнювати і удосконалювати Сімейний кодекс України, наповнюючи його нормами, появи яких вимагає життя у воєнний та повоєнний час.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що Європейський концепт права ґрунтується не на вимогах однакового регулювання відносин у сфері буття приватної особи, а на прагненні забезпечення максимального комфорту буття особи та її прав.

Це головна вимога адаптації національного права до засад ЄС. Тому вирішальним є не те, якими законами, кодексами регулюються сімейні відносини, а як вони мають координуватися у процесі зближення законодавства держав-членів ЄС.

Відтак, якщо положення Сімейного кодексу тощо відповідають регламентам ЄС, які визначають засади сімейних стосунків, то немає необхідності включення його до ЦК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.; 3 приводу концепції щодо модернізації Цивільного кодексу України (рекодифікації). URL. : <https://sud.gov.ua/ua/press/2020/06/20200624-01>

ua/ru/news/blog/157375-z-privodu-kontseptsii-schodo-modernizatsiiv-tsivilnogo-kodeksu-ukrayini-rekodifikatsiyi

2. Проект Цивільного кодексу України від 25 серпня 1996 р. // Українське право. 1996 . № 2 . С. 32 – 523.

3. Проект Цивільного кодексу України від 25 серпня 1996 р., прийнятий Верховною Радою у першому читанні 5 червня 1997 р // Українське право . 1999 . № 1 . С. 32 – 558

4. Менджул М. В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород, РІК-У, 2021. С. 64-92.

5. Серед адвокатів та науковців домінує думка про необхідність збереження Сімейного кодексу як окремого законодавчого акту. URL : <https://unba.org.ua/news/6018-sered-advokativ->

6. Менджул М. В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород, РІК-У, 2021. С. 93-104

Харитонова О. І.

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН
України, зав. кафедри права інтелектуальної власності та
патентної юстиції Національного університету
«Одеська юридична академія»*

<https://orcid.org/0000-0002-9681-9605> Kharytonova Olena

ПРАВО СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ І ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Визнання майнових прав інтелектуальної власності спільною сумісною власністю подружжя досить довго залишалося дискусійним і невизначеним, судова практика, що склалася стосовно цього питання не є однозначною.

Спільною сумісною визнається власність двох і більше осіб без визначення конкретних часток. Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 368 Цивільного кодексу України [1] та ч. 1 ст. 60 Сімейного кодексу України [2] майно, придбане подружжям за час шлюбу, вважається їх спільною сумісною власністю, якщо інше не передбачено договором або законом. Навіть якщо один з подружжя з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) не мав самостійного заробітку (доходу). Кожна річ, набута за

час шлюбу, вважається об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, крім речей індивідуального користування. До спільного майна подружжя входять і їх заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи. Якщо одним з подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, гроші або інше майно, які були одержані за цим договором, також є спільною сумісною власністю. До спільного майна належать також речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного з подружжя.

Таким чином, законодавець встановлює презумпцію спільності майна, придбаного подружжям під час шлюбу.

Чи є якась специфіка у прав інтелектуальної власності і чи можуть вони належати подружжю на праві спільної сумісної власності?

Відповідно до Закону України «Про авторське право та суміжні права» [3] правом інтелектуальної власності є право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений законом. Тобто це право на результат діяльності або інший об'єкт, визначений законом, складається з двох видів прав: особистих немайнових прав та майнових прав. Особисті немайнові права інтелектуальної власності виникають з моменту створення об'єкта права інтелектуальної власності, і, за загальними правилами, належать автору (творцю, винахіднику), є чинними безстроково, не підлягають відчуженню та не залежать від майнових прав (їх наявності чи відсутності). До них належать, зокрема, право на визнання людини творцем, право на ім'я, право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, що може завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта та інші права. Таким чином, немайнові права належать лише автору.

До майнових прав інтелектуальної власності належать: право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Майнові права інтелектуальної власності можуть відповідно до закону бути внеском до статутного капіталу юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватися в інших цивільних відносинах. Також об'єкти права

інтелектуальної власності можуть бути предметом поділу під час розлучення, з урахуванням наявності у чоловіка та дружини майнових прав на такі результати чи об'єкти.

Говорячи про судову практику, слід згадати правову позицію, яка була висловлена Верховним Судом України в постанові від 7 грудня 2016 року у справі № 6-1568цс16, КЦС ВС у постанові від 09 січня 2019 року у справі № 643/4589/15-ц, що належність майна до спільної сумісної власності подружжя визначається не тільки фактом придбання його під час шлюбу, але й спільною участю подружжя коштами або працею в набутті майна. Застосовуючи норму статті 60 СК України та визнаючи право спільної сумісної власності подружжя на майно, суд повинен установити не тільки факт набуття майна під час шлюбу, але й той факт, що джерелом його набуття були спільні сумісні кошти або спільна праця подружжя. Має в цьому сенсі також значення і Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 р. у справі № 1-8/2012 [4], де зазначено, зокрема, що торговельні марки та інші позначення є об'єктами спільної сумісної власності, оскільки вони є видом майна, що входить до складу підприємства, як єдиного майнового комплексу. Для визначення у кожному конкретному випадку можливості віднесення майнових прав інтелектуальної власності до переліку спільної сумісної власності подружжя, необхідно також враховувати характер набуття таких прав. В разі безпосередньо створення певного об'єкту інтелектуальної власності (первинний спосіб набуття) одним з подружжя, такий об'єкт, а отже й майнові права інтелектуальної власності на нього належать виключно творцю, з огляду на те, що вони є виразом інтелектуальних та творчих здібностей автора, а отже невід'ємно пов'язані з особою творця. Саме тому помилково застосовувати критерій використання спільних коштів для визначення спільної приналежності майнових прав інтелектуальної власності у випадках вкладання коштів у придбання матеріалів та обладнання для створення такого об'єкта, адже в такому разі відсутня творча та інтелектуальна участь у процесі створення такого об'єкту. Водночас, інший з подружжя має право, у разі наданні допомоги у його створенні (вкладання коштів у придбання матеріалів, взяття на себе усіх клопотів щодо сумісного проживання або іншим чином сприяння

створення об'єкта інтелектуальної власності) на грошову компенсацію [5]. У випадку, коли під час перебування в шлюбі майнові права інтелектуальної власності на творчі результати та інші об'єкти права інтелектуальної власності набуто від інших осіб за договором (похідний спосіб набуття), такі результати можуть мати режим спільного володіння, включно з доходами від здійснення прав інтелектуальної власності, за умови, що для таких цілей використано спільні кошти подружжя. Тому можна погодитися з Л. Майданик, що у зв'язку з відсутністю особистого внеску подружжя при набутті прав інтелектуальної власності на твір за правочинами, на такі результати варто застосовувати режим спільного сумісного майна [6, с. 15–16]. Відповідно, розпорядження майновими правами на такі об'єкти є спільним, інакше такі правочини можуть бути визнаними недійсними за рішенням суду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України | від 16.01.2003 № 435-IV (rada.gov.ua)
2. Сімейний кодекс України | від 10.01.2002 № 2947-III (rada.gov.ua)
3. Закон України «Про авторське право і суміжні права». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 57, ст.166. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 р. у справі № 1-8/2012. URL: Рішення Конституційного С... | від 19.09.2012 № 17-рп/2012 (rada.gov.ua)
5. Стародуб І. Кінець історії. Спори щодо інтелектуальної власності у разі розлучення. Юридична газета. URL: <http://surl.li/lrvrb>
6. Майданик Л. Здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності подружжя на твір за цивільним законодавством України. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2017. № 2. С. 12–17.

Берназ-Лукавецька О. М.

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права*

Національного університету «Одеська юридична академія»,

Кірсанов О. В.

аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНИХ КРЕДИТІВ ТА ПОЗИК

В реаліях сьогодення, пов'язаних з складною ситуацією у нашій країні, подружжя можуть звертатися до фінансових установ за отриманням кредитних коштів. Однак, нажаль, непоодинокими стають випадки, коли один з подружжя отримує кредит, при цьому без відома іншого з подружжя. Як наслідок, такі кредитні зобов'язання можуть стати неприємним сюрпризом для другого з подружжя під час процесу розлучення. Жоден з подружжя не має бажання повертати грошові кошти, які він фізично не отримував та не витрачав.

Аналізуючи чинне сімейне та цивільне законодавство, можна виділити такий вид кредитування як сімейний, головною ознакою сімейного кредиту є те, що кошти, які отримані, повинні витрачатись на спільні потреби саме сім'ї, а не когось одного з подружжя.

Кредити для сімей від банків особливо підходять для сімейних пар і молодих сімей; в деяких випадках ці сім'ї повинні вже мати дитину, щоб отримати гроші в кредит. Крім того, для деяких пропозицій дохід сім'ї не може перевищувати певної суми, оскільки сімейний кредит призначений для сімей із середнім рівнем доходу. Останні роки в Україні дуже активно використовували програму «молодіжний кредит на житло». Наприклад, у 2017 року сім'я співачки Оксани Віяс змогла придбати трикімнатну квартиру в одній з новобудов міста Кременчука саме за такою програмою [1].

Також більшість українських фінансових установ надають своїм клієнтам послугу «сімейна позика» [2]. Для цього позичальникам необхідно здійснити декілька кроків. Спочатку надіслати заявку, потім дізнатись рішення за SMS чи на телефон, а потім отримати гроші на картку. Причому мета отримання такої позики може бути як на відпустку, пологи, навчання, тощо.

Цікавим моментом є те, що у зарубіжних країнах також існують сімейні кредити чи позики. Однак, їх сутність має певні відмінності від українських сімейних кредитів.

Так, наприклад, у Німеччині, сімейні кредити (позики) пропонують не лише банки, а також інші близькі родичі подружжя.

Сімейна позика – це особлива форма договору позики. Так, один родич дає іншому позику, часто без відсотків, щоб мати можливість швидше і дешевше забезпечити один одного грошима. Тоді позикодавцем виявляється один із родичів, а позичальником – інший член сім'ї. Таким чином, сімейна позика є юридичною операцією з усіма правами та обов'язками. Відповідно до Цивільного кодексу Німеччини цей правочин не потребує будь-якої форми для того, щоб мати силу. Однак між родичами слід укладати письмовий договір позики, щоб уникнути суперечок і клопоту.

Тобто, сімейні позики – це гарна можливість отримати безвідсоткову позику від когось з родичів. Наприклад, батьки чоловіка можуть швидко допомогти своїм дорослим дітям реалізувати їхню мрію про власне житло [3].

Основною перевагою такої позики є те, що сімейна позика є ідеальним рішенням для зменшення витрат, які традиційний банківський кредит становив б для позичальника. Крім того, цей тип позики дозволяє позикодавцю надати одноразову фінансову допомогу одному зі своїх близьких, не становлячи безповоротного позбавлення власності.

Також родичи можуть між собою про те, що позичальники повинні підтвердити свою здатність погасити позику, надавши підтверджуючі документи (дохід, наявні борги, поточні витрати. Позикодавці повинні мати можливість надати позику без шкоди для своєї фінансової стабільності.

Також цікавим моментом є те, що в залежності від країни де сторони укладають такі сімейні позики, можуть існувати свої особливості стосовно декларування. Так, наприклад, у Франції, позичальник звільняється від декларування, якщо сума позики менше 5000 євро. Якщо ж сума більше, то декларація повинна бути подана не пізніше ніж протягом 12 місяців після укладення сімейної позики. Крім того, якщо позичальник не подає декларацію до податкових органів, це повинен зробити позикодавець [4].

Таким чином ми бачимо, що сімейні кредити та позики є вдалим способом отримання грошей за короткий термін. Вони мають багато

переваг та легкість оформлення. У зв'язку з ускладнення оформлення кредитних договорів у 2024 році, отримати узгодження на такий кредит іноді може бути складно, особливо, якщо позичальник не має стабільної фінансової історії або достатнього початкового внеску. Саме тому сімейна позика може виступати альтернативним засобом договору кредиту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Молодіжний кредит на житло. <https://finance.ua/ua/credits/molodezhnyy-kredit-na-zhile>
2. Кредит у КС «Сімейна позика». <https://finance.ua/ua/credits/semejnyaya-ssuda-f>
3. Münchener HypFamiliendarlehen. <https://www.vvrbank.de/immobilien/baufinanzierung/baufinanzierung/familiendarlehen.html>
4. Prêt familial : comment procéder ? <https://www.empruntis.com/financement/guide/pret-familial.php>
5. Берназ-Лукавецька О. М., Кірсанов О. В. Проблемні аспекти кредитних договорів в Україні та міжнародному просторі. *Морська безпека*. № 2, 2023. С. 7-12. URL: <https://msd.oduvs.od.ua/index.php/msd/article/view/21>

Глиняна К. М.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»

КАТЕГОРІЯ «ІНТЕРЕС ДИТИНИ» У ЦИВІЛЬНОМУ ТА СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Особисті немайнові права особи, громадянина є однією з актуальних тем у науці цивільного права. Кожній особі, а надто у правовій державі має гарантуватись правова та соціальна захищеність, отже і повага до особистості є нормою повсякденного життя. Права людини як права, які притаманні нашій природі і без яких ми не можемо жити як люди, їх справедливо називають також спільною мовою людства були визначені Організацією Об'єднаних Націй у низці відповідних нормативно-правових актів.

Україна намагається гармонізувати своє законодавство до загальноєвропейських стандартів, основні з яких містяться в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : конвенція Ради Європи від 4 листопада 1950 р. [1], Конвенція про права дитини : конвенція Організації Об'єднаних Націй від 20.1.1989. [2], Про ратифікацію Європейської конвенції про здійснення прав дітей: Закон України від 03.08.2006 р. [3]., Декларація ООН про соціальні та правові принципи, що стосуються захисту та добробуту дітей: від 03.12. 1986. [4], інших міжнародних договорах, що прийняті Організацією Об'єднаних Націй, Організацією по безпеці та співробітництву в Європі, Радою Європи та іншими міжнародними організаціями.

Рівність, свобода та недоторканість саме ті поняття, з якими нерозривно пов'язані особисті права людини, як. І це виглядає логічно, тому що ідеї рівності, свободи і недоторканності протягом всієї історії цивілізації використовувалися в боротьбі нового зі старим, прогресивного з консервативним.

Особливої актуальності набувають проблеми правового регулювання немайнових та майнових прав та інтересів дітей в світі оновлення сімейного, цивільного та цивільно-процесуального законодавства шляхом реформування Цивільного та Сімейного кодексів України. У зв'язку з цим механізм розгляду судом справ щодо захисту немайнових прав та інтересів дітей зазнав суттєвих змін, поповнився багатьма законодавчими новелами, які потребують детального вивчення та глибоких досліджень.

Дослідження особливостей особистих немайнових прав дитини неможливо здійснити без належного аналізу одного з ключових понять, а саме: поняття інтересу дитини. Навряд чи можна знайти праці чи дослідження, які розглядають таку категорію як «правовий інтерес», тим більше, якщо йдеться про не правовий за змістом інтерес дитини, адже така ситуація неодноразово виникає в залежності від її соціального статусу, віку, психологічного стану.

Зневажливе ставлення до інтересу дитини, зрештою і формує особистість, здатну або не здатну для подальшого життя в соціумі.

Складно говорити про «інтереси дитини», якщо в принципі немає такого поняття в правовій літературі, не існує його розуміння і в філософії, педагогіці та в будь-якій іншій дисципліні, де конкретно йдеться про захист прав та інтересів.

З точки зору аксіології, інтереси дитини безпосередньо пов'язані з її цілком конкретними потребами, тому що в основі системи цінностей будь-якої особистості, а тим більш дитини закладені потреби та інтереси.

Як справедливо зауважує О. В. Повар, не тільки інтереси і поняття «права дитини» не відносяться до основних правових цінностей українського суспільства, саме тому поняття «права дитини» (навіть, незважаючи на підписання та ратифікацію нашою державою ряду міжнародних та регіональних європейських стандартів у цій сфері захисту прав дитини), залишається на маргінесі вітчизняної загальнотеоретичної юриспруденції. Це має згубні наслідки для правового життя України, в якому мимоволі виникають спотворені і вкрай негативні уявлення про права дитини та обов'язки дорослих щодо їх захисту [5, с. 203].

Інтереси дітей, реально існуючі соціальні явища і їх правовий захист повинні здійснюватися в залежності від характеру існуючого інтересу дитини, при цьому необхідне існування загальної зацікавленості в його найбільш доцільному задоволенні.

Вирішення даної проблеми багато в чому залежить від менталітету суспільства, можливо, саме з цим фактором пов'язано неприйняття багатьох «європейських цінностей», зокрема тих, які безпосередньо пов'язані із захистом інтересів дитини (коли будь-який дзвінок дитини в поліцію не тільки не фіксується, але не сприймається як заклик про допомогу, незалежно від її віку).

Диференційований підхід до понять, які стосуються насамперед для того, щоб у законодавця було чітке уявлення про те, про що саме йдеться, і наскільки в тому чи іншому випадку є необхідність конкретно в правовому захисті.

Протягом багатьох десятиліть виникла ситуація, коли величезна кількість соціальних, економічних факторів, що впливають на розвиток дитини, тісно взаємодіяли з нормами цивільного права і були націлені на одну і ту же мету – захист прав дитини, проте формулювання цієї мети було занадто абстрактним, лише в загальному вигляді.

За останні роки (а саме 10-15 років), дана проблема набула в Україні особливого значення, у Верховній Раді України неодноразово піднімалось питання про необхідність розширення правової бази, в повному обсязі відповідної потребам та інтересам дитини, і були розроблені найважливіші документи для розробки державної політики, що

стимулювало органи державної влади будь-якого рівня до створення концептуальних документів для захисту прав та інтересів дітей.

Розглядаючи проблему визначення основних категорій, в радянські часи (це властиве і сучасній правовій літературі), давалися надто широкі визначення поняттям «охорона дитинства», «охорона раннього дитинства», «правова охорона», при цьому (але потрібно зауважити, що не обгрунтовано) сприймалися як ідентичні.

Сьогодні навіть не спеціалісту зрозуміло, що між поняттями «захист інтересів неповнолітнього» і «захист інтересів дитини раннього віку» існує очевидна різниця, проте для законодавця навіть ці поняття також ідентичні, оскільки досить зневажливе відношення до сутності поняття, зокрема ми підкреслюємо, що конкретно йдеться про саме поняття «інтерес дитини», найчастіше призводить до того, що плутанина в самій термінології шкодить створенню повноцінної, яка відповідає потребам часу, законодавчій базі для захисту інтересів дитини.

Розроблюючи той чи інший методологічний підхід до дослідження проблеми прав та інтересів дитини в цивільному та сімейному праві, необхідно брати до уваги той факт, що етимологічне дослідження філософських термінів є одним з важливих напрямків наукових пошуків на межі мовознавства та філософії. Його зміст є, по-перше, необхідною складовою частиною актуальної когнітивної проблематики семантики в її зв'язках зі знанням про світ. По-друге, такий підхід є застосованим у контексті певних філософських проблем, зокрема коли йдеться про відмову від як проповідь або суто світогляд і побудову філософії як знання» [6, с. 7-10].

Без достатньо глибокого розуміння не тільки філософських, (однаково це відноситься і до правових понять), неможливе створення наукового стилю мислення, який відповідав би потребам часу, ми не можемо цілком використовувати так звані спірні поняття (в контексті нашої праці це «захист прав та інтересів дитини», «інтереси дитини», «потреби дитини») характерні для стилю мислення XIX або XX століття, і не тому що вони невірні, а вони не відповідають потребам часу.

Будь-яка норма цивільного права, яка захищає права дитини, входячи зі своєї змістовної сутності, є соціально визнаною мірою свободи, що дотримується суб'єктами права в їхніх взаємовідносинах, засновуючись на узагальненні і систематизації типових конкретних

правовідносин. Проте якою мірою можуть бути застосовані не до взаємовідносин батьків, а у стосунках батьків, опікунів, вихователів до дітей є досить складним, оскільки і тут використовуються терміни, визначення яких відсутні практично у всіх законах про охорону прав та інтересів дітей.

Величезна кількість судових рішень, в силу відсутності необхідного категоріального апарату (в даному випадку ми, безумовно, маємо на увазі захист прав та інтересів, та потреб дитини) достатньо для розуміння того, що багато законів застаріли, через те, що ми говоримо про дитину XXI століття, якій властиве сприйняття реальності на її новому рівні, обґрунтовуючи рішення навіть не на законі, а на загальному його сенсі.

Вживання в цивільному та сімейному праві протягом не одного десятиріччя словосполучення «захист прав та інтересів дитини» призвело до того, що права дитини та її захист передбачені низкою законів цивільного та сімейного права, а ось питання про захист її інтересів і потреб сприймається як само собою зрозуміле, хоча на практиці про них згадують тільки тоді, коли права дитини при зіткненні з реальним життям, порушуються настільки, що виникає реальна загроза здоров'ю, а іноді і її життю.

Піднімаючи питання про категорію «правовий інтерес дитини» ми акцентуємо увагу на необхідності обов'язкового врахування віку дитини, оскільки в ранньому віці вона не розуміє, як і яким чином можуть порушитися її права, але її дуже важливо захистити свої потреби та інтереси.

За поданням Відділення психології, вікової фізіології та дефектології, постановою Президії НАПП України від 19.04.2018 р. № 1-2/6-126 затверджено програму допомоги дітям та сім'ям затверджено програму допомоги дітям та сім'ям, що опинилась у складних життєвих обставинах внаслідок вікових конфліктів.

Щодо цих пропозицій Верховна Рада внесла Проект Постановлення про прийняття за основу проекту Закону про внесення змін в «Закон України в деяких законодавчі акти України відносно протидії булінгу» № 8584 від 13.09.2018 р., а також була підготовлена Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насилью за ознакою статі на період до 2023 р. (лист УННЦ від 31.08.2018 № 96).

Піднімаючи питання про правовий інтерес дитини, акцентуємо увагу на понятті «інтерес» поза теорією, а в реальному житті, осо-

бливо при прийнятті законодавчих актів, законодавець повинен бути впевнений, що використовує термінологію, що дозволяє йому чітко обмежити використаний ним понятійний апарат від семантики суміжних дисциплін, що в свою чергу дозволяє йому конкретно і чітко окреслити коло питань, яке необхідно для законодавчої діяльності, в даному випадку цивільному і сімейному праві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : конвенція Ради Європи від 4 листопада 1950 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Конвенція про права дитини : конвенція Організації Об'єднаних Націй від 20.11.1989.
3. Про ратифікацію Європейської конвенції про здійснення прав дітей : Закон України від 03.08.2006 р. № 69-V. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69-16#Text>
4. Декларація ООН про соціальні та правові принципи, що стосуються захисту та добробуту дітей: від 03.12. 1986. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_131
5. Повар О. В. Права дитини в системі цінностей кордо центричної філософії. Актуальні проблеми філософії права: правова соціологія: матеріали міжнародного круглого столу (м. Одеса, 9 грудня 2011 р.). Одеса: Фенікс, 2012. – с. 203.
6. Харитоновна Т. Філософські терміни у когнітивній перспективі/ Харитоновна Т. Філософська думка. 2000. – № 6 (с.7-10).

Давидова І. В.

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з оголошенням воєнного стану в нашій країні, виникає нагальна потреба у вирішенні питань, що стосуються усиновлення

дітей. Враховуючи складну ситуацію, яка склалася, приймається ряд заходів для забезпечення безпеки та добробуту дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах через військові дії.

У зв'язку з цим, усиновлення в умовах воєнного стану повинно включати наступні кроки:

- безпека дітей є особливим пріоритетом – всі потенційні усиновлювачі повинні пройти обов'язкову перевірку щодо їхньої здатності забезпечити безпеку та добробут дитини; враховуються їх соціально-економічний статус, моральні якості та можливості надання дітям стабільного середовища;
- обов'язковою є консультація з фахівцями – усі особи, які планують усиновлення в умовах воєнного стану, повинні пройти консультації з психологами, соціальними працівниками та іншими фахівцями, які мають досвід у роботі з дітьми та усиновленням;
- підтримка усиновлення дітей, які втратили сім'ю через війну – для дітей, які втратили батьків або опікунив унаслідок військових дій, має бути забезпечена підтримка у вирішенні питань усиновлення шляхом сприяння взаємодії з потенційними усиновлювачами та швидкого ухвалення відповідних рішень;
- контроль за дотриманням прав дитини – всі усиновлені діти повинні мати забезпечені свої основні права та свободи відповідно до міжнародних стандартів та законодавства країни, що може бути забезпечено шляхом встановлення механізму контролю та звітності за станом усиновлених дітей;
- підтримка усиновлювачів в складних умовах – усі усиновлювачі отримують підтримку та консультування у зв'язку зі зміною життєвого статусу та відповідальності за дітей, які вони усиновлюють, зокрема у зв'язку з економічними, психологічними та іншими викликами, пов'язаними з воєнним станом.

Усі рішення з питань усиновлення в умовах воєнного стану приймаються з метою забезпечення найкращих інтересів дитини та її безпеки.

Умови воєнного стану відчутно впливають на процедури усиновлення в Україні, які регулюються відповідним законодавством. Ось деякі особливості, які можуть виникнути в таких умовах:

- обмеження доступу до інформації та ресурсів, включаючи інформацію про усиновлення, а також до перешкод у проведенні перевірок та документальних процедур;

- посилення вимог щодо безпеки дітей та усиновлювачів з метою забезпечення безпеки як дітей, так і потенційних усиновлювачів, що може включати додаткові документальні процедури, обов'язкові консультації з фахівцями та психологічні оцінки;
- евакуація дітей та переселення – у воєнних умовах діти можуть бути евакуйовані зі своїх місць проживання в безпечніші регіони, що може вплинути на процедури усиновлення, оскільки усиновлення дитини, яка перебуває в евакуації, може потребувати спеціальних дозволів та узгоджень;
- зміна умов опіки та піклування, що вплине на процедури усиновлення та вимагати додаткових узгоджень з відповідними органами;
- підтримка усиновлювачів, зокрема, консультації психологів тощо.

Ці особливості показують, що умови воєнного стану можуть вплинути на процес усиновлення, і вимагатимуть додаткових уважних узгоджень та заходів з боку усіх сторін, щоб забезпечити безпеку та добробут дітей.

Також умови воєнного стану можуть призвести до ряду проблем, що ускладнюють процес усиновлення дітей. Це, зокрема: безпека і стабільність, обмежений доступ до ресурсів, евакуація та роз'єднання сімейн, психологічні травми та потреби дітей, політичні та правові перешкоди. Ці проблеми показують, що усиновлення дітей в умовах воєнного стану потребує спеціальної уваги, координації та ресурсів для забезпечення безпеки та добробуту дітей, які опинилися в цій складній ситуації.

Денисяк Н. М.

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін та статистики
Міжнародного гуманітарного університету*

ВІДПОВІДНІСТЬ НОТАРІАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗАХИСТУ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ

Дитині від народження належать і гарантуються державою права і свободи людини і громадянина відповідно до загальновизнаних принципів норм національного права та норм міжнародного права.

Слушне зазначає Н. В. Коломоець, що «проблема захисту прав дитини є проблемою всієї міжнародної спільноти. Її вирішенню покликана сприяти ціла низка міжнародних інституцій та нормативно-правових актів. Сьогодні можна з упевненістю говорити про те, що немає жодної країни у світі, де б не існувало проблеми захисту прав дитини» [7, с. 33].

Конституційно-правові норми України покладають обов'язок із забезпечення прав та інтересів дітей на державу та батьків дитини. Основним законодавчим актом, що визначає права та інтереси дитини в сім'ї, є Сімейний кодекс України, який закріплюючи основи сімейного законодавства, насамперед, відносить до них забезпечення пріоритетного захисту прав та інтересів саме дитини.

Відповідно до ст. 55 Конституції України кожен має право будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права, інтереси та свободи від порушень і протиправних посягань, у тому числі здійснюючи поновлення порушеного чи оспорюваного права самостійно [1].

Згідно з ч. 7 ст. 7 СК України дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, встановлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [4, 5].

Однією з найактуальніших проблем незалежної України є захист прав та інтересів дитини. Інститут захисту прав та інтересів дитини носить комплексний характер і включає в себе захист прав та інтересів дитини, що виникають із цивільних, сімейних, житлових, трудових та інших правовідносин. Однією із складових захисту прав та інтересів дитини – є захист сімейних прав та інтересів дитини,

оскільки дитина живе, виховується, розвивається саме в сім'ї, що має певні свої особливості. Як справедливо зазначає І. В. Андронов, справи, які виникають із сімейних правовідносин, мають свої особливості. Науковець зазначає: «дані категорії справ підпадають завжди під цивільну юрисдикцію (ст. 19 ЦПК України) [3]; вони мають особистісний характер, оскільки зачіпають взаємини всередині сім'ї; забезпечення пріоритету інтересів дитини перед іншими учасниками сімейних правовідносин; особливості суб'єктного складу тощо» [6, с. 11–13].

Захист сімейних прав та інтересів здійснюється у передбаченому законом порядку, тобто за допомогою застосування належних форми та способу захисту.

Комаров В. В. своєю чергою вважає, що «...формами захисту є» :

- 1) судовий захист (ст. 55 Конституції України, ст. 16 ЦК України);
- 2) адміністративний захист (ст. 17 ЦК України);
- 3) захист нотаріусом (ст. 18 ЦК України);
- 4) захист Європейським судом з прав людини, який діє відповідно до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод);

5) захист в альтернативному порядку – третейським судами, комісіями по трудовим спорам, за участю медіатора тощо. З наведеного вбачається, що науковець взагалі не поділяє форми захисту на юрисдикційну і неюрисдикційну та аргументує свою позицію тим, що «...питання щодо форм захисту цивільних прав має принципове значення, його доречно інтерпретувати в контексті доктрини поділу влади в сучасній державі на законодавчу, виконавчу та судову та концепції правової держави, яка, зокрема, передбачає наявність права на суд як абсолютного права, тобто пріоритету судової влади» [8, с. 17].

Дещо іншої позиції щодо визначення форм захисту сімейних прав та інтересів дотримується І. Л. Сердечна та пропонує виділити «...в межах юрисдикційної форми судову та позасудову форми захисту сімейних прав та інтересів. Сутність судового захисту полягає в можливості особи звернутися за захистом свого порушеного, оспорюваного чи невизнаного сімейного права до суду. Своєю чергою, під позасудовою формою захисту розуміється можливість особи звернутися до інших, крім суду, компетентних органів для захисту свого порушеного, оспорюваного чи невизнаного сімейного права. Такими органами є орган опіки та піклування, органи нотаріату, адвокатури та прокуратури та інші» [9, с. 173].

Необхідно детальніше розглянути таку форму захисту сімейних прав та інтересів дитини як нотаріальну. Щодо нотаріальної форми захисту та охорони прав, то в юридичній літературі зустрічаються твердження, що нотаріальний захист належить до адміністративного захисту. З такою позицією не погоджуються більшість учених та зазначають, що нотаріальний захист не належить до адміністративної форми захисту. Так, наприклад, С. Я. Фурса вказує на те, що «нотаріальний спосіб захисту не може бути віднесено до адміністративного порядку, оскільки нотаріус не є адміністративним органом (адміністративний орган завжди здійснює управління, має право вибору при ухваленні рішення), не управляє будь-якою сферою, а застосовує норми права, як і суд. Правова природа нотаріату не управлінська, а правозастосовна» [11, с. 8]. Такої точки зору дотримується Н. В. Паламарчук, яка зазначає, що «...сама специфіка нотаріальної діяльності і власне правовий статус нотаріуса безпосередньо вказують на те, що такий вид захисту є самостійним у межах юрисдикційної форми і має свої особливості». Обґрунтовується така позиція автора тим, що: «...1) нотаріат за своєю природою не здійснює управлінських функцій; 2) відсутні відносини підпорядкування при нотаріальному захисті. Самостійність нотаріального захисту власне також підкреслена і на законодавчому рівні (ст. 18 ЦК України)» [10, с. 115].

Нотаріальний захист, як правило, передбачається у нормах цивільного законодавства. Зокрема, в ст. 18 ЦК України зазначається, що «...захист цивільних прав здійснюється нотаріусом шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі у випадках і в порядку, встановлених законом» [2]. Щодо нотаріального захисту сімейних прав та інтересів дитини, то як справедливо зазначають В. І. Борисова та І. В. Жилінкова, «...таким шляхом нотаріус здійснює захист і сімейних прав» [12, с. 73]. Так, наприклад, відповідно до ст. 189 СК України, «...батьки мають право укласти договір про сплату аліментів на утримання дитини, в якому зазначаються розмір та строки виплати аліментів. У разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором аліменти з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса» [4]. Важливе місце в системі захисту сімейних прав, як зазначає І. Сердечна, «...відіграють органи нотаріату, вони мають значення при договірному регулюванні правовідносин між учасниками сімейних правовідносин. Оскільки

для визначення особистих немайнових та майнових прав між собою учасники сімейних правовідносин можуть укласти такі договори: аліментний договір, договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно, договір про визначення місця проживання дитини, договір про встановлення способів спілкування між дідом, бабою та внуками; про встановлення способів спілкування між братами та сестрами; мачухою, вітчимою та пасинком, падчеркою та інші» [8, с. 175–176]. Отже, необхідно підтримати тих науковців, які наголошують на самостійності такої форми захисту, як нотаріальна.

Забезпечення захисту сімейних прав та інтересів дитини є однією із пріоритетних функцій будь-якої держави, в тому числі й України, а тому наявна потреба у вдосконаленні механізму такого захисту.

Прагнучи інтегруватися у міжнародне співтовариство, Україна вживає заходів щодо посилення правових інститутів, покликаних захищати права та інтереси дитини, розвитку національного законодавства, приведення його у відповідність до міжнародних стандартів, зміцнюючи незалежність судової влади. Основні положення міжнародно-правових документів знайшли своє відображення у конституційних нормах та нормах цивільного процесуального й сімейного законодавства України. На сьогодні українське законодавство здебільшого відповідає європейським стандартам захисту сімейних прав та інтересів дітей, визнаючи дитину суб'єктом права з широким колом прав, які підлягають захисту, однак такий захист ще потребує вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>
4. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2947-14>

5. Конвенція про права дитини : конвенція Організації Об'єднаних Націй від 20.11.1989. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
6. Андронов І. В. Судові рішення в цивільному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2018. 435 с.
7. Коломоєць Н. В. Адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні : монографія. Харків : Панов, 2019. 352 с.
8. Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження : монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011. 312 с.
9. Сердчена І. Юрисдикційна форма захисту сімейних прав та інтересів. Університетські наукові записки, 2019. Т.18. С. 170–183.
10. Паламарчук Н. В. Форма і способи захисту цивільних прав нотаріусом. Молодий вчений. 2014. № 6. С. 114–118.
11. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Новітня концепція спрощеного провадження в цивільному процесі. Цивілістична процесуальна думка. 2017. № 1. С. 46–50.
12. Сімейне право України : підручник / за заг. ред. В.І. Борисової та І. В. Жилінкової. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 288 с.

Діденко Л. В.

*доктор юридичних наук, професор,
в.о. завідувачої кафедрою цивільно-правових дисциплін та
статистики, Міжнародного гуманітарного університету*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДСТАВ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ ЗА СІМЕЙНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ ТА ЄС.

Сім'ю вважають основою суспільства, саме тому без сім'ї неможливе існування як самого суспільства, так і держави. Сім'я є унікальним соціально-правовим інститутом. До теперішнього часу сім'я є найбільш стійким соціальним утворенням, змінюються форми сім'ї, що виконуються її функції, але сама сім'я як унікальний соціальний інститут зберігається. Необхідність зміцнення сім'ї виступає основним принципом сімейного законодавства України (частина друга статті 1 СК України) [2].

Шлюбні та сімейні правовідносини, як зазначають багато вчених, є основа розвитку та становлення суспільства, і регламентується положеннями сімейного права.

Загалом, у наукових колах країн ЄС та України шлюб юридично та соціально вважається схваленим союзом, як правило, між чоловіком і жінкою, який регулюється законами, правилами, звичаями, віруваннями та поглядами, які визначають права та обов'язки партнерів і надають статус їхнім нащадкам [1]. Універсальність шлюбу в різних суспільствах і культурах пояснюється багатьма основними соціальними та особистими функціями, для яких він забезпечує структуру, наприклад сексуальне задоволення та регулювання, розподіл праці між статями, економічне виробництво та споживання, а також задоволення особистих потреб: прихильність, статус і товариство. Мабуть, його найсильніша функція стосується продовження роду, догляду за дітьми та їх освіта і соціалізація, а також регулювання лінії походження. Протягом віків шлюби приймали велику кількість форм [3, с. 230].

Одним із важливих питань правових систем сімейного права зарубіжних країн та України визнається правове регулювання сімейних правовідносин, особливо в частині укладення та припинення шлюбу. Шлюбні правовідносини є одними з основних рушійних сил становлення та розвитку суспільства. Такої позиції дотримуються більшість науковців, які проводять дослідження в галузі сімейного права [4, с. 40].

Водночас, шлюб розглядається як фундаментальний соціальний інститут у кожному суспільстві. Шлюб охоплює два основні аспекти, по-перше, це погоджені стосунки двох протилежних статей, а по-друге, схвалений суспільством інститут, де ці дві статі мають законний дозвіл на сексуальні стосунки та народження дітей. З цим інститутом тісно пов'язане виховання та соціалізація дітей.

Шлюб є особливою соціально-правовою цінністю, проте його припинення (розірвання) має негативні наслідки, призводить до припинення подружніх правовідносин [5, с. 276].

Захист сім'ї та шлюбу має основне конституційне значення. Внаслідок розірвання шлюбу сім'я розпадається, припиняються подружні правовідносини, але це може бути єдиний можливий та доцільний спосіб для захисту прав подружжя та інших членів сім'ї. Розірвання

шлюбу як сімейної цінності за пріоритетом спрямоване на захист прав подружжя та ціннісних орієнтирів, що склалися у сімейно-шлюбних відносинах [8, с. 82].

Що ж до визначення поняття припинення (розірвання) шлюбу, то за загальним розумінням, припиненням шлюбу вважається зумовлене настанням певних юридичних фактів припинення між подружжям правовідносин, які в них виникли за час шлюбу. Визначаючи поняття «припинення» шлюбу, слід звернути увагу на те, що припинення (розірвання) шлюбу має відмінності від визнання шлюбу недійсним. Основною відмінністю є те, що «при припиненні шлюбу, для колишнього подружжя настають правові наслідки майнового та немайнового характеру після такого припинення, а при визнанні шлюбу недійсним, то правові наслідки для колишнього подружжя припиняються з моменту укладення шлюбу». Розірвання шлюбу призводить до його фактичного припинення, а отже й до припинення прав і обов'язків подружжя [6, с. 437].

За сімейним правом ЄС, розлучення може бути дозволено на тій підставі, що шлюб повністю і безповоротно розпався. Докази цього повинні визначатися судом. Суд може постановити вилучення необхідних доказів із власної ініціативи. Остаточне та спільне волевиявлення подружжя (їхня взаємна згода) на розлучення, зроблене без впливу з боку інших осіб, свідчить про повний і безповоротний розпад їхнього шлюбу. Можна встановити, що шлюб повністю і безповоротно розпався, особливо якщо подружжя більше не живе разом як пара, і тривалості, протягом якої вони жили окремо, їх возз'єднання є малоймовірним [7, с. 19].

Частою причиною розлучень залишаються такі соціальні патології, як алкоголізм і наркозалежність одного з подружжя. У Європі відзначений найвищий у світі рівень споживання алкоголю на душу населення. Алкоголь вживає практично все доросле населення. Проте, відношення до алкоголізму в суспільстві однозначно негативне. Що стосується наркозалежності, то ця загроза – одна з найбільш гострих в Європі. За даними директора Департаменту секретаріату по транснаціональним загрозам Організації з безпеки і співпраці в Європі, більше 15 мільйонів людей в Європі приймають наркотики. А наркотичні речовини можна на законних підставах придбати через інтернет і в аптечних мережах. Зросло число розлучень через появу в одного з подружжя одностатевого сексуального партнера. До го-

мосексуальних зв'язків своєї другої половинки особливо нетерпимі жінки. Вони частіше за чоловіків розривають свій шлюб саме з цієї причини. Серед нових причин розлучень, що з'явилися в Європі в останнє десятиліття, соціологи відзначають скарги на комп'ютерну залежність і відсутність з цієї причини будь-якої уваги до партнера [9, с. 5].

За українським законодавством розірвання шлюбу може відбуватися в судовому порядку або через державні органи РАЦСу. Відповідно до статті 106 СК України: в державних органах РАЦСу шлюб припиняється за спільною заявою подружжя, яке немає дітей, незалежно від наявності між ними майнового спору. Водночас, стаття 107 СК України передбачає, що шлюб розривається державним органом РАЦСу за заявою одного з подружжя, якщо другий із подружжя:

1) є безвісно відсутнім; 2) визнаний недієздатним; 3) засуджений за вчинення злочину до позбавлення волі на строк не менш як 3 роки [2].

На жаль, сучасні показники співвідношення шлюбів та розлучень в Україні, свідчить про нестабільність шлюбних відносин: розлученнями закінчуються в середньому 50% шлюбів. У даний час найбільш поширеними підставами для початку процедури припинення шлюбу є такі: зловживання чоловіком спиртними або наркотичними речовинами, подружжя зрада або наявність другої сім'ї, неможливість дітонародження, фінансова неспроможність, грубе поводження, смерть одного з подружжя, сімейні відносини на відстані тощо [10, с. 83].

Розірвання шлюбу подружжям, як правило, припиняє сімейні відносини, породжує майнові, перш за все житлові проблеми, проблеми здійснення батьківських прав батьків, які проживають окремо від дитини, обмежує право дитини жити і виховуватися в сім'ї своїх батьків і багато інших, які свідчать про кризу, пережиту сучасною українською родиною.

Отже, в Україні, порівняно з іншими країнами ЄС, ситуація щодо розірвання шлюбів відповідно до укладених шлюбів є ліпшою, аніж у зарубіжних країнах, однак тим не менш і в Україні більша половина населення віддає перевагу відносинам, схожим на шлюбні без реєстрації шлюбу, величезна кількість пар живуть у цивільному союзі, не реєструючи стосунки офіційно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 40-44.
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21. Ст. 135.
3. Білик О. О. Питання, пов'язані з розірванням шлюбу, у практиці європейського суду з прав людини. Часопис Київського університету права. 2020. № 2. С. 228-232.
4. Ватрас В. А. Джерела сімейного права : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Тернопіль, 2020. 44 с.
5. Дзера О. В., Бондар Т. В. Сімейне право України : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2020. 520 с.
6. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України (Глава 12, крім ст. 123. В. А. Ватрас) / за заг. ред. Т. В. Боднар, О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 552 с.
7. Сафончик О. І. Правове регулювання припинення шлюбу в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2004. 22 с.
8. Сафончик О. І. Правові наслідки припинення шлюбно-сімейних правовідносин за законодавством України та країн Євросоюзу. Часопис цивілістики. 2017. Вип. 24. С. 79–83.
9. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Рецепції римського права та інші феномени лабільності правових систем. Римське приватне право: здобутки європейські та глобальні : матер. міжн. колоков. (м. Одеса, 27 жовтня 2018 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2018. С. 4-8.
10. Яворська О. С. Цивільному кодексу потрібен хранитель. Реконструкція цивільного законодавства і система права України у контексті євроінтеграційних процесів : матер. всеукр. Науково практичн. конфер.(м. Одеса, 8-9 листопада 2019 року). Одеса : Фенікс, 2019. С. 79–84.

Дришлюк Андрій Ігорович
кандидат юридичних наук, доцент, заступник голови
Одеського апеляційного суду

СТРОК НА ПРИМИРЕННЯ ПОДРУЖЖА: РУДИМЕНТ АБО ПОТРЕБА?

Дослідження сімейного законодавства України свідчить, що в процесі його оновлення відповідно до потреб сьогодення в процесі підготовки сімейного кодексу України було збережено багато інститутів, які показали свою ефективність на практиці. Разом з тим, навколо доцільності існування деяких інститутів та порядку їх застосування продовжують точитись дискусії. До них, зокрема, належить інститут примирення подружжя (ст. 111 СК України).

На жаль, незважаючи на здавалось би високу моральну мету інституту примирення, учасники справ використовують цей інститут для створення процесуальних перешкод (як для суду, так і для іншої сторони) з різних суб'єктивних мотивів, які аж ніяк не пов'язані з метою збереження сім'ї та примирення подружжя.

В практиці існують випадки, коли сторони вдаються до зловживань процесуальними правами та заявляють клопотання про примирення, оскаржують ухвали суду першої інстанції, чим затягують розгляд справи. Так, судом першої інстанції розглядалася справа за позовом чоловіка до дружини про розірвання шлюбу (№ 522/10698/18). Позов був заявлений в 2018 році, в якому позивач повідомив про припинення шлюбних стосунків. Відповідач подала клопотання та просила надати строк 6 місяців для примирення. Позивач категорично заперечував щодо задоволення клопотання. Суд першої інстанції задовольнив клопотання частково та надав 3 місяці для примирення. Відповідач оскаржила цю ухвалу до апеляційного суду та просила збільшити строк до 6 місяців, але апеляційна скарга була залишена без задоволення. В підсумку, у зв'язку із заявленням певної кількості клопотань та оскарженням ухвал до апеляційного суду, лише в 2023 році шлюб між сторонами був розірваний. Тобто, використовуючи існуючий процесуальний механізм та за наявності відповідного мотиву, відповідач впродовж тривалого часу створював процесуальні перешкоди для розгляду справи по суті, що в результаті порушувало принцип рівності чоловіка і жінки та звужувало, на нашу думку, права ініціатора розлучення.

В іншій справі № 500/2515/18 позов про розірвання шлюбу був задоволений, а відповідач оскаржив це рішення до апеляційного суду, наголошуючи на тому, що був позбавлений права на подання клопотання про примирення сторін. В суді апеляційної інстанції позивач наполягав на тому, що не бажає продовжувати шлюбні відносини, заперечує щодо примирення з відповідачем та має намір створити нову сім'ю. Апеляційний суд відмовив в задоволенні клопотання про надання строку на примирення та розглянув справу, відхиливши апеляційну скаргу. Справа на момент перевірки в апеляційному суді вже перебувала у провадженні судів майже рік.

Існування такого роду випадків стало поштовхом для проведення дослідження ефективності інституту примирення.

В ході дослідження ефективності інституту примирення в сімейному праві були проаналізовані 6 областей: Київська, Одеська, Львівська, Дніпропетровська, Харківська, Вінницька. Дослідження виконувалось за критеріями пошуку: справи про розірвання шлюбу, надання строку для примирення. Обиралися лише ті справи, в яких суд надавав строк для примирення сторін. Аналіз проводився за періоди: 2018-2019, 2020-2021, 2022-2023 та обиралося по **10** справ в кожному періоді для кожної області окремо. Так, в кожній області було проаналізовано по **30** справ, що в підсумку склало **180** справ.

За результатами аналізу з'ясувалось, що частіше за все ініціаторами розлучення виступають жінки (в **126** випадках). Чоловіки – рідше (в **54** випадках).

Заяви про надання строку про примирення частіше за все подаються відповідачами, але зустрічаються випадки ініціювання примирення з боку позивача або ж обома сторонами.

За результатами розгляду справ шлюб був розірваний в **145** випадках, тобто **80,55%** від кількості досліджених справ.

В **35** інших випадках або позивач відмовився від позову, або позов був залишений без розгляду, тобто в **19,45 %** від кількості досліджених справ.

За результатами аналізу встановлено в **10** випадках ухвала про надання строку на примирення або рішення про розлучення були оскаржені до апеляційного суду. За підсумками апеляційного перегляду ухвали та рішення були залишені без змін. Зустрічалися випадки, в яких апелянт відмовлявся від апеляційної скарги.

Наведена статистика дозволяє поставити під сумнів доцільність існування інституту примирення, хоча майже в 20% випадків після надання строку сторони примирюються, і це в певній мірі виправдовує існування інституту примирення в сімейному праві України.

Разом з тим, надаючи оцінку інституту примирення, слід було б також враховувати, що українська практика його застосування не в повному обсязі враховує всі положення національного законодавства та міжнародних нормативно-правових актів, якими передбачено, що кожен з подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї.

На нашу думку, важливо враховувати особливості спорів, які стосуються розірвання шлюбу, адже шлюб ґрунтується на вільній згоді чоловіка та жінки, а тому всі питання, які вирішуються в ході розгляду справи, мають бути обговорені з двома сторонами та їх думка має бути врахована при вирішенні процесуального питання чи ухваленні рішення по суті справи.

Так само це стосується питання про надання строку на примирення. Одна сторона має право заявити про це суду, а інша – має висловити свою позицію щодо примирення (особисто чи письмово). Також, таке клопотання може подаватися сторонами спільно. Лише з врахуванням обставин конкретної справи та думок сторін, суд може ухвалити обґрунтоване рішення про надання строку на примирення та визначити тривалість такого строку. Тривалість строку на примирення має важливе значення, оскільки суд має встановити чи не буде занадто тривалим строк на примирення, щоб це не призвело до затягування процесу та настання негативних наслідків.

Якщо примирення надається лише за клопотанням однієї сторони в справі, вважаємо, що це зужує обсяг прав іншої сторони.

Таким чином, численні випадки зловживання правом на примирення та навмисне затягування розгляду справи змушують переглянути встановлену законом тривалість строку на примирення.

Диспозиція статті 240 ЦПК України визначає, що суд може призначити подружжю строк для примирення, який не може перевищувати шести місяців.

Відповідно до проаналізованої статистики, наданий судами час на примирення складав: 1 місяць – 43 справи; 1,5 місяці – 1 справа; 2 місяці – 50 справ; 3 місяці – 45 справ; 4 місяці – 14 справ; 5 місяців – 4 справи; 6 місяців – 23 справи. Тобто, в середньому час на примирення, який надається судом складає 2,7 місяці.

Якщо брати до уваги тільки ті справи, які завершилися примиренням, то 1 місяць надавався в 5 справах, 2 місяці – в 9 випадках, 3 місяці – також, в 9 справах, 4 місяці – в 5 справах, 5 місяців – в 1 справі та 6 місяців в 6 справах. Отже, середній час на примирення, наданий судом, що в подальшому призвело до примирення сторін складає 3 місяці.

Враховуючи вище наведені результати дослідження, у разі збереження інституту примирення доцільно зменшити вказаний строк, обмежившись правом суду надавати строк для примирення, який не перевищує 3 місяців та виключити можливість його надання у разі наявності обґрунтованих заперечень іншою стороною.

На жаль рамки тез, не дозволяють в повному обсязі висвітлити всі аспекти проблематики, а тому з порушеного нами приводу буде підготовлена окрема публікація з метою широкого обговорення даної проблематики.

Кривенко Юлія Василівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ЩОДО БАЛАНСУ ПРАВ КРЕДИТОРІВ І ПРАВ ДІТЕЙ БОРЖНИКА

Сьогодні актуальною проблемою є захист прав дітей боржника при задоволенні прав кредиторів. Аліменти – це матеріальні кошти, що надаються згідно із законом одними особами на утримання інших осіб. Виплата аліментів може бути обумовлена наявними між сторонами шлюбними чи сімейними відносинами.

Аліменти на дитину – кошти на утримання дитини чи дітей, які один із батьків виплачує іншому після розлучення. У такому правочині повинні обумовлюватися умови, як виплачуватимуться аліменти, від усіх видів доходів, у твердій грошовій сумі, періодично або одночасно, може у вигляді будь-якого майна або у грошовій сумі. Виплати можуть бути будь-якими, головне не нижче передбаченого законом.

Правовою гарантією для одержувача аліментів, що дозволяє забезпечити баланс інтересів, виступає право на визнання недій-

сною аліментної угоди, яка суттєво порушує інтереси неповнолітніх чи непрацездатних членів сім'ї. В ст. 189 СК України закріплено, що «батьки мають право укласти договір про сплату аліментів на дитину, у якому визначити розмір та строки виплати. Умови договору не можуть порушувати права дитини, які встановлені цим Кодексом». [1]

Таким чином, на стадії формалізації аліментного зобов'язання з метою забезпечення балансу інтересів необхідно насамперед встановити належних суб'єктів та розмір аліментних зобов'язань. Як бачимо, зловживання можуть бути з обох боків; слабка сторона правовідносин також може зловживати своїм правом отримання аліментів.

На стадії виконання аліментного зобов'язання можуть виникнути ситуації, що змінюють встановлений на попередньому етапі баланс інтересів. Водночас стосовно аліментних зобов'язань батьків і неповнолітніх дітей з батьків можуть бути стягнуті аліменти навіть у разі відсутності в них будь-якого доходу. Аліментний обов'язок тут має безумовний характер. Дане положення, вважаємо, відповідає балансу інтересів у цих відносинах, оскільки батьки, які дали життя дитині, несуть за неї відповідальність, і ризик відсутності у батька доходу, очевидно, повинен нести батько, який може влаштуватися на роботу, а не неповнолітня дитина, яка на цей факт ніяк не може вплинути. Водночас мають, мабуть, враховуватися ситуації у разі відсутності доходу з поважних причин (важка хвороба, інвалідність тощо).

Всупереч тому, що суб'єктами аліментних зобов'язань є лише платник та одержувач аліментів, судам найчастіше доводиться забезпечувати баланс інтересів у цих правовідносинах з урахуванням інтересів третіх осіб. Як показує практика, нерідко правочини про сплату аліментів розцінюються як уявні правочини.

Найчастіше правочин про сплату аліментів укладається для збереження майна від звернення на нього стягнення, а не для утримання дитини, оскільки вимоги щодо стягнення аліментів задовольняються насамперед, тому суди задовольняють позови кредиторів про визнання правочинів недійсними. У своїх рішеннях суди ґрунтуються на таких доказах:

- 1) відсутність доказів фактичного перерахування аліментів (розписок, документів з банку та ін.).
- 2) спільне проживання платника та одержувача аліментів;
- 3) надмірно високі розміри аліментів;

4) відсутність спору про аліменти до стягнення з платника боргу за кредитом чи іншого боргу.

Наприклад, кредитор звернувся до суду з позовними вимогами про визнання недійсним укладеного правочину щодо сплати аліментів між боржником та його дружиною. Позивач посилався на те, що правочин був укладений боржником з метою уникнути можливого звернення стягнення на його доходи. Станом на момент вчинення оспорюваного правочину дружині боржника було відомо про наявність у боржника боргів, стягнутих з нього в судовому порядку на користь кредитора.

Дослідження теоретичних та практичних аспектів обраної теми показало, що забезпечення балансу інтересів об'єктивно необхідне у сімейних та, зокрема, аліментних відносинах. Баланс інтересів повинен забезпечуватись усіма органами та на всіх стадіях правовідносини, при оскарженні аліментних правочинів у рамках банкрутства слід звернути увагу на фактичний рівень виплат дітям, такі правочини можуть бути оскаржені лише за умови, що виплати явно завищені та надмірні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135

Мельник О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
директор Юридичного фахового коледжу Національного
університету «Одеська юридична академія»*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Безумовно, війна мала великий вплив на усі сфери життя суспільства, і сімейні відносини не залишилися осторонь. За часів активних бойових дій в Україні збільшилася кількість дітей-сиріт. Це призвело до необхідності негайного реагування, включаючи внесення змін у процедури усиновлення.

Згідно зі статтею 207 Сімейного кодексу України, усиновлення є актом, за яким усиновлювач приймає до своєї сім'ї особу на правах

дитини, і цей процес здійснюється на підставі рішення суду, за винятком випадків, передбачених статтею 282 цього Кодексу. Метою цього є забезпечення стабільних та гармонійних умов для життя дитини в найвищих її інтересах.

Безперечно, перехід від перебування в інтернаті під постійними обстрілами до життя в новій родині з усиновлювачами може забезпечити дитині стабільність, безпеку та гармонію. Проте, на шляху до цієї мети може виникнути цілий ряд проблем як юридичного, так і практичного характеру, які необхідно вирішувати.

Згідно зі статтею 52 Конституції України, держава має обов'язок вирішувати питання, що стосуються догляду та виховання дітей-сиріт і дітей, які лишилися без батьківського піклування [1]. Відповідно до пункту 1 статті 207 СК України, усиновлення означає прийняття особи в якості своєї дитини за рішенням суду, за винятком випадків, передбачених статтею 282 СК України [2]. Серед ключових національних законодавчих актів, які закріплюють принципи захисту прав і свобод дитини, зокрема дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, слід відзначити Закон України «Про охорону дитинства». Згідно зі статтею 24 цього закону, усиновлення (удочеріння) – це формально оформлений юридичний акт (рішення суду) про передачу неповнолітньої дитини на виховання в сім'ю як сина або дочку [3].

Виходячи з визначень законодавства, що були наведені вище, можна зробити висновок, що усиновлення є складною правовою конструкцією. Важливою ознакою усиновлення є психологічний аспект, оскільки це стосується майбутньої адаптації дитини в новій сім'ї, розумінням усиновлювачами складнощів виховання та взаєморозуміння з іншими членами сім'ї. Усиновлення є правовим інститутом, який характеризується комплексністю як юридичного факту, так і правових відносин.

Важливо зазначити, що в умовах воєнного стану не допускається жодних змін або спрощень у процедурі усиновлення. З метою запобігання можливим помилкам та забезпечення найкращих інтересів кожної дитини, особливо тих, хто опинився без батьків, важливо звернутися до служб у справах дітей. Ці служби спрямовані на зниження ризиків порушення прав дітей, особливо в умовах воєнного конфлікту, коли часто складно встановити документи та реальну ситуацію з батьками дитини.

Під час розгляду питання про усиновлення служби у справах дітей обов'язково проводять повний аналіз усіх обставин, пов'язаних з батьками дитини. Вони встановлюють, чи є можливість усиновлення дитини, перевіряють наявність інших родичів, які можуть піклуватися про дитину, та надають перевагу можливості виховання дитини родичам [4].

Перші зміни у процедурі усиновлення були внесені постановою Кабінету Міністрів України № 618 від 24 травня 2022 року. Ці зміни встановили перелік документів та порядок, за яким забирається усиновлена дитина під час введення надзвичайного або воєнного стану, якщо вона тимчасово евакуйована за межі країни [5].

Подальші процедурні зміни були внесені постановою Кабінету Міністрів України № 636 від 31 травня 2022 року. Ця постанова вдосконалила єдиний електронний банк даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів. Вона також забезпечила інформаційну взаємодію з відповідними базами даних та державними реєстрами через Єдиний державний веб-портал електронних послуг [6].

Ці зміни мають спростити процедуру усиновлення, полегшити отримання необхідних документів майбутніми усиновлювачами, прискорити перевірку документів компетентними органами та загалом спростити весь процес. Громадяни України тепер можуть звертатися за консультацією щодо усиновлення через портал «Дія» у розділі «Сім'я», а також подавати заяву на отримання статусу кандидата на усиновлення. Такі цифрові технології значно полегшують процедуру усиновлення, спрощують роботу державних органів та зменшують бюрократичний чинник.

З метою забезпечення безпеки в умовах збройної агресії російської федерації проти України були введені певні обмеження. Усиновлення не здійснюється в регіонах, де тривають бойові дії, на тимчасово окупованих територіях України (визначених Наказом Міністерства реінтеграції тимчасово окупованих територій), а також відносно тих дітей, життєві обставини батьків та інших родичів яких неможливо встановити. Це обумовлено тим, що на цих територіях не функціонують державні органи, тому неможливо забезпечити належний процес усиновлення.

Додатково, іноземці та громадяни України, що перебувають за її межами, позбавлені можливості усиновлення в Україні. Це пов'язано з

тим, що через активні бойові дії складно забезпечити належну перевірку документів іноземних громадян та забезпечити контакт з дитиною.

З урахуванням сучасних обставин засоби масової інформації та соціальні мережі активно переповнені повідомленнями щодо зацікавленості іноземців усиновленням дітей з України та закликами щодо необхідності усиновлення українських дітей за кордоном.

Міністерство соціальної політики наголошує на тому, що в нинішніх умовах міжнародне усиновлення неможливе, і поширення такої недостовірної інформації може містити ознаки шахрайства та порушення прав дітей.

Дійсно, у зв'язку зі загрозою для життя та здоров'я дітей внаслідок воєнних дій росії проти України проводиться евакуація дітей та сімей з дітьми в безпечні зони всередині України та за її межі – в інші країни, включаючи держави-члени Європейського Союзу.

Міжнародне законодавство та практика міждержавного усиновлення в таких обставинах передбачають особливі положення. Згідно з політикою Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, діти, які були евакуйовані до інших країн унаслідок надзвичайної ситуації, включаючи тих, хто отримав статус біженця у цих країнах, не можуть бути усиновлені. Це обумовлено тим, що більшість з них не є сиротами або не мають офіційної документації, яка б підтверджувала їх статус.

Для таких дітей потрібний відповідний тимчасовий догляд з метою можливого подальшого повернення до їхніх сімей, а не усиновлення.

Отже, процедура усиновлення в Україні була адаптована до умов воєнного стану, а в деяких випадках навіть спрощена. Проте, деякі етапи усиновлення можуть ускладнитись через повітряні тривоги, екстрені відключення електроенергії та інші непередбачувані обставини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

3. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

4. Усиновлення в умовах воєнного стану. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DG220067?an=2>

5. Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 2022 р. № 618. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618-2022-%D0%BF#Text>

6. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-post-a636>

Менджул М. В.

*докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ТИМЧАСОВЕ ВЛАШТУВАННЯ ДИТИНИ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ У СІМ'Ю У АСПЕКТІ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

На жаль, статистика щодо потерпілих від війни дітей, зростає із кожним днем. На початок квітня 2024 року після повномасштабного вторгнення Росії в Україну загинуло 537 дітей, поранених – 1275, зниклих – 2067, примусово переміщених та депортованих – 19546 дітей (повернуто тільки 388), постраждалих від сексуального насильства – 14 [1]. Водночас доволі тривожною є і статистика по зростанню кількості дітей без батьківського піклування і тут є не повні данні, оскільки чимало дітей є фактично без батьківського піклування, у тому числі через виїзд із бабусями, дідусями, братами та сестрами, іншими родичами закордон. Точних підрахунків таких дітей нема, єдине Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) підрахувало, що закордон перемістилося у пошуках притулку більше 6,2 млн. українців [2].

За даними Міністерства соціальної політики України, опублікованими в жовтні 2023 року, після початку повномасштабної війни 4661 дитина отримала статус «без батьківського піклування» саме внаслідок воєнних дій (загинули чи зникли безвісти батьки) [3]. Проте вказана статистика не відображає у повній мірі всю фактичну ситуацію. Доволі доречними з огляду на це були зміни і реформування інституту «тимчасового влаштування дитини без батьківського піклування у сім'ю».

Загалом порядок тимчасового влаштування дитини без батьківського піклування в Україні регулюється Постановою КМУ «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» від 24 вересня 2008 р. № 866 (в останній редакції від 28 березня 2024 р., далі – Постанова КМУ № 866) [4]. Пункт 31 Постанови КМУ № 866 встановлює перелік осіб і установ, які можуть прийняти тимчасово дитину без батьківського піклування, зокрема: «сім'ї родичів та знайомих, патронатних вихователів, прийомні сім'ї, а також у притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації, соціальної підтримки, соціально-реабілітаційні центри, будинки дитини, дитячі будинки-інтернати системи соціального захисту населення, стаціонарні служби центрів соціальних служб». У травні 2022 року та березні 2024 року, вказана постанова була рядом положень, які конкретизували дії органу опіки та піклування щодо захисту дітей у період воєнного стану, доповнили перелік родин, що можуть взяти тимчасово дитину також прийомними сім'ями та дитячими будинками сімейного типу (проте із врахуванням максимальних обмежень по кількості дітей для відповідних форм влаштування).

Інститут «тимчасового влаштування дитини без батьківського піклування у сім'ю» є комплексним, що містить норми як публічного, так і приватного права. З одного боку, підставою тимчасового влаштування дитини є публічно-правовий акт індивідуальної дії (наказ служби у справах дітей), але для його прийняття необхідне укладення ряду приватноправових правочинів одностороннього характеру, а саме: «заяви особи, в якій вона засвідчує своє волевиявлення щодо надання згоди на тимчасове влаштування дитини у її сім'ю; заяви дитини, написаної власноручно, в якій засвідчується її згода на тимчасове влаштування до сім'ї (якщо дитина не може надати згоду, складається відповідний акт посадовою особою); заяви про надання

згоди від кожного повнолітнього члена родини, який проживає разом із тією особою, яка надала згоду на тимчасове влаштування дитини».

Водночас у процесі європеїзації приватного права, важливим є і оновлення норм на засадах гарантування правової визначеності і захисту прав усіх учасників сімейних відносин, а також дотримання принципу найкращих інтересів дитини. Пункт 31 Постанови КМУ № 866 встановив письмову форму тільки для згоди дитини та згоди всіх повнолітніх членів родини. Певні недоліки юридичної техніки зумовили упущення і не передбачення письмової форми надання згоди на тимчасове влаштування в її сім'ю дитини, вочевидь це потребує виправлення і внесення відповідних змін.

Варто зауважити і на позитивних практиках, запроваджених в умовах війни, а саме чатбот «Дитина не сама» та портал «Дія», які спростили доступність інформації влаштування дітей. У подальшому слід гарантувати посилений захист персональних даних при цифровізації процедури влаштування дітей без батьківського піклування. Водночас строк тимчасового влаштування (два місяці) є розумним і не потребує кореляції, так як достатній для вжиття заходів компетентними органами по влаштуванню дитини у сім'ю в одній із дозволених форм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діти війни. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>
2. Скільки українців не повернуться з-за кордону і чим це загрожує Україні. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c06e1y0lv80o>
3. З початку війни понад 4 тисячі дітей залишилися без батьків. Мінсоцполітики розповіло про причини і порядок усиновлення. URL: <https://suspilne.media/357536-z-pocatku-vijni-ponad-4-tisaci-ditej-zalisilisa-bez-batkiv-minsocpolitiki-rozpovilo-pro-privatni-i-poradok-usinovlenna/>
4. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text>

Orzikh Yuriy Hennadiiovych

National University «Odesa Law Academy»

Associate Professor of the Department of Civil Law, PhD in Law,

Associate Professor

**UKRAINIAN LAW COMES ONTO THE EU ARENA.
IS IT TIME TO DRESS IT UP?**

The invasion of Ukraine by Russia on 24 February 2022, constant hostilities and attacks on the territory of Ukraine by Russia, and the temporary occupation of the territory of Ukraine led to large-scale internal and, more importantly, external migration of the Ukrainian population. The majority of the population emigrated to European countries, and according to the official data of the European Council and the Council of the European Union alone, there are currently 4.2 million Ukrainians in the EU as of November 2023, who are enjoying the EU's temporary protection mechanism [1]. In turn, the number of refugees from Ukraine in Europe, according to the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), is just over 6 million as of 15 February 2024 [2]. It should be noted that based on the official census data of the Ukrainian resident population provided by the State Statistics Service of Ukraine as of 01 February 2022, the percentage of the population that emigrated is more than 10% to the EU and more than 14.5% to European countries of the total population of Ukraine [3].

Such a large number of emigrants means potentially 4 to 6 million cases of cross-border inheritance, family and other private international law issues. Ukrainian citizens who have been living in European countries for several years now give birth to children, enter into marriages and divorces, conclude labour and civil contracts, divide marital property or inheritance after a deceased relative, draw up wills, etc. Consequently, it may and already led to the situation where courts of EU member states will have to apply Ukrainian law or Ukrainian courts and other competent authority will have to apply law of the EU countries.

Thus, on 12 October 2023, the EU Court of Justice delivered its judgment in C-21/22, which concerned a dispute between a Ukrainian national permanently residing in Poland and a Polish notary who refused to allow the Ukrainian national to choose Ukrainian law as the applicable law in her will, which had to be certified by the notary in question[4]. The issues before the court were the interpretation of Articles 22 and 75

of the Regulation in the context of the presence of bilateral agreement between EU member state and third state, namely: whether Article 22 of the Regulation entitles a non-EU national to specify in a will the law applicable to succession; whether Article 75 in connection with Article 22 of the Regulation can be interpreted as one which gives the right to choose the applicable law of a third state to the succession process if a bilateral agreement between the EU Member State and the third state does not regulate the choice of applicable law.

Firstly, it is necessary to stress some points of the referred judgement. According to the paragraph 57 of the Preamble of EU Regulation No. 650/2012 conflict-of-law rules established in this Regulation may lead to the application of the law of the third country [5]. Which means that the ‘door’ is opened for the Ukrainian law in general. Further, the Court refers to Article 20 of Regulation No 650/2012, according to which any law specified in this Regulation must be applied regardless of whether it is the law of the country in which it is applied or not (Principle of Universal Application [5]). Article 22 of EU Regulation No. 650/2012 on the choice of applicable law establishes the testator’s nationality as the connecting factor that enables the application of a particular law [5].

Secondly, article 75 of the Regulation No. 650/2012 regulates the relations arising from bilateral and multilateral agreements between an EU Member State and a third country, stipulating that this Regulation shall not affect the application of international conventions to which one or more EU Member States are party at the time of adoption of this Regulation and which concerned matters covered by this Regulation[5].

The Polish notary argued that the bilateral agreement between Poland and Ukraine of 24 May 1993 [6], and not the EU Regulation No. 650/2012, is applicable in this case. However, CJEU’s judgement shows that it is vice versa, EU Regulation No. 650/2012 is applicable under circumstances of the situation. In this case, we will not go into the details of the wording of the bilateral agreement between Poland and Ukraine. We will leave it for the article. The most important thing is that the European Court of Justice has recognised the possibility of applying the law of a third country to succession in the territory of the EU and the possibility of determining Ukrainian law as the applicable law to succession located in the territory of the EU.

This case should be taken as an illustrative one and demonstrates some fundamentally important starting points for further analysis. Now

it is absolutely clear that a Ukrainian national permanently residing in the territory of an EU Member State has the right and possibility to choose Ukrainian law as the applicable law to succession as a whole located both in the territory of an EU Member State and in Ukraine.

This in turn means that in order to avoid problems for heirs who will inherit such assets and estate, for example, in Poland, Ukrainian civil law should be harmonised with EU law as soon as possible. Harmonisation of Ukrainian civil legislation with the legislation of individual EU member states seems to be a pointless idea or, at least, difficult to implement. Moreover, it seems extremely important to adapt the study programmes in law and international law with an emphasis on such possible scenarios when the law of Ukraine will increasingly be applied by a court of another state and vice versa, when the law of a third state will be applied by a Ukrainian court.

REFERENCES:

1. *Refugees from Ukraine in the EU*. (2024, February 8). Council of the EU and the European Council. Retrieved April 5, 2024, from
2. *Situation Ukraine Refugee Situation*. (n.d.). <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
3. *Population by region (estimated) as of 1 February 2022 and average population in January 2022*. (2022, February 1). State Statistics Service of Ukraine. Retrieved April 5, 2024, from http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/news/op_popul.asp
4. *EUR-LEX – 62022CJ0021 – EN – EUR-LEX*. (n.d.). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62022CJ0021>
5. *Regulation – 650/2012 – EN – EU Succession Regulation – EUR-Lex*. (n.d.). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0650&qid=1711971229610>
6. *Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах*. (n.d.). Офіційний Вебпортал Парламенту України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#Text

Сафончик О. І.

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права Національного Університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ НА ОБ'ЄКТИ НЕЗАВЕРШЕНОГО БУДІВНИЦТВА

Між подружжям у шлюбі виникає тісний правовий зв'язок, який триває протягом усього тривання шлюбу. Навіть у випадках, коли подружжя не проживає разом або не спілкуються, цей юридичний зв'язок залишається чинним. При розірванні шлюбу можуть зберігатися певні права та обов'язки, такі як надання взаємного утримання або управління спільним майном.

Хоча ситуації, коли колишні подружжя звертаються щодо утримання, є рідкісними, часто виникають питання щодо розпорядження спільним майном після розірвання шлюбу. У період шлюбу подружжя набувають майно та укладають різноманітні угоди, що стають основою їхніх майнових прав. Найкращим вирішенням розірвання шлюбу є поділ спільного майна, що звільняє колишніх подружжя від спільних майнових зобов'язань.

Якщо майно не було поділено під час розірвання шлюбу, виникають правові відносини між колишнім подружжям. Згідно з чинним законодавством, розірвання шлюбу не припиняє права на спільну сумісну власність на майно, набуте під час шлюбу. Отже, таке майно залишається спільним, незалежно від часу, що минув після розірвання шлюбу. Це означає, що нерухоме та рухоме майно, набуте під час шлюбу, залишається спільним і після розірвання шлюбу, навіть якщо подружжя проживає окремо.

У рішенні Верховного Суду України від 7 вересня 2016 року, що стосувалося поділу майна подружжя у справі № 6-801цс16, наводиться висновок щодо правових аспектів визначення спільної сумісної власності подружжя на майно. Суди, застосовуючи статтю 60 Цивільного кодексу України, мають встановлювати не лише факт набуття майна під час шлюбу, але й джерело його придбання, яке могло бути спільними сумісними коштами або спільною працею подружжя. Верховний Суд підкреслив, що статус спільної сумісної власності визначається за двома критеріями: часом набуття майна та джерелом його придбання. Це означає, що застосування норми статті 60 Цивільного

кодексу України є вірним лише у випадках, коли обидва ці чинники співпадають. Якщо майно було придбане під час шлюбу за особисті кошти одного з подружжя, воно не може вважатися об'єктом спільної сумісної власності, але буде вважатися особистою приватною власністю того з подружжя, чий коштом воно було придбане. Отже, сам факт придбання спірного майна в період шлюбу не є достатнім підґрунтям для його віднесення до об'єктів права спільної сумісної власності подружжя. [1]

Така ж правова позиція повторюється у рішенні Верховного Суду України від 7 грудня 2016 року у справі № 6-1568цс16, де вказано, що навіть якщо майно було придбане під час шлюбу, але за рахунок особистих коштів одного з подружжя, воно не підпадає під категорію спільної сумісної власності подружжя. Замість цього, воно вважається особистою приватною власністю того з подружжя, чий особистий капітал був витрачений на його придбання. [2]

У рішенні Верховного Суду України від 5 квітня 2017 року у справі № 6-399цс17 з'ясовано, що спільне майно подружжя не розподіляється автоматично навпіл. Суд завжди повинен встановити, за рахунок яких коштів було придбано це майно: спільних або особистих. [3]

У рішенні Верховного Суду України від 15 листопада 2017 року у справі № 6-2921цс16 підтверджується практика застосування положень статті 60 Цивільного кодексу України. Згідно з цією статтею, коли визнається право спільної сумісної власності подружжя на майно, суд повинен визначити не лише факт його набуття під час шлюбу, але й походження коштів або спільної праці подружжя, як джерела набуття. Підкреслюється, що правовий статус набуття права власності на новобудову відрізняється від іншого майна, оскільки така будівля може бути побудована за рахунок інших осіб, включаючи колишнє подружжя, і введена в експлуатацію навіть під час нового шлюбу. Визначення частки права власності подружжя у новобудові здійснюється відповідно до внесків у зведення будівлі протягом шлюбу. Таким чином, сам факт оформлення права власності на новобудову під час шлюбу не є достатньою підставою для його віднесення до об'єктів права спільної сумісної власності подружжя. [4]

У рішенні Верховного Суду від 6 лютого 2018 року у справі № 235/9895/15-ц зазначено, що сімейне законодавство передбачає презумпцію спільності майна подружжя, де частини чоловіка та дружини вважаються рівними. Цю презумпцію може бути спростовано

стороною, яка представляє докази протилежного, відповідно до вимог належності та допустимості, що є її процесуальним обов'язком. Об'єктом права спільної сумісної власності подружжя є як матеріальні предмети, так і майнові права та обов'язки. Договір, укладений одним із подружжя, створює обов'язки для іншого подружжя в разі, якщо це укладено в інтересах сім'ї, а отримане майно за цим договором фактично використовується для задоволення потреб сім'ї. [5]

У рішенні Верховного Суду від 7 лютого 2018 року у справі № 61-524св18 зроблено аналогічний правовий висновок, відповідно до якого, якщо спірне майно було набуто учасниками справи протягом їхнього шлюбу, той факт, що воно зареєстровано на одного з подружжя, не позбавляє іншого права на частку в такому майні. ВС відзначив, що структура норми статті 60 Сімейного кодексу України свідчить про презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке вони набули протягом шлюбу. Проте ця презумпція може бути спростована одним із подружжя. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує. [6]

У своєму рішенні від 18 березня 2019 року Верховний Суд, складаючи колегію суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 299/1757/16-ц, провадженні № 61-4809св18 (ЄДРСРУ № 80521623), підтвердив раніше сформовану позицію щодо поділу майна подружжя, зокрема об'єкта незавершеного будівництва.

Враховуючи аналіз чинного законодавства та характерні особливості незавершеного будівництва, можна стверджувати, що об'єкт будівництва (або об'єкт незавершеного будівництва) представляє собою особливий тип нерухомого майна: процес його фізичного створення розпочато, але не завершено. У відношенні такого об'єкта можуть бути установлені будь-які суб'єктивні майнові та зобов'язальні права, відповідно до вимог цивільного законодавства.

При вирішенні питань, пов'язаних з виникненням, зміною або припиненням цивільних прав щодо об'єкта незавершеного будівництва, важливо враховувати особливості та обмеження, встановлені законом.

Згідно зі статтею 331 Цивільного кодексу України, право власності на новостворене нерухоме майно (житлові будинки, будівлі, споруди та інше) виникає з моменту завершення будівництва [7]. Якщо закон передбачає прийняття нерухомого майна до експлуатації, право

власності виникає з моменту його прийняття в експлуатацію. Якщо законом передбачено державну реєстрацію права власності, то право власності виникає з моменту державної реєстрації.

Отже, новостворене нерухоме майно набуває статусу житлового будинку після його прийняття в експлуатацію та державної реєстрації права власності. До цього моменту, коли об'єкт не є житловим будинком з юридичного погляду, він є незавершеним будівництвом, яке складається з будівельних матеріалів. Це означає, що досягненням статусу житлового будинку, об'єкт може бути предметом права спільної сумісної власності подружжя і підлягати поділу між ними, відповідно до вимог будівельних норм і правил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Верховного Суду України від 7 верес. 2016 р. : справа № 6-801цс16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/61260662>
2. Постанова Верховного Суду України від 7 груд. 2016 р. : справа № 6-1568цс16. Ліга Закон : портал. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/VS161142.html
3. Автоматично спільне майно подружжя навпіл не поділяється: суду завжди необхідно встановити, за які кошти таке майно було набуто: спільні або особисті (ВСУ від 5 квітня 2017 р. у справі № 6-399цс17) Протокол : сайт. URL:https://protocol.ua/ua/vsu_avtomatichno_spilne_mayno_podruggya_navpil_ne_podilyaetsya/
4. Постанова Верховного Суду України від 15 листоп. 2017 р. : справа № 6-2921цс16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70663981>
5. Постанова Верховного Суду від 6 лют. 2018 р. : справа № 61-2446св18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72199592>
6. Постанова Верховного Суду України від 7 лют. 2018 р. : справа № 61524св18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72199393>
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Веретільник А. І.

Аспірантка 2 курсу денної форми навчання кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Під час дії воєнного стану на території України спадкові правовідносини можуть бути піддані деяким особливостям. Основні з них включають:

- Обмеження доступу до майна, у зв'язку з воєнним станом можуть бути введені обмеження на доступ до майна, зокрема до спадкового майна, що перебуває на території зони військових дій або зони обмеження;
- Обмеження здійснення спадкування, залежно від обставин, воєнний стан може призвести до обмежень у здійсненні прав спадкоємців, зокрема у випадках, коли це стосується зон військових дій або випадків загального обмеження прав та свобод. – Виплата компенсацій, у випадках коли спадкоємці зазнали збитків або втрат у зв'язку з воєнним станом, можуть бути передбачені виплати компенсацій або інших форм підтримки.
- Особливості процедур спадкування, у разі введення воєнного стану можуть бути встановлені особливі процедури щодо реєстрації спадкових прав та вирішення спірних питань. Ці особливості можуть варіюватися в залежності від конкретних обставин і рішень, прийнятих урядом під час воєнного стану. Згідно з Наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України», для відкриття спадкової справи спадкоємцю необхідно надати нотаріусу заяву про прийняття спадщини. [1].

Під час дії воєнного стану на території України, засвідчення заповіту може здійснювати: 1) Нотаріус, він має повноваження засвідчувати заповіти, якщо воєнний стан не обмежує його повноваження. Проте, у випадку введення обмежень щодо діяльності нотаріусів у зоні воєнних дій, це може бути ускладнено; 2) Комітет з підтримки населення, у випадку, коли доступ до нотаріальних послуг обмежено, засвідчення заповіту може здійснюватися через комітет з підтримки населення, який може бути утворений у зоні воєнного конфлікту для надання допомоги населенню. 3) Лікар чи військовий комісар, у ви-

падках надзвичайних обставин, коли немає можливості звернутися до нотаріуса або комітету з підтримки населення, заповіт може бути засвідчений лікарем або військовим комісаром, якщо вони мають відповідні повноваження і можливість це зробити. [2]. Важливо зауважити, що процедури засвідчення заповітів можуть бути обмежені або ускладнені у зв'язку з воєнним станом. Ще дуже цікавим моментом є те, що нотаріус може відкрити спадкову справу без використання Спадкового реєстру. Коли доступ до Спадкового реєстру буде відновленим, вповноважена особа на протязі п'яти робочих днів зобов'язана перевірити, що спадкова справа була заведена, та наявність спадкового договору та саме заповіту заповіту. Проте у Цивільний кодекс України не була зазначена ця новелла, що в подальшому може мати велику кількість судових спорів у сфері цивільних правовідносин [3].

Якщо людина, яка залишила спадщину, проживала за кордоном процедура прийняття спадщини в Україні може бути такою: 1)Отримання документів – Спочатку потрібно отримати документи, що засвідчують право на спадщину. Це може бути завірений копія заповіту, витяг з реєстраційного акту смерті або інші документи, що підтверджують спадкові права. 2)Легалізація документів – якщо документи видані за кордоном, їх може бути необхідно легалізувати або апостилювати відповідно до вимог українського законодавства. 3)Подання заяви – треба подати заяву до нотаріуса чи до суду на прийняття спадщини. У заяві зазначається бажання прийняти спадщину, а також представляються всі необхідні документи.4)Розгляд заяви -після подання заяви нотаріус чи суд проводять розгляд справи та перевіряють відповідність представлених документів вимогам законодавства. 5) Видача свідоцтва про спадкоємця – якщо заява про прийняття спадщини задовольняє всі вимоги, нотаріус чи суд видають свідоцтво про спадкоємця, що підтверджує право на спадкування. Також, засвідчення заяви про прийняття спадщини можливе у іноземного нотаріуса, але в такому випадку особі потрібно проставити апостиль на цьому документі. Таку заяву можна бути надіслати поштою в Україну до нотаріуса, і внаслідок чого буде відкрита спадкова справа у загальному порядку.

Також варто зазначити, що велика кількість громадян вимушена була виїхати закордон, вони ні в якому разі не є обмеженими в своїх правах та мають повне право на прийняття спадщини. В той час, якщо на території України була відкрита спадщина, право на яку має

громадян, що знаходиться закордоном, він має право звернутися до посольства/консульства України у державі, де особа перебуває та підтвердити свій підпис саме на заяві про прийняття спадщини[4].

Отже, можна зробити висновки, що незважаючи на воєнний стан на території нашої країни, спадкові правовідносини надалі залишаються врегульованими, але в подальшому ми зможемо побачити глобальне розширення судової практики саме у цій сфері через новели, котрі відповідають за регулювання порядку спадкування, при цьому без внесення змін до Цивільного кодексу України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» від 22 лютого 2022 р. № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-notariatu-v-umovah-voyennogo-stanu164-280222>
3. Сайт Південного Міжрегіонального Управління Міністерства юстиції (м. Одеса): Про особливості спадкування під час воєнного стану. URL: https://just.odessa.gov.ua/?view=viewnews&page_id=2896. 22.09.2022
4. Судово-юридична газета: Блог «Проблеми здійснення спадкових прав в умовах воєнного стану». URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/251193-problemi-zdiysnennya-spadkovikh-prav-v-umovakh-voyennogo-stanu> 07.10.2022

Романовський Д. С.

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»,

адвокат

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ АЛІМЕНТНИХ ПРАВОВІДНОСИН ФРАНЦІЇ ТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Євроінтеграційні процеси, що проходять в Україні займають важливе місце в становленні національного законодавства, особливого загострення дана тема набуває, з огляду на збройну агресію, що зумовлює пришвидшення процесів інтеграції з метою подальшої гармонізації з правом Європейського Союзу та держав його членів. На фоні діяльності Комісії з європейського сімейного права (CEFL) особливої уваги потребує також реформування сімейного права в Україні.

Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» визначає, що громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року. [1] Мінімальним віком для виходу на пенсію для чоловіків та жінок є 60 років [2], тому можливо прийти до висновку, що мінімально можливим віком для юридичного визначення «особа похилого віку» в Україні являється 58 років та 6 місяців. Законодавчого визначення віку у Франції для «осіб похилого віку» немає, проте юридичний словник дає визначення, що це особа яка після досягнення певного віку є непрацездатною, має право на отримання пенсії за віком та право на отримання допомоги за необхідності. [3] Мінімально можливим віком виходу на пенсію у Франції є 62 роки [4], отже різниця у віці осіб похилого віку України та Франції є незначною.

Одним з базових європейських законодавчих актів в сфері цивільного права, що регулює сімейні правовідносини являється Цивільний кодекс Франції або Кодекс Наполеона, що був введений указом від 21 березня 1804 року та із змінами діє по теперішній час.

Аліментні правовідносини у Франції регулює Глава 5 Цивільного кодексу, де статтею 205 передбачено, що діти зобов'язані утримувати

свого батька і матір або інших родичів по висхідній лінії. Статтею 206 кодексу передбачено, що зяті та невістки зобов'язані утримувати через аліменти своїх тещу, тестя, свекруху, свекра. Стаття 207 регламентує, що зобов'язання, які випливають із цих положень, є взаємними. [5, art. 205-206] В той же час Сімейний кодекс України передбачає право на утримання батьків від своїх дітей, баби, діда, прабаби, прадіда від внуків, правнуків, мачухи, вітчима від падчерки, пасинка, а також обов'язок особи утримувати тих, з ким вона проживала однією сім'єю до досягнення повноліття, чітко регламентовано аліментне зобов'язання дітей перед батьками, а щодо інших статтею 272 Сімейного кодексу України передбачено, що розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів на дітей і непрацездатних повнолітніх осіб, які потребують матеріальної допомоги, визначається у частці від заробітку (доходу) або у твердій грошовій сумі. [6] Тобто вказаною статтею розширено перелік осіб, що мають право на отримання аліментів та введено поняття “інші члени сім'ї та родичі”, проте його поняття не розкрито, водночас в Цивільному кодексу Франції передбачено зобов'язання по утриманню інших родичів по висхідній лінії, що дає можливість більш коректно зрозуміти коло суб'єктів. Відмінністю по колу суб'єктів аліментних правовідносин України та Франції є окреме унормування в законодавстві останньої зобов'язання по утриманню зятем своєї тещі, тестя, а невісткою своїх свекруху, свекра, проте відсутня регламентація по утриманню пасинком, падчеркою своїх мачуху або вітчима, що наявне в Україні.

Звільненням від обов'язку по утриманню у Франції може бути вчинення злочину проти особи, що має зобов'язання по утриманню або проти одного з його родичів, як по низхідній, так і по висхідній лінії; позбавлення батьківських прав щодо дітей в яких є обов'язок по утриманню; вилучення особи в якій може виникнути зобов'язання по утриманню із сімейного оточення у віці до 12 років та більше ніж на 36 місяців. [6] Сімейний кодекс України передбачає звільнення дочки і сина від обов'язку утримувати матір, батька на підставі встановлення факту ухилення від виконання останніми своїх батьківських обов'язків або несплату батьками аліментів на утримання своєї дитини більше 3 років та які є несплаченими, а щодо інших членів сім'ї передбачено можливість звільнення від сплати заборгованості за аліментами, проте відсутні законодавчі підстави для звільнення від зобов'язання утримання інших членів сім'ї, крім доведення факту

неможливості надання допомоги. На мою думку законодавче регулювання Франції у даному питанні є більш вдалим, з огляду на наявність підстав для звільнення від аліментних зобов'язань суб'єктів їх надання без залежності від їх родинного положення.

Статтею 208 Цивільного кодексу Франції передбачено, що аліменти надаються лише пропорційно потребам особи, яка їх вимагає, і статкам особи, яка їх зобов'язана. [5] Сімейний кодекс України передбачає визначення факту наявності можливості надання матеріальної допомоги лише щодо інших членів сім'ї та родичів, повнолітні діти зобов'язанні утримувати свої батьків без врахування їх можливостей.

Спільним у законодавстві Франції та України є одна з підстав для надання утримання, а саме це наявність потреби в матеріальній допомозі у особи, яка її вимагає. Також необхідно відзначити, що у Франції відсутня законодавчо передбачена підстава для оформлення аліментів, як непрацездатність особи, що має право на утримання, що суттєво розширює коло осіб які можуть претендувати на отримання аліментів, на відміну від України, де необхідно виконання певних умов, крім самої потреби заявника у матеріальній допомозі.

Відповідно до Сімейного кодексу України розмір аліментів визначається у частці від заробітку (доходу) або у твердій грошовій сумі. [6] Законодавство Франції передбачає визначення аліментів у фінансовій формі (в грошовому еквіваленті) або у вигляді надання безпосередньої допомоги (розміщення в своїй домівці з харчуванням).

Проаналізувавши законодавство Франції та України з питань аліментних правовідносин в контексті забезпечення прав людей похилого віку, можливо дійти до висновку про його схожість, проте наявність у Франції усталеної правової традиції безумовно робить її законодавство в даному випадку більш дієвим. В свою чергу низький рівень судової практики із питань призначення аліментів особам похилого віку в Україні доводить нежиттєздатність сучасних правових норм з цих питань, тому погоджуючись із думкою про належність України до цивілізацій фронтиру [8], вбачається необхідність удосконалення законодавства України з аліментних правовідносин в контексті забезпечення прав людей похилого віку, в тому числі спираючись на один із головних цивілістичних законодавчих актів Європи – Цивільний кодекс Франції, а також додаткове, поглиблене вивчення даного питання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 4, ст.18.
2. Закон України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 49-51, ст. 376.
3. Droits des personnes âgées Le retard de la France Albert Evrard, Florence Fresnel Dans Études 2016/11 (Novembre), pages 41 à 52 ISSN 0014-1941 DOI10.3917/etu.4232.0041 Режим доступу: <https://www.cairn.info/revue-etudes-2016-11-page-41.htm#no11>
4. URL: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F14043> дата звернення – 03.04.2024р.
5. Code civil des Français // дата звернення – 03.04.2024р. Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/2024-03-30/
6. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135.
7. Режим доступу: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F2009> дата звернення – 03.04.2024р.
8. Рекодифікація цивільного законодавства України: деякі методологічні проблеми. д.ю.н., проф., Харитонов Є. О. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2f495d35-57f4-4b17-a998-879004fdb47/content>

Федорчук Ю. О.

аспірантка кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до статті 41 Конституції України ніхто не може протиправно бути позбавлений права власності. Водночас допускається примусове відчуження таких об’єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості під час дії воєнного стану [1].

Відповідно до Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна, що перебуває в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», примусове відчуження приватного майна під час введення воєнного стану здійснюється за рішенням військового командування. На територіях, де ведуться бойові дії, примусове відчуження приватної власності здійснюється за рішенням військового командування без погодження з обласними, районними адміністраціями, інше [2].

Примусове відчуження приватного майна під час воєнного стану здійснюється з попереднім повним відшкодуванням його вартості, а у разі неможливості – повне відшкодування здійснюється пізніше. Заява про виплату повної компенсації за майно (у тому числі акт про примусове відчуження майна та висновок про вартість такого майна) приймається, обліковується та розглядається за місцем відчуження майна військовим комісаріатом. Відмова в прийнятті та розгляді заяви не допускається.

Інша ситуація склалася із майном, яке не підлягає примусовому відчуженню, коли особа виявила бажання розпорядитися майном на власний розсуд, вчинивши правочин (купівля-продаж, міна, дарування, інше). В такому випадку, на сьогодні немає обмежень і особа може звертатися до нотаріуса, з метою укласти такий правочин, надавши відповідні документи, але з часом почали поширюватись випадки, коли шахраї дізнаючись, про те, що власник майна покинув територію України, та найближчим часом не буде вертатись, намагаються відчужувати майно без відома власника. Непоодинокі випадки, коли зловмисники виготовляють на білому аркуші довіреність, посвідчену представником консульської установи начебто від власника майна з питань розпорядження всім майном, або конкретно визначеним майном. Чинним законодавством не передбачений обов'язок нотаріуса зв'язатися з консульською установою з метою унеможливлення прийняття в роботу підробного документа, але з метою захисту прав власності громадян, нотаріуси беруть на себе таку ініціативу, що допомагає виявити факти підробки довіреностей посвідчених консулами. На жаль законодавством не передбачено можливості накладення заборони відчуження майна на підставі виїзду власника у зв'язку із введенням воєнного стану. В той самий час, у власника є можливість перевіряти свою нерухомість на порталі «Дія», через мобільний застосунок встановивши додаток «ДРРП», або встановити смс-маяк,

який буде надсилати повідомлення власнику нерухомості, у разі вчинення будь-яких реєстраційних дій у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

Інший випадок, коли особу позбавили майна, в результаті військової агресії, шляхом руйнування або повного знищення майна. В такому разі особа залишається власником майна за документами, але фактично таке майно може бути повністю знищене. Законодавством відокремлюється поняття пошкодженого та знищеного майна і це зрозуміло. Державною передбачено компенсування за житловим сертифікатом, або надання пільгового кредитування за програмою є-оселя. Власник самостійно може подати таку заявку до центрів надання адміністративних послуг, через портал «Дія», або звернувшись до нотаріуса чи органів соціального захисту населення. Складним аспектом є те, що власник нерухомості яка знаходиться на тимчасово окупованій території, або сам не має можливості подати таку заявку до відповідних органів, в той час і комісія, яка буде визначати вартість компенсації не може дістатися до такого майна.

Отже, аналізуючи вищевикладене, можемо прийти до висновку, що механізм захисту прав громадян на нерухоме майно під час воєнного стану зазнав певної поразки, з одного боку ніхто не може гарантувати фізичної цілісності майна, з іншого нема повної захищеності від підробок документів, шахрайських дій, інше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна, що перебуває в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI // Відомості Верховної Ради України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>

Шамота О. В.

*аспірант кафедри цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄС

Протягом останніх десятиліть у світі відзначено значний прогрес у сприянні принципу гендерної рівності. Уряди, бізнес-середовища, профспілки та громадські організації витрачають величезні зусилля на подолання дискримінаційних стереотипів, які створюють перешкоди на шляху досягнення рівності у суспільстві. В наш час гендерна рівність набуває пріоритетного значення навіть у роботі міжнародних фінансових установ. Останнім часом на світовому рівні з'явилися значні політичні ініціативи щодо забезпечення комплексного гендерного підходу через розвиток інституційних механізмів, нормативних заходів та технічної підтримки.

На сучасному етапі розвитку суспільства питання гендерної нерівності набувають великої актуальності. Ця нерівність гальмує прогрес суспільства, що виявляється у зростанні витрат на добробут і управління, зниженні продуктивності праці та уповільненні економічного зростання. Тому досягнення гендерної рівності стає ключовим показником розвитку кожної країни, а в умовах глобалізації сучасне суспільство змушене регулярно звертатися до проблеми гендерної нерівності. ООН відносить цей питання до глобальних та рекомендує державам змінювати існуючі гендерні моделі, спрямовані на збереження системи нерівних цінностей та подвійних стандартів.

Рівність між чоловіком і жінкою – це одночасно і цінність, і привілей будь-якого суспільства. І хоча в різних країнах цей питання розв'язується з різною швидкістю, напрям залишається єдиною метою.

Україна, подібно до всіх цивілізованих держав, активно втілює гендерну політику, яка ґрунтується на загальновизнаних міжнародних нормах, відображених, зокрема, у Загальній декларації прав людини, Конвенції про політичні права жінок, Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок та інших міжнародних документах. Україна поділяє принципи ООН та розуміння гендерної рівності як необхідної передумови для досягнення сталого розвитку країни та створення умов для всебічного розвитку людського потенціалу. У

вересні 2014 року Україною була синхронно з Європейським Парламентом ратифікована Угода про асоціацію з ЄС, відповідно до умов якої перед країною постали амбітні завдання щодо покращення якості людського капіталу та встановлення соціальної справедливості, а також забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для представників обох статей у сферах зайнятості, освіти та навчання, економічної та громадської діяльності та у процесі прийняття рішень.

Членство в ЄС є однією з головних стратегічних цілей України, що передбачає послідовну орієнтацію на діючу в провідних європейських країнах модель соціальної ринкової економіки. Вона характеризується високим рівнем соціальних стандартів і розвитку гуманітарної сфери, ефективним захистом прав працівників, розвиненою системою соціального захисту та принципом гендерної рівності.

Позиція Європейського Союзу з досягнення гендерної рівності полягає в тому, що жінки і чоловіки повинні мати рівні права та можливості в усіх сферах життя суспільства. З цією метою всі інститути ЄС впроваджують питання рівності між чоловіками та жінками у всі галузі політики, всі програми та на всіх рівнях прийняття рішень.

Починаючи з середини 80-х років XX століття, Європейський Союз визнав важливість політики рівних можливостей для чоловіків і жінок, що відображено у періодичному затвердженні Програм ЄС забезпечення стандартів гендерної рівності з обов'язковим контролем їх виконання з боку Ради Міністрів Європи і Європейського Парламенту.

Основні принципи гендерної політики Європейського Союзу сформульовано в «Дорожньому атласі рівності чоловіків та жінок». [1]

Стандарти рівного ставлення до чоловіків і жінок стали невід'ємною частиною як первинного, так і вторинного законодавства Європейського Союзу. Вони закріплені у кількох статтях Амстердамської угоди 1997 року, які надають Раді Міністрів повноваження приймати необхідні заходи для боротьби з дискримінацією за ознаками статі, расового або етнічного походження, релігії або вірувань, обмежених можливостей, віку або сексуальної орієнтації. До цього часу лише Рамкова угода та Директива про расову дискримінацію були прийняті на основі загальних антидискримінаційних положень.

Основні принципи політики Європейського Союзу стосовно гендерної рівності розкриті у директивах Ради ЄС, і всі ці положення мають бути втілені у законодавстві країн-учасниць.

Прийняття директив Європейським Союзом з питань забезпечення гендерної рівності призвело до розробки єдиної нормативно-правової бази для всіх країн-членів ЄС. Гендерна політика на національному рівні стає все більш впливовою за рахунок законодавчого регулювання на рівні ЄС. Крім того, нові директиви ЄС щодо стратегії зайнятості передбачають розширення принципів гендерної рівності на неоплачувану роботу, зокрема, на догляд за дітьми. Ці директиви акцентують увагу на рівному розподілі обов'язків щодо догляду за дитиною і ведення домашнього господарства, а також стимулюють чоловіків брати відпустку для догляду за дитиною. [3]

На сьогодні політика гендерної рівності та гендерного інтегрування є однією з пріоритетних сфер для Європейського Союзу, і вона виходить за межі лише принципу рівного ставлення та заборони статевої дискримінації. Ця політика становить невід'ємну складову політики та програм ЄС. Європейська Комісія настійно підкреслила, що забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків є економічно необхідним, а також наголосила, що приблизно одна п'ята частка річного зростання ВВП у країнах ЄС була досягнута завдяки збільшенню кількості жінок, які працюють [3]. Це пояснює, чому принцип рівності не виключає можливості вживання позитивних заходів, що дозволяють надавати особливі переваги статі, яка є недостатньо представленою на ринку праці. Ці заходи спрямовані на полегшення їх професійної діяльності, ліквідацію або компенсацію незручностей у професійних відносинах.

Під час оцінки результатів політики Європейського Союзу у забезпеченні рівноправності жінок і чоловіків, важливо відзначити, що існують достатньо досліджень, які свідчать про ефективність та значимість правових засобів, що надаються законодавством ЄС для забезпечення рівних можливостей жінок. Однак ця політика також зазнає критики, оскільки її часто сприймають як спрямовану виключно на трудові відносини. Тим не менш, Європейський Союз активно впроваджує гендерний підхід у всіх сферах суспільних відносин.

Зазвичай регуляторні напрямки політики ЄС є добровільними, але це не стосується політики щодо гендерної рівності. Існує багато обов'язкових директив ЄС щодо гендерної політики, а також заявлений намір ЄС ліквідувати гендерну нерівність у всіх сферах діяльності. Ці заходи є важливим кроком на шляху розробки комплексної гендерної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хавлін Т. Гендерна політика в рамках Європейського союзу та український вимір URL:https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/04/113-122_no-2_vol-25_2008_UKR.pdf.
2. Gender Mainstreaming in Practice: A Handbook by the UNDP. URL: www.undp.org/gender/docs/RBEC_GM_Manual.pdf
3. Toolkit on Modern and Effective Human Resources Management / Council of Europe. Strasbourg. 397 p. URL: <https://wcd.coe.int>

Антонюк С. Л.

*Студентка 4 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Мазуренко С. В.*

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

Актуальність проблеми захисту прав дитини в сфері інтелектуальної власності пояснюється тим, що зростаюча кількість дітей проявляє творчу активність та займаються розвитком нових ідей та інновацій. Водночас, це вимагає передових механізмів та законів для захисту їхніх прав та уникнення порушень в цій сфері. Тому, одним з провідних напрямків діяльності держави у сфері захисту прав дитини, в тому числі і у області інтелектуальної власності, є покращення чинного законодавства та імплементація норм міжнародного права.

Не звертаючи увагу на те, що законодавство в сфері інтелектуальної власності (Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 р., Всесвітня (Женевська) Конвенція про авторське право від 06.09.1952 р. та ін.) в основному відповідає міжнародним стандартам, детальний його аналіз дозволяє зробити висновок, що воно обмежене, коли йдеться про регулювання та захист прав інтелектуальної власності дитини.

Усі громадяни, які мають можливість створювати об'єкти інтелектуальної власності, мають рівні права. Коли йдеться про фактор повноліття, Конституція захищає власність будь-якої особи, яка стала

творцем або володарем права на інтелектуальну власність, не розділяючи громадян [1].

Стаття 31 ЦКУ гарантує основні права дитини, включаючи право на участь у процесі мистецтва та творчої діяльності. Як наслідок, ми розглядаємо дитину як потенційного суб'єкта права інтелектуальної власності, оскільки процес творення є ключовим у визначенні інтелектуальної власності як об'єкта володіння.

Незалежно від віку, первинними суб'єктами права інтелектуальної власності можуть бути як неповнолітні, так і малолітні автори творів. Творчість не має вікових обмежень щодо того, що може зробити чи не може творець.

В законодавстві зазначено дві категорії дітей: малолітня особа – до 14 років та неповнолітня особа – 14-18 років. Обсяг їхніх прав, в тому числі прав інтелектуальної власності, та можливість їх реалізації зумовлена обсягом їхньої цивільної дієздатності.

Діти віком до 14 років мають право самостійно використовувати такі немайнові права як: називати себе творцем об'єкта права інтелектуальної власності; вимагати, щоб використання об'єкта права інтелектуальної власності зазначало їхнє ім'я, якщо це можливо; обирати псевдоніми, коли використовуються об'єкти права інтелектуальної власності; і забороняти зазначення їхнього імені у зв'язку з використанням об'єкта права інтелектуальної власності.

Законодавство також передбачає право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, яке може завдати шкоди честі чи репутації творця. Однак, на мій погляд, дитина у віці до 14 років не зможе самостійно реалізувати право на недоторканість об'єкта інтелектуальної власності без участі батьків чи опікунів, оскільки перешкоджати означає захищати, а батьки чи опікуни відповідають за захист прав дитини. Якщо говорити про майнові права інтелектуальної власності малолітніх дітей, наприклад укладення договорів, то вони здійснюються в інтересах дітей через батьків чи опікунів.

Що стосується неповнолітніх, то вони крім права здійснювати ті особисті немайнові права, якими наділені малолітні особи, мають ще право самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної та творчої діяльності. Тобто, неповнолітні, як і дорослі, мають право вирішувати, що відбувається з їх творчими результатами без участі батьків або опікунів. Як наслідок, діти віком від 14 до 18 років мають

право самостійно реалізовувати майнові права інтелектуальної власності без згоди батьків. Вони можуть: використовувати об'єкт права інтелектуальної власності на свій розсуд; шляхом укладення договорів дозволяти третім особам використовувати його; і забороняти неправомірне використання та перешкоджати цьому. Батьки чи опікуни неповнолітніх дітей відповідають за захист майнових та немайнових прав інтелектуальної власності, якщо перешкоджання неправомірному використанню вимагає захисту.

Наразі існує широкий спектр методів та способів, які можна використовувати для захисту прав інтелектуальної власності, як майнових, так і немайнових. Механізми захисту можна поділити на юрисдикційні (за допомогою суду) та неюрисдикційні (без залучення державних органів). Способи захисту прав інтелектуальної власності судом закріплені в п. 2 ст. 432 Цивільного кодексу України, такі як вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів; застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів та інші [2]. Механізм захисту, який можна застосувати, залежать таких факторів як вік дитини, обсяг належних прав дитини, вид правопорушення та інше.

Щодо захисту прав інтелектуальної власності дітей немає ніяких розбіжностей з захистом прав повнолітніх осіб. Єдиним виключенням є те, що діти діють через представників, тобто вони самостійно не можуть бути позивачами чи відповідачами в суді. Батьки чи опікуни в повному обсязі можуть захищати права та інтереси своїх дітей. При відсутності консенсусу щодо того, кому з батьків захищати свою дитину, розбіжності між батьками можуть вирішуватися органами опіки та піклування.

В Україні створено комплексну систему захисту прав інтелектуальної власності. Ця система включає в себе правила, процедури та відповідну інфраструктуру для їх реалізації. В цілому ця система відповідає міжнародним стандартам інтелектуальної власності.

Міжнародні відносини в сфері інтелектуальної власності регулюються багатьма міжнародними договорами. Тим не менш, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), яка контролюється Світовою організацією торгівлі (СОТ), відіграє важливу роль серед міжнародних стандартів щодо правової охорони

інтелектуальної власності. Угода ТРІПС визначає мінімальні стандарти правової охорони інтелектуальної власності, які були погоджені країнами-членами СОТ. Ці стандарти повинні дотримуватися всіма країнами-членами СОТ, а також потенційними членами.

Угода ТРІПС вимагає від країн-членів СОТ встановлювати справедливі та рівні процедури захисту прав інтелектуальної власності, які не є надмірно обтяжливими, складними або дорогими, а також не обмежуються часом для прийняття дій. Рішення повинні прийматися неупередженим суддею, який розумно використовує закон, на основі доказів, представлених сторонами [3].

Щодо національного та європейського законодавства в цій сфері 1 вересня 2017 року після тривалого процесу ратифікації усіма державами-членами набула чинності у повному обсязі Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Інтелектуальна власність складає майже 1/5 частини основного тексту Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом (Глава 9 – Інтелектуальна власність). Це свідчить про те, наскільки важлива ця область для сучасного етапу розвитку суспільства.

Отже, хочу зазначити, що захист прав дитини в сфері інтелектуальної власності є важливою складовою їхнього правового захисту. Європейський та національний досвід в цій сфері відображає різноманітні заходи, спрямовані на забезпечення цих прав. Щодо європейських заходів, можна зазначити Загальний регламент про захист даних (GDPR), що містить положення щодо захисту особистих даних дітей в Європейському Союзі, що має важливе значення для захисту їхніх прав у сфері інтелектуальної власності. Також для України ключову роль відіграє співпраця з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО та Всесвітня Організація Інтелектуальної Власності (ВОІВ), для розвитку міжнародних стандартів та ініціатив щодо захисту прав інтелектуальної власності дітей.

У багатьох європейських країнах, зокрема в рамках Європейського Союзу, існують спеціальні механізми для захисту прав дітей у сфері інтелектуальної власності. Наприклад, було прийнято директиви ЄС, спрямовані на захист авторських прав, патентів та інших форм інтелектуальної власності, які також враховують особливості захисту прав дітей. Наприклад, Директива Європейського Союзу про авторські права в цифровому одинокому ринку. Ця директива містить положення щодо захисту авторських прав у цифровому середовищі,

включаючи заходи для боротьби з піратством та іншими порушеннями авторських прав, які також захищають права дітей.

Національні законодавства також можуть містити положення, що стосуються захисту прав дітей у цій сфері. Наприклад, вони можуть встановлювати особливі вимоги до угод про інтелектуальну власність, які укладаються з дітьми, або надавати додаткові гарантії для збереження їхніх прав. У світлі цього, розвиток ефективних механізмів захисту прав дітей у сфері інтелектуальної власності залишається актуальною та важливою задачею для законодавців, правозастосовних органів та громадських організацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. – К.: «К. І. С.», 2007.– 448 с.

Богомолова А. Г.

*Студентка 3 курсу «Юридичного фахового коледжу»
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник : к.ю.н., доцент кафедри цивільного права,
доцент Мельник О. В.*

РОЗЛУЧЕННЯ І АЛІМЕНТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Україна переживає воєнний стан, а в цей час хтось починає чи продовжує «війну на сімейному фронті».

Попри шлюбний бум в перші тижні повномасштабного вторгнення, статистика Міністерства юстиції свідчить, що розлучення також є поширеним явищем, хоча такого сплеску не спостерігається: за перше півріччя 2022 року розлучилися 7632 пари, порівняно з 13153 за аналогічний період 2021 року. Однак, за оцінками, деякі пари від-

кладають шлюбні процедури під час воєнного часу, особливо якщо один з подружжя перебуває за кордоном або на окупованій території, оскільки не знають, як розлучитися.

Питання аналізу особливостей укладення і розірвання шлюбу в умовах воєнного стану викликає інтерес серед населення, юристів та науковців. Так, дослідженням питання регулювання сімейних правовідносин в нових умовах займалися: Бабенко, Болгар, Гранатова, Сафончик, Харитонов, Бальжик, Данкевич, Сінько, Колесник, Кравцова, Кузь, Маслова, Федорів, Ткаченко. [2]

У статті Бабенка проаналізовано шляхи розірвання шлюбу в Україні під час війни (2022). Юрист наголосив, що законодавство в аспекті розірвання шлюбу не змінилося, однак війна внесла корективи до звичних процедур. Зокрема, детально проаналізовано особливості розірвання шлюбу якщо суди та РАЦС не працюють; якщо один з подружжя за кордоном або обидва перебувають за межами України; якщо один з подружжя перебуває на окупованій території, а також особливості розірвання шлюбу з іноземцем під час війни. [2]

Особливості укладення та розірвання шлюбу в умовах воєнного стану проявляються у дистанційному укладенні шлюбу, укладенні шлюбу на окупованих територіях, розірванні шлюбу на непідконтрольних територіях та розірванні шлюбу без особистої присутності одного з подружжя.

Воєнний стан не є перешкодою для розірвання шлюбу, і розлучення відбувається за тими самими правилами, що й до воєнного стану.

Якщо пара не має неповнолітніх дітей, спільно нажитого майна і ніхто не заперечує проти розірвання шлюбу, можна подати документи до РАГСу.

Що стосується процедури розлучення через суд, то вона набагато складніша та довготривала. Найчастіше її застосовують у випадках, якщо у родині є діти, які не досягли повноліття або, до прикладу хтось із подружжя знаходиться поза межами держави. [3]

Не можна подавати на розлучення, якщо дружина вагітна або у пари є спільна дитина до року. Розлучення в таких випадках можливе лише в окремих випадках за ініціативою дружини.

Якщо один з подружжя перебуває на окупованій території. До війни ця проблема вирішувалася так: один з подружжя їхав до підконтрольного Україні міста і подавав нотаріальну заяву про розлучення. Один з подружжя їхав до найближчого міста на підконтроль-

ній Україні території і подавав нотаріально завірену заяву про розлучення до РАЦСу. Потім він передає цю заяву другому з подружжя і повертається додому. [4]

Якщо за законом пара може розлучитися тільки в судовому порядку, необхідно спочатку визначити суд, до якого буде подана заява. Як правило, справи про розлучення подаються до суду за місцем проживання відповідача.

У сьогоденних реаліях, подружжю, яке перебуває у безпосередній близькості до місць активних бойових дій, або на тимчасово окупованих територіях, потрібно звернутись до адвоката (за допомогою інтернет-ресурсів, тобто онлайн) та укласти із ним відповідний договір щоб він представляв інтереси подружжя на території підконтрольній Україні. Слід звернути увагу і на такий момент: подружжя має бути на зв'язку, зокрема за допомогу додатку Zoom, так як суддя може просити, під час судового засідання, бути подружжя присутнім онлайн режимі та підтвердити своє рішення щодо розірвання шлюбу. [7, 66]

Проте є низка випадків, коли можна подати позов до суду за власним місцем перебування:

- на утриманні особи перебувають неповнолітні діти;
- за станом здоров'я або з інших поважних причин особа не може виїхати до місця проживання відповідача (в позові зазначається причина).

Якщо один із подружжя іноземець, при розлученні через РАЦС громадянин іншої держави повинен підготувати заяву про розірвання шлюбу, завірити її нотаріально та надіслати своєму партнеру або партнерці. Потім партнер перекладає заяву на українську мову, нотаріально засвідчує її та подає до РАЦСу.

У випадку розлучення через суд варто проаналізувати, чи існують міжнародні договори з цивільних та сімейних питань між Україною та країною громадянства чоловіка/дружини і як ці договори регулюють питання розірвання шлюбу. Наприклад, якщо особа перебуває у шлюбі з громадянином Польщі, шлюб має бути розірваний у Польщі відповідно до місцевого законодавства.

Розлучитися з іноземцем в Україні можна, якщо відповідач має місце проживання або перебування в Україні і шлюб був укладений в Україні. В іншому випадку необхідно подавати заяву до суду країни, де був укладений шлюб.

Статистика не показує реальний стан справ, бо шлюботорозлучні процеси масово затягуються – особливо, якщо розлучення передбачає поділ майна і якщо є діти. Крім того, сам процес розлучення зараз займає у 2-3 рази більше часу, ніж до повномасштабного вторгнення. [6]

Особливим також є питання щодо аліментів під час воєнного стану.

Статтею 180 Сімейного кодексу України закріплено обов'язок батьків утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Одним із способів виконання такого зобов'язання є саме сплата аліментів.

Слід зауважити, що закон вимагає сплати аліментів під час дії воєнного стану. До того ж, навіть за таких умов законодавством не заборонено звернення стягнення на дохід боржника (заробітну плату, пенсію, стипендію тощо), якщо ці кошти зараховуються для погашення боргованості за аліментами.

Також за несплату аліментів українським законодавством передбачена цивільна (стаття 196 СК України), адміністративна (стаття 183-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення) та кримінальна (стаття 164 Кримінального кодексу України) відповідальність. Дія воєнного стану не є фактом, який пом'якшує або звільняє від відповідальності за несплату аліментів, а отже відповідальність буде така ж, як і в мирний час.

Слід зазначити, що служба в Збройних Силах України не звільняє особу від обов'язку сплачувати аліменти, а також не звільняє від відповідальності за їх несплату.

Закон передбачає, що з військовослужбовців Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, крім грошового забезпечення, інших передбачених законом виплат, у тому числі додаткових видів грошового забезпечення, що виплачуються в умовах воєнного стану, та в інших випадках, передбачених законом, аліменти не стягуються. Законом передбачено, що збори підлягають відрахуванню. [5]

Аналогічно, служба іншого з батьків у Збройних Силах України не перешкоджає можливості звернутися до суду із заявою про видачу судового наказу або з вимогою про стягнення аліментів.

Узагальнюючи, можемо сказати, що навіть під час дії воєнного стану від боржників вимагається виконання зобов'язань по утриманню дитини. Також не звільняє від сплати аліментів ані служба у війську, ані втрата працевлаштування.

Отже, можемо дійти висновку, що воєнний стан не вплинув на процедуру документального оформлення факту розірвання шлюбу, але суттєво вплинув на час, необхідний для прийняття рішення про розірвання шлюбу та розгляду заяви в РАЦСі. Якщо ви перебуваєте в критичній ситуації і потребуєте розлучення якнайшвидше, вам варто звернутися до фахівця, який може полегшити ці складні процедури в умовах воєнного часу. Головне – зробити правильний вибір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Бабенко Ю. (2022) Розлучення в Україні 2022: як розлучитись під час війни.
3. Бальжик І. А. Захист прав людини під час сучасної війни / І. А. Бальжик // Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – Т. 1. – С. 54-57.
4. Колесник І. (2022) Розлучення під час воєнного стану: які нюанси важливо враховувати. Сайт Громадської спілки “Мережа правового розвитку. URL: <https://ldn.org.ua/consultations/rozluchennia-pid-chas-voiennoho-stanu-iaki-niuanisy-vazhlyvo-vrakhovuvaty/>
5. Кулікова Н. (2022) Стягнення аліментів під час війни: що змінилося в законодавстві URL: <https://ldn.org.ua/consultations/stiahnennia-alimentiv-pid-chas-viyny-shcho-zminylosia-v-zakonodavstvi/>
6. Особливості укладення і розірвання шлюбу під час воєнного стану: досвід України URL: http://lsej.org.ua/11_2022/211.pdf
7. Сафончик О. І. Окремі питання розірвання шлюбу та поділу спільного майна подружжя в умовах воєнного стану / О. І. Сафончик // Приватне право в умовах війни : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 15 листопада 2022 р.) / за заг. ред.: д. ю. н., проф. Є. Харитонova, д. ю. н., проф. І. Давидової; НУ «ОЮА». – Одеса : Фенікс, 2022. – С. 64-67. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ff288aa2-9c1a-4d6f-bc1c-eebcb7dcfc3e/content>

Бубнова А. О.

*Студентка 3 курсу Юридичного фахового коледжу Національного
Університету «Одеська Юридична Академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного права,
доцент Мельник О. В.*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У світлі останніх подій, що стосуються безпосередньо військовослужбовців, стає все важче стверджувати про довготривалість та міцність сімейних стосунків у подружжі. В цьому контексті доцільно звернути увагу на таке актуальне питання, як утримання дитини такими особами. Законодавством передбачено ряд гарантій захисту законних прав та інтересів останньої, зокрема врегульовано питання стягнення аліментів з батьків, що перебувають на військовій службі.

Відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» грошове забезпечення військовослужбовців включає в себе:

- посадовий оклад, оклад за військовим званням;
- щомісячні додаткові види грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди, які мають постійний характер, премія);
- одноразові додаткові види грошового забезпечення.

В першу чергу слід зазначити, що останні зміни, що певним чином вплинули на стан питання, що розглядається, відбулися в листопаді 2022 року, а саме шляхом прийняття Кабінетом Міністрів України Постанови від 16 лютого 2022 року № 122 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 146», яка визначає перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів. Зокрема пункт 8 зазначеної постанови було доповнено, з вказанням додаткової винагороди, яка виплачується на період воєнного стану. [2]

Варто розуміти, що збільшення відповідно до оновленого законодавства розміру бойових виплат істотно вплинуло на стягнення аліментів з цих виплат. Після внесення відповідних змін, протягом останнього року почалося активне стягнення аліментів з бойових виплат, що викликало невдоволення у військовослужбовців, пов'язане з різким збільшенням розміру виплат на дитину.

Як відомо, до набрання чинності оновленим законодавством фінансове утримання дитини військовослужбовця здійснювалося із заробітної плати, однак на сьогоднішній день воно проводиться з усіх видів грошового забезпечення, крім виплат, що не мають постійного характеру, та інших випадків, передбачених законом.

Сімейний Кодекс України передбачає обов'язок утримання дитини до досягнення нею повноліття рівною мірою як батьком, так і матір'ю. До того ж, розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Тут варто згадати думку Верховного суду з цього приводу, який у постанові від 23 травня 2018 року по справі № 127/10659/17 визначив, що, встановивши розмір доходу платника аліментів, який може вимірюватися значними сумами, суд має встановити реальні потреби щодо належного утримання дитини і виходячи з цього визначати розмір частки доходів, стягуваних з платника аліментів, яка, за певних обставин, може фактично бути незначною, проте в грошовому еквіваленті абсолютно достатньою. [3]

Таким чином, якщо платник аліментів отримує значну суму доходів, стягування їх у розмірі 1/4 на одну дитину, 1/3 на двох і 1/2 на 3 і більше дітей не є справедливим. Така поширена думка пов'язана з судовою практикою по розгляду цієї категорії справ, яка, як правило, стосувалася незначних грошових сум.

Для вищезазначених випадків існує два способи зменшення розміру аліментів з бойових виплат військовослужбовця:

- Позов платника аліментів до суду, про визнання протиправним рішення щодо відрахування аліментів з бойових виплат
- Позов платника аліментів до суду, про зменшення розміру аліментів

В порядку позовного провадження платник аліментів має право оскаржити стягнення чи звернутися до суду з позовом про зменшення розміру аліментів – у випадку наявності відповідних підстав. Стаття 192 Сімейного Кодексу України визначає, що розмір аліментів, визначений за рішенням суду або домовленістю між батьками, може бути згодом зменшено або збільшено за рішенням суду за позовом платника або одержувача аліментів у разі зміни матеріального або сімейного стану, погіршення або поліпшення здоров'я когось із них та в інших випадках. [1] З цього можна зробити висновок, що розмір аліментів, визначений судом, може бути змінено, однак лише за наявності доведених у судовому порядку підстав, а саме:

- зміни матеріального або сімейного стану,
- погіршення або поліпшення здоров'я платника або одержувача аліментів.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, варто наголосити на тому, що на сьогоднішній день питання стягнення аліментів з бойових виплат військовослужбовців є щонайбільш актуальним. Законодавством передбачено як розмір грошової суми, що стягується з платника аліментів, так і можливість її збільшення чи зменшення. Разом з тим, необхідно визнавати пріоритет інтересів дитини над інтересами військовослужбовця, який відповідно до конкретного судового рішення зобов'язаний її утримувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейний Кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n1024>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 року № 122 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 146» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF#Text>
3. Ухвала КІС ВП від 19.02.2018 року у справі № 127/10659/17 https://protocol.ua/ua/postanova_ktss_vp_vid_23_05_2018_roku_u_spravi_127_10659_17/

Вавдійчик Я. О.

*студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська
юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, професор кафедри
Калітенко О. М.*

ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Штучний інтелект (надалі ШІ) наразі є одним із найреволюційніших винаходів 21 століття в технологічному аспекті.

Актуальність теми зростає в геометричній прогресії. Використання ШІ мінімізує витрати часу, а окрім цього покращує та підвищує

ефективність в різноманітних сферах життєдіяльності населення планети Земля.

Його використання не обмежується жодною із можливих сфер застосувань, що стає підґрунтям для виникнення хвилювань у суспільства. Компанія, що займається розвитком ChatGPT призупинила розвиток і тестування крайньої на даний момент, п'ятої версії, на лист-прохання більше 50 тисяч осіб в числі котрих винахідники Стів Возняк, Юваль Гарарі та інші.

Небезпека ІІІ з юридичної точки зору полягає в цілковитій відсутності правового регулювання.

13 березня 2024 року Європарламентом було прийнято закон щодо правового регулювання ІІІ, який повинен гарантувати безпеку та дотримання основоположних прав громадян. Даний закон набере повну силу через 24 місяці після прийняття.

Фактично даний закон забезпечить заборону на певні застосунки та дії ІІІ, до прикладу використання людської біометрії, зчитування облич на фото або відеозображення задля створення бази розпізнавання лиць тощо.

Окрім цього “дипфейки” тепер повинні містити помітку, щоб не вводити суспільство в оману, а також низка інших нововведень, що напряду стосуються безпеки суспільства та держави, верховенства права, демократичності.

На жаль, сфера інтелектуальної власності зокрема авторського права залишається абсолютно неврегульованою. В українському законодавстві відсутні будь-які правові норми, що стосувалися б безпосередньо ІІІ.

ІІІ відповідно до Закону України “Про авторське право та суміжні права” вважається комп’ютерною програмою, або простіше кажучи кодом. Логічно зробити висновок, що будь-який продукт, створений за допомогою коду, як і права на нього повинні належати автору програми.

На цьому етапі варто більше розкрити процес діяльності ІІІ. Задля успішного генерування портрету в конкретно зазначеному стилі, для початку необхідно навчити надати декілька робіт в однаковому стилі для створення алгоритму, що вже в подальшому дозволить створювати нові портрети за запитом.

Фактично для роботи ІІІ спочатку необхідно скористатися готовими роботами, а отже необхідно отримати дозвіл автора, задля до-

тримання авторських прав. Полягає запитання, у кого будуть виникати права на кінцевий продукт? У автора робіт, у автора програми, чи в особи, яка згенерувала зображення за запитом.

На мою думку, варто розрізняти такі аспекти:

1. Комерційне та некомерційне використання.

Я вважаю, у випадку комерційного користування автор програми має право вимагати плату за використання власної програми, можливо, у вигляді щомісячної підписки або купування програми як звичайного додатку. Зі сторони автора роботи якого використовують доцільно вимагати певний відсоток від отримання прибутку третьою особою, або ж на моменті отримання дозволу третьою особою у письмовій формі витребувати разову винагороду за використання його результатів інтелектуальної діяльності.

2. Авторство.

Суть аспекту полягає в наявності автора, а саме чинності строку авторських прав. Якщо третя особа за допомогою віршів Т. Г. Шевченка “навчить” ШІ писати поеми, то й сплачувати авторську винагороду сенсу немає.

3. Майнові та немайнові права.

Якщо із майновими правами все зрозуміло, що за вищеперелічених умов, третя особа, яка змогла згенерувати продукт теоретично може отримати прибуток, то з немайновими складніше.

ЗУ “Про авторське право та суміжні права” зазначає, що обов’язковою ознакою об’єкта є творчий, інтелектуальний характер діяльності. Із трьох задіяних суб’єктів лише третя особа, не вкладає у результат будь-яку інтелектуальну діяльність. Можливо, на даний момент необхідно значно більше часу задля створення якісного продукту однак в подальшому тестування і перспективи ШІ мінімізують дані зусилля, що ще в більшому підніме запитання про виникнення немайнових прав на згенерований нейромережею продукт.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 року 2811-IX [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20>

Виходець Олена Олександрівна

студентка 4 курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри інтелектуальної власності та патентної юстиції Мазуренко С. В.

ВИКОРИСТАННЯ ІМІДЖОВИХ ПРАВ ДИТИНИ В СПОРТІ

Спорт відіграє значну роль у житті людини, впливаючи на її фізичне та психічне здоров'я, а також на особистісний розвиток. Регулярні фізичні вправи дають багато переваг (зміцнення здоров'я, підвищення фізичної активності, розвиток самодисципліни та впевненості в собі та своїх силах), роблячи життя кращим у багатьох аспектах. Звичайно, вищеперелічені вигоди спортивної діяльності дійсно роблять їх привабливими для батьків, які прагнуть всебічного розвитку своїх дітей. Заняття спортом з раннього віку дають дитині значний старт у житті, формуючи не лише фізичне здоров'я, але й цінні особисті якості.

Так, наразі спостерігається тенденція щодо зростання кількості дітей, які бачать у спорті не лише хоббі, але й можливість для самореалізації та побудови успішної кар'єри. Тому важливо створити умови, які б гарантували захист особистих немайнових прав дитини та давали їй можливість максимально розкрити свій потенціал у спорті.

Становлення юного спортсмена неможливе без формування його особистого іміджу, саме він може допомогти дитині досягти успіхів у спорті, здобути підтримку та повагу з боку оточуючих. Визначення “імідж” трактується як штучно створений образ людини, товару або інституту, який формується в масовій свідомості за допомогою ЗМІ, функціональним призначенням якого є утвердження певного ставлення до об'єкта в суспільстві, включати як реальні характеристики об'єкта, так і уявні. З розвитком комунікаційних систем та інформаційного простору значення, вплив та цінність інформації, нематеріальних об'єктів та немайнових прав значно зросли, що зумовило підвищення ролі іміджу особистості в суспільстві.

Невід'ємними складовими частинами особистого бренду являються ім'я (власне або використання псевдоніму), зображення, голос та рухи, жести, міміка. Саме вони формують перше враження про спортсмена за допомогою таких інструментів як реклама, PR, брендинг, яке може бути вирішальним для його кар'єрного успіху в подальшому.

Необхідно звернути увагу на зарубіжну практику використання та забезпечення права на захист іміджових прав спортсменів. До прикладу, в США існує поняття «право на публічність», яке захищає ім'я та образ людини від несанкціонованого комерційного використання. Щодо правового регулювання іміджових прав спортсменів Закон штату Каліфорнія “Про права знаменитостей” передбачає, що реклама чи продаж товарів із свідомим використанням імені, голосу, підпису чи фотографії відомої особи без попередньої домовленості становить порушення права на публічність цієї особи [1].

Прикладом цього є справа *Davis vs. Electronic Arts Inc.* 2015 року. Суд постановив, що використання компанією Electronic Arts образів професійних футболістів у серії відеоігор Madden NFL не є випадковим збігом обставин, адже це основне призначення цих ігор. В Англії також існує прецедент, що стосується іміджевих прав. У справі *Proactive Sports Management Limited vs Wayne Rooney* 2010 року суд визнав дійсним договір про розпорядження іміджевими правами, який футболіст уклав на початку своєї спортивної кар'єри. Ці два приклади свідчать про те, що іміджеві права визнаються та захищаються в судовому порядку.

Гернсі стала першою країною світу, яка визнала «image rights» (права на образ) об'єктом виключної інтелектуальної власності, не прив'язуючи їх до поняття «гудвіл», як це роблять у британському законодавстві. Головною перевагою даної системи є спрощене оподаткування: доходи, отримані спортсменами від угод, укладених на Гернсі та Джерсі, оподатковуються лише за ставкою 28%. Гернсійська «Постанова про права на образ» надає дуже широкий спектр можливостей для реєстрації образу (реального чи вдаваного, померлого спортсмена: за іменем, схожістю, манерами, голосом, прізвиськом, жестами та ін. Саме вона може стати прикладом для нашої країни задля стимулювати розвитку спортивної індустрії [2, с.234]..

В Україні існує ряд нормативно-правових актів, які окремо визначають підстави гарантування атрибутів особистості та правомірності їх комерціалізації: ЦКУ (ст.28 294, 300, 307, 308) та Закон України “Про рекламу” (ст. 8, 20, 21, 22). Відповідно до ст.423 ЦКУ особистими немайновими правами дитина самостійно розпоряджається, проте щодо майнових прав для використання іміджу дитини в спорті потрібна згода її батьків або законних опікунів. Згода повинна бути вільною та поінформованою, і батьки повинні чітко розуміти, як буде

використовуватися імідж їхньої дитини [3]. Саме вони повинні дбати про фізичний, моральний та духовний розвиток відповідно до ст.150 СКУ [4]. Так, ч.1 ст.32 Цивільного кодексу України регламентує можливість дитини на власний розсуд розпоряджатися своїм заробітком (гонорар чи роялті) за почесні місця в спортивних змаганнях [3]. Важливим аспектом є регулювання статтею 10 Закону «Про охорону дитинства» заборони розголошення чи опублікування будь-якої інформації про дитину, якщо оприлюднення цих даних може завдати неповнолітньому шкоди., тому законні представники повинні вжити всіх заходів щодо забезпечення особистої безпеки та приватності дитини [5].

Прикладами використання іміджевих прав юного спортсмена в Україні можуть слугувати:

- Використання зображення дитини в рекламі (згода дитини, а також її батьків або законних представників).
- Використання імені дитини в спортивних трансляціях (ім'я дитини може використовуватися в спортивних трансляціях без її згоди, але це не повинно завдавати шкоди її репутації).
- Продаж сувенірів з зображенням дитини (погодження юного спортсмена, а також його батьків або законних представників).

Підсумовуючи, можна стверджувати, що використання іміджових прав дитини в спорті є складним питанням, яке потребує ретельного розгляду. З одного боку, юним спортсменам важливо знати про свої іміджеві права та вміти ними правильно розпоряджатися. Це допоможе їм захистити свою репутацію та отримати максимальну вигоду від свого іміджу. Наприклад, у вигляді спонсорських угод, рекламних кампаній та ендорсментів. З іншого боку, важливо захищати права та приватність дітей, а також забезпечувати, щоб вони не експлуатувалися. Тому найкращі інтереси дитини завжди повинні бути пріоритетом. Необхідно ретельно зважити всі фактори, перш ніж дозволяти використовувати імідж дитини в спорті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Охорона та комерціалізація прав інтелектуальної власності в сфері спорту URL:https://nipo.gov.ua/wpcontent/uploads/2023/07/imidzhevi_prava_sportsmeniv_prez.pdf

2. Ясечко С. В. Щодо питання іміджових прав. *Юридичний журнал проблеми цивільного права та процесу*. 2018. № 7. С. 233-235

3. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16.01.2003. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 26.03.2024).

4. Сімейний кодекс України: Закон України 2947-П від 10.01.2022. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> дата звернення: 26.03.2024).

5. Про охорону дитинства: Закон України № 2402- III від 26.04.2001. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 26.03.2024)

Голубович А. М.

Студентка 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» Науковий керівник: професор кафедри цивільного права, доктор юридичних наук, професор Сафончик О. І.

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В ШЛЮБІ З ІНОЗЕМЦЕМ

Поняття «шлюбний договір» все більше набирає популярності в Україні. Найчастіше шлюбні договори укладають ті сімейні пари, в яких одним з подружжя є іноземець. Це обумовлено різним правовим регулюванням питань в сфері сімейних відносин у різних країнах світу. Шлюбний договір є гарантією дотримання кожним з подружжя своїх прав і обов'язків. Порушення умов шлюбного договору є підставою для розірвання шлюбу в будь-якій правовій країні.

Відповідно до Сімейного кодексу України: «шлюбний договір укладається в письмовій формі і нотаріально посвідчується». Шлюбний договір в Україні регулює тільки майнові питання, він не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми. Особи, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, не можуть укласти між собою шлюбний договір[1].

В Україні з моменту державної реєстрації шлюбу у подружжя виникають взаємні права і обов'язки. Так, за загальним правилом в Україні коли один із подружжя набуває майно, воно вважається спільною сумісною власністю. Це означає, що частки кожного з подружжя в такому майні є рівними. В разі подальшого розподілу майна існує

велика імовірність, що другий із подружжя отримає половину такого майна, навіть, якщо не вкладав кошти в його набуття. Укладання шлюбного договору є чудовим юридичним інструментом, в якому можна зафіксувати неподільність майна в разі розірвання шлюбу.

В європейських країнах шлюбний договір регулює не тільки майнові питання, а також і особисті немайнові питання. Наприклад, у Німеччині в шлюбних договорах можуть описуватися питання, пов'язані з особистим і професійним розвитком кожного з подружжя; планування народження дітей, вирішення питань щодо їх виховання.

У Франції подружжя має право в шлюбному договорі передбачити правові наслідки появи алкогольної/наркотичної залежності або зради, як приклад, до одного з подружжя переходить частина майна.

У Швеції, Данії та Швейцарії шлюбний договір підписується не лише подружжям, а й двома свідками, тоді як в Україні наявність свідків є добровільною умовою.

У Греції існує договір про співжиття, який регламентує відносини майбутнього подружжя лише до реєстрації шлюбу, такий договір заборонено укладати в шлюбі.

В Республіці Молдова в шлюбному договорі подружжя має можливість зазначити майнові наслідки для сторони, яка своїми діями призвела до розірвання шлюбу.

Порівнюючи різні підходи до укладання шлюбного договору в різних країнах, можна виділити, що, на жаль, в Україні дещо вужчий перелік умов та правил, які можуть зазначатися в шлюбному договорі. Можливо з часом цей перелік збільшиться і укладання шлюбного договору буде не тільки способом захисту майнових прав, а також і гарантією щодо реалізації немайнових прав у шлюбі.

Закон України «Про міжнародне приватне право» вказує, що сторони шлюбного договору можуть обрати право, що застосовується до шлюбного договору. Відповідно до ч.1 ст. 61 ЗУ «Про міжнародне приватне право»: «Подружжя може обрати для регулювання майнових наслідків шлюбу право особистого закону одного з подружжя або право держави, у якій один з них має звичайне місце перебування, або, стосовно до нерухомого майна, право держави, у якій це майно знаходиться»[2].

Враховуючи вищезазначене, подружжя має право вибирати, законодавством якої країни будуть врегульовані питання, які пов'язані з укладанням їх шлюбного договору. Це дає можливість в шлюбному

договорі зазначити різні права, обов'язки та умови, які не регулюються Сімейним кодексом України та обрати для подружжя оптимальний варіант шлюбного договору, який буде регулювати всі важливі для них питання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III : станом на 1 січ. 2024 р. Гл.10 URL: Сімейний кодекс України | від 10.01.2002 № 2947-III (rada.gov.ua)

2. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV : станом на 23 груд. 2022 р. URL: Про міжнародне приватне право | від 23.06.2005 № 2709-IV (rada.gov.ua)

Дідух А. С.

Студентка 2 курсу факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права

Шамота О. В.

ЦИВІЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК СУЧАСНИЙ ВИКЛИК ДЛЯ СІМЕЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Цивільне партнерство, як правовий інститут, стає все більш поширеним у сучасному суспільстві. Це явище викликає значний інтерес як серед правознавців, так і серед громадськості, оскільки воно відображає зміни в сімейних цінностях та відносинах. У зв'язку з цим, цивільне партнерство стає викликом для сімейного законодавства, яке традиційно регулювало лише шлюбні відносини.

Цивільне партнерство є формою зареєстрованого партнерства між двома особами, яке надає їм певні права та обов'язки, схожі на ті, що мають подружжя. Однак, цивільне партнерство може бути укладене як між особами однакової, так і різної статі. Це відкриває нові можливості для сімейних відносин та ставить під сумнів традиційне розуміння шлюбу як єдиної форми партнерства.

Цивільне партнерство вимагає від сімейного законодавства адаптації до нових реалій. Важливим аспектом є визнання та захист прав цивільних партнерів у сфері спадкування, утримання дітей та інших

аспектів сімейного життя. Крім того, важливо вирішити питання взаємодії цивільного партнерства з іншими правовими інститутами, такими як шлюб, щоб уникнути правових прогалин та конфліктів.

Відповідно до статті 21 Сімейного кодексу України шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, який реєструється в органах РАЦСу. Це можливо лише між особами різної статі [2].

Натомість проект закону № 9103 визначає зареєстроване партнерство як зареєстрований добровільний сімейний союз двох дорослих осіб однієї або різної статі. І це його ключова відмінність від шлюбу [1].

Необхідно зазначити, що існують деякі проблеми щодо цивільного партнерства в Україні. Так, визначення шлюбу закріплено в конституції. Тому необхідно ініціювати внесення змін до основного закону щодо його змін. Це складно навіть за нормальних обставин, а під час воєнного стану такі зміни взагалі неможливі.

Зрозуміло, що таким чином законодавці намагаються виграти час для підготовки суспільства до легалізації одностатевих шлюбів. Такий висновок можна зробити з пояснювальної доповіді до законопроекту. Справа в тому, що одностатеві шлюби зараз є делікатною темою для прихильників певних релігійних переконань.

Окремо зазначимо, що цивільне партнерство – це не те саме, що життя однією сім'єю, яке в суспільстві прийнято називати «цивільним шлюбом».

Сьогодні пари, які перебувають у «цивільному шлюбі», можуть укласти простий цивільно-правовий договір, щоб врегулювати свої стосунки. Таку можливість їм надає такий важливий принцип цивільного права, як свобода договору.

Відповідно до цього принципу сторони є вільними, укладення договору, вибір контрагента та визначення умов договору з урахуванням вимог цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог адекватності та справедливості. Але навіть така угода не надає їм статусу офіційного подружжя. ст. 21 СК України прямо сказано: проживання подружжя однією сім'єю не надає прав та обов'язків [2].

Законопроект № 9103 прямо говорить: проживання однією сім'єю ще не є зареєстрованим партнерством. Для підтвердження факту партнерства та отримання відповідних прав спілка повинна бути зареєстрована [1].

У цьому випадку державна реєстрація необхідна для забезпечення реалізації прав зареєстрованих партнерів та офіційного визнання і підтвердження факту їх партнерства з боку держави.

Звичайно, законопроект №. 9103 та Інститут зареєстрованого партнерства є відповіддю на виклики сучасності. Це все ще частково задовольняє потребу легалізації одностатевих стосунків. В умовах війни це питання стає ще більш актуальним.

Автори законопроекту кажуть, що в українській армії тисячі людей в одностатевих стосунках. У разі поранення або загибелі ЛГБТ-бійця його напарник залишається без правового захисту та державної підтримки. Він не матиме права на спадщину, компенсацію або проживання у спільному житті, якщо воно належало покійному.

Однак варто врахувати наступне [4]:

- Війна також несе серйозний ризик загибелі цивільного населення. Тому для них зареєстроване партнерство може бути гарантією захисту прав.

Інститут зареєстрованого партнерства – справа аж ніяк не нова для України. У 2017 році планувалося прийняти аналогічний законопроект в рамках євроінтеграційних процесів. Проте реалізація цього задуму відбулася лише зараз, чому значною мірою спричинила війна.

- Запровадження інституту зареєстрованого партнерства ще раз підкреслить відмінність України від країни-терориста. Україна розробляє новий правовий механізм для посилення гарантій прав людини, а росія продовжує системно ігнорувати ці права.

Ми вважаємо, що інститут цивільного партнерства є сучасним, необхідним і важливим кроком. Це інструмент посилення правових гарантій захисту не лише представників ЛГБТК+, а й усіх громадян, незалежно від статі, сексуальної орієнтації та мети вступу в таке партнерство [3].

Цивільне партнерство визначається як один із сучасних викликів для сімейного законодавства. Його визнання та регулювання вимагає від правової системи гнучкості та готовності до змін. Необхідно розвивати нові правові механізми, які б забезпечували захист прав цивільних партнерів та враховували їхні особливості. Тільки шляхом адаптації сімейного законодавства до сучасних реалій можна забезпечити правову стабільність та захист сімейних відносин у сучасному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інститут реєстрованих партнерств: Проект Закону України № 9103 від 13.03.2023 р. Офіційний веб-портал Верховної Ради України: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=75763 (дата звернення: 29.03.2024)
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947- III. Офіційний веб-портал Верховної Ради України : веб-сайт. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 29.03.2024)
3. Реєстроване партнерство: для кого це рішення і чому воно на часі. Рубрика все по полицках: веб-сайт медіа рішень. URL: [https:// rubryka.com/article/reystrovane-partnerstvo/](https://rubryka.com/article/reystrovane-partnerstvo/) (дата звернення: 29.03.2024)
4. Цивільне партнерство в Україні: актуальність під час війни | MITRAX. MITRAX. URL: <https://mitrax.com.ua/uk/blog/czivilne-partnerstvo-v-ukraini-aktualnist-pid-chas-vijni/> (дата звернення: 29.03.2024).

Лавнікович О. О.

студентки 2-го курсу факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права

Шамота О. В.

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР ЯК РЕГУЛЯТОР МАЙНОВИХ ВІДНОСИН ПОДРУЖЖЯ

Україна вже давно перейняла західний досвід майже у всіх питаннях, і шлюбні питання не є винятком. Необхідність укладення шлюбного договору зумовлена не стільки недовірою один до одного, скільки бажанням подружжя не шукати правди в суді та не розголошувати подробиці свого приватного життя. Загалом, шлюбний договір – це цивільний правочин, що ґрунтується на домовленості нареченого і нареченої або подружжя, який визначає майнові права та обов'язки подружжя під час продовження та розірвання шлюбу [3]. Актуальність цієї теми полягає в тому, що у сучасному світі, де змінюються стандарти та динаміка сімейних зв'язків, шлюбні договори

набувають зростаючої важливості як засіб для регулювання майнових аспектів відносин між подружжям. Збільшення розпадів шлюбів, еволюція уявлень про ролі у сімейному житті та зростання економічної самодостатності стають ключовими факторами, які підсилюють інтерес до укладання шлюбних угод. Ці документи дозволяють сторонам наперед визначити свої права та обов'язки, регламентувати розподіл майна у випадку розлучення чи смерті одного з партнерів, а також вирішувати питання спадщини. У контексті сучасного сімейного життя шлюбні договори відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та захисту інтересів обох сторін.

Багато дослідників, включаючи О. В. Некрасову та Г. Ахмача, розглядають шлюбний договір як домовленість між членами сім'ї, яка має риси цивільного правочину. Вони визначають його як механізм, що врегульовує майнові та навіть особисті немайнові права та обов'язки, що виникають внаслідок сімейних зв'язків. Наприклад, Некрасова розглядає договір як засіб для визначення відносин між батьками, дітьми та іншими членами родини, що базуються на сімейних та цивільних правах [1]. З іншого боку, Г. Ахмач підкреслює відмінності сімейного договору від договору в цивільному праві, вказуючи на важливість застосування норм Цивільного кодексу для регулювання сімейних відносин та вирішення прогалин у сімейному законодавстві через регулювання договірних правовідносин членів сім'ї. Такі підходи дають можливість глибше розуміти сутність та значення сімейно-правових договорів у сучасному правовому контексті [4].

Загальною метою шлюбного договору є надання подружжю можливості самостійно вирішувати питання майнових відносин у власних інтересах за взаємною згодою. Це означає, що пара може встановити свої права та обов'язки, проте виключно на матеріальній основі. Умови дії шлюбного договору аналогічні до будь-якого цивільного договору, проте його зміст не повинен суперечити законодавству. Наприклад, він не може обмежувати права подружжя або містити умови, які ставлять одного з них у невідгідне матеріальне положення або протирічать основним принципам сімейного права та суспільних моральних норм. Таким чином, шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а його дія поширюється лише на майнові питання та режим користування майном. Фактично, цей договір є підвидом цивільного контракту з усіма його характеристиками, але

з врахуванням специфіки сімейних відносин. Наприклад, він може укладатись не між усіма бажаючими, а лише між подружжям, яке перебуває у шлюбі, або між особами, які збираються одружитися. Цей контракт не є обов'язковим при реєстрації шлюбу і може укладатися за згодою обох сторін до або під час спільного сімейного життя [2].

Отже, шлюбний договір у сучасному світі набуває зростаючої значущості як ефективний інструмент для регулювання майнових відносин між подружжям. Забезпечуючи можливість попередньо визначити права та обов'язки сторін, цей документ сприяє стабільності та прозорості у відносинах між партнерами. Особливо в контексті зростаючого числа розлучень та змінюваних сімейних моделей, шлюбні договори стають важливим інструментом для забезпечення захисту інтересів кожного з подружжя. Таким чином, їх укладання може сприяти не лише уникненню конфліктів, а й підвищенню рівня довіри та згуртованості у сімейному житті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ахмач Г. М. «Вплив цивільного права на регулювання договірних правовідносин членів сім'ї», Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 51, 2009, с. 151–157.
2. Білоусов В. М., Дмитришина В. А. «Шлюбний договір в Україні: практичне втілення», 2016, с. 105-108.
3. Гофман Ю. В. «Шлюбний договір як різновид цивільних договорів у сімейному праві України», Актуальні проблеми держави і права, 2014, Вип. 74, с. 287-292.
4. Некрасова О. В. «Розвиток договору як регулятора сімейних відносин», Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». Т. 24 (63), № 2, 2011, с. 104–109.

Ільїна Є. О.

*студентка 3 курсу факультету судового та міжнародного права
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного
права Фасій Б. В.*

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Захист прав дітей під час війни є актуальною та надзвичайно важливою проблемою в сучасній Україні та світі, яка вимагає негайних та ефективних заходів з боку міжнародної спільноти та національних урядів. Перед міжнародною правовою спільнотою стоїть завдання не лише забезпечити безпеку та матеріальні потреби дітей під час конфліктів, але й захистити їх основні права, враховуючи їх уразливість та потенційні наслідки війни на фізичне, емоційне та психологічне здоров'я.

Війна в Україні почалась ще в 2014 році. Саме в цей час Україна почала стикатися зі складнощами у забезпеченні належного захисту прав дітей через неоднорідність та недостатню пристосованість законодавчого структурного корпусу у сфері захисту прав дітей. Важливим кроком на той час була ратифікація Статуту Міжнародного кримінального суду та внесення необхідних поправок до Конституції України, зокрема статті 124 [3]. Окрім цього, визначення чітких нормативних вимог, що забороняють вербування та використання неповнолітніх у воєнних конфліктах, також вважалося критичним аспектом. Варто відзначити, що актуалізація Закону України «Про охорону дитинства» [4] шляхом внесення відповідних змін була вирішальною для забезпечення відповідності національного законодавства міжнародним стандартам у цій сфері.

Після 10 років вдосконалення, одним із важливих аспектів діяльності національного уряду у сфері захисту прав дітей є посилення ефективності діючого законодавства, активна ратифікація міжнародних конвенцій та систематична імплементація норм міжнародного права. Ці заходи сприяли тому, що Україна приєдналася до ряду міжнародних угод у галузі захисту прав дітей, що свідчить про підтримку важливих принципів та стандартів у цьому контексті.

Отже, під час повномасштабного вторгнення був утворений Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану (далі – Штаб) [1]. Цей Координаційний штаб призначений як тимчасовий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів

України з метою координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також інших державних та місцевих органів самоврядування у справах захисту прав дитини під час воєнного стану. Основними завданнями Штабу є:

- Координація заходів органів влади та самоврядування стосовно евакуації дітей, включаючи осіб з інвалідністю, сиріт, позбавлених батьківського піклування та неповнолітніх з різних установ, включає їх розміщення у прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу та установах опіки, а також їхню евакуацію з небезпечних зон;
- Координація заходів органів влади щодо розміщення та задоволення потреб евакуйованих дітей у безпечних регіонах України та за її межами;
- Контроль за реєстрацією дітей у консульствах країн тимчасового перебування та їхнє повернення до України після завершення воєнних дій;
- Вирішення проблем у захисті прав дітей в умовах воєнного стану та прийняття оперативних рішень з цих питань;
- Моніторинг дотримання соціальних стандартів та прав дітей у державах тимчасового перебування та організація їхнього повернення в Україну;
- Інформування громадян України та міжнародної спільноти про становище та потреби в захисті дітей в умовах воєнного стану.

Ще одним цікавим інструментом здійснення захисту прав дітей є спільна програма Офісу Президента України, UNICEF та Міністерством соціальної політики під назвою «Дитина не сама» [2]. Ця новаторська програма представляє собою чат-бота. Щодня військовий конфлікт призводить до розлучення дітей з їхніми батьками, в результаті ініціативи зі створення чат-бота, кожен громадянин України може отримати відповіді на будь-які запитання щодо тимчасового притулку для дитини в сім'ю, пошуку загубленої дитини, а також повідомити про випадки, коли дитина опинилася без нагляду. Необхідно також враховувати можливість подання заявки громадянами України та іноземними організаціями через чат-бот з метою тимчасового прихисту дитини або групи українських дітей під час воєнного конфлікту. Для того, щоб прийняти дитину під час війни без батьківського піклування, родина чи окрема особа повинна відповідати певним критеріям, які можна перевірити безпосередньо у чат-боті. Крім того, особам,

які приймають дитину, пропонується можливість пройти онлайн-навчання з питань улаштування, адаптації та догляду за дитиною, щоб забезпечити їй максимальний комфорт та безпеку.

Отже, під час воєнного стану Україна впроваджує досить цікаві механізми захисту прав дітей, та виконує покладені на неї всі функції задля забезпечення миру та кращому життю маленьких громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану: Положення від 17.03.2022 № 302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text>
2. Захист прав дітей під час війни. URL: <https://dity.msp.gov.ua/>
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

Калова В. С.

*студентка I курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедр цивільного права,
доцент Завальнюк С. В.*

ОСОБЛИВОСТІ САМОЗАХИСТУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Самозахист є важливою складовою цивільного права, яка дозволяє особі захищати свої права та інтереси в умовах, коли державний орган не може забезпечити відповідний захист. Однак цей інститут потребує уважного розгляду та аналізу з метою визначення його особливостей, обмежень та перспектив подальшого розвитку.

Самозахист цивільних прав у широкому розумінні цього слова, як зазначає Дж. Агерн, може розглядатися як будь-які дії особи, які пов'язані із захистом своїх прав від порушення, що протиставляються діям, що походять від державних та інших компетентних органів [1, с. 112].

Легіслатор визначив самозахист як один із методів захисту цивільних прав, але ця позиція отримала критику від деяких авторів.

Дійсно, важко розглядати самозахист на рівні з іншими методами захисту цивільних прав, оскільки це різні юридичні концепції.

Самозахист означає використання особою доступних засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать загальним моральним принципам. Методи самозахисту повинні відповідати конкретному порушеному праву, характеру цього порушення та його наслідкам. Вони можуть бути обраними самою особою або передбачені угодою чи законодавством [2].

Отже, можна виділити такі характеристики самозахисту:

1. Він можливий у випадку порушення або загрози порушення права конкретної особи.
2. Спосіб самозахисту не може суперечити закону, угоді чи загальним моральним засадам суспільства.
3. Методи самозахисту повинні відповідати порушеному праву, його характеру та наслідкам.
4. Самозахист полягає у вчиненні активних дій; бездіяльність не може розглядатися як самозахист.
5. Особа захищає себе самостійно, не звертаючись до компетентних органів, і не використовує державний примус.

Щодо питання самостійності, серед науковців тривають дискусії. Деякі вважають, що самозахист означає будь-які дії без залучення компетентних осіб, дозволяючи втручання третіх осіб. Інші ж наголошують на необхідності самостійності дій особи.

Самозахистом вважається лише утруднення будь-яких неправомірних дій третіх осіб, які порушують цивільні права, завдають шкоду інтересам інших осіб тощо. Таким чином, всі заходи, які особа використовує, щоб припинити або запобігти правопорушенню, діючи на порушника самостійно без звернення до компетентних органів або третіх осіб, вважаються заходами самозахисту [3, с. 103].

Особа не може вживати самозахист без важливої причини та порушувати права інших. Закон передбачає покарання за посягання на права. Існує межа, яку необхідно дотримуватися під час застосування самозахисту. Ця межа проявляється в таких умовах:

1. Шкода, заподіяна особою, захищаючи свої цивільні права, менша за ту, що загрожувала або була нанесена їй.
2. Застосований засіб був єдиним способом захисту порушених цивільних прав.

При дотриманні цих правил особа не підлягає покаранню за шкоду, завдану кривдникові, захищаючи свої цивільні права.

Законодавство передбачає кілька способів самозахисту, таких як необхідна оборона, крайня необхідність, збереження майна кредитором та інші законні засоби. Цей перелік не є вичерпним, тому особа має певну вільність у своїх діях, з обмеженням лише законом.

Крайня необхідність і необхідна оборона є міждисциплінарними поняттями, їх можна зустріти в цивільному праві, адміністративному праві, кримінальному праві тощо. Крайня необхідність означає, що особа, захищаючи свої права, завдає шкоди правопорушнику з метою відвернення небезпеки. Але в цьому випадку людина повинна здорово оцінити ситуацію і свої сили і врахувати, що завдана нею шкода повинна бути меншою за ту, яка їй загрожувала.

Необхідна оборона полягає у заподіянні шкоди винному з метою припинення діяння та захисту власного інтересу. Приєднання є поняттям, характерним лише для цивільного права. Положення частини 1 ст. 594 ЦК України надає кредитору таке право: «Кредитор, якому на підставі законних підстав належить річ, що є предметом передачі боржникові або визначеній боржником особі, у разі невиконання ним зобов'язання. зобов'язання» щодо оплати цього предмета або відшкодування кредитору пов'язаних з цим витрат та інших збитків, має право утримати його до виконання боржником зобов'язання» [2].

Приєднання виконує подвійну функцію: воно є не тільки формою самозахисту, а й специфічним способом забезпечення виконання зобов'язання, метою якого є спонукання боржника до належного виконання зобов'язання. Забезпечувальний механізм притримання полягає в тому, що боржник зацікавлений у поверненні необхідної йому речі, а тому виконує свій договірний обов'язок перед кредитором [4, с. 216].

Таким чином, можна підсумувати, що самозахистом є форма захисту цивільних прав людини, при якій остання вчиняє конкретні самостійні дії (саме дії, а не діяння) задля попередження, припинення або ліквідації наслідків порушення її прав та свобод. Варто також зазначити, що однією з головних особливостей якого є те, що самозахист вчиняється особою самостійно, без залучення уповноважених державою органів та сторонніх людей, а саме право людини на самозахист є невід'ємною частиною правомочностей суб'єктивного цивільного права фізичної особи.

Отже, самозахист у цивільному праві є важливим інститутом, який забезпечує особам можливість захисту своїх прав та інтересів у ситуаціях, коли це не можливо зробити шляхом звернення до державних органів. Враховуючи сучасні тенденції розвитку суспільства, необхідно подальше вивчення та удосконалення цього інституту для забезпечення ефективного правового захисту громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Andrew Burrows. The Oxford Handbook of the New Private Law / Edited by Andrew S. Gold, John C. P. Goldberg, Daniel B. Kelly, Emily Sherwin, and Henry E. Smith.
2. Цивільний кодекс України : від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356. (Із змінами).
3. Ямкова Т. І. Самозахист цивільних прав та інтересів. Science, research, development state and law. 2018. № 4. С. 103-105.
4. Чепис О. І. До питання самозахисту цивільних прав та законних інтересів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. С. 213-217.

Карась В. М.

*Студентка 2 курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права
Шамота О. В.*

ПРОЦЕДУРА УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Усиновлення є одним із способів забезпечення опіки та піклування про дитину, яка опинилася в складних життєвих обставинах. Умови війни та збройних конфліктів створюють додаткові виклики для процедури усиновлення, оскільки вони можуть призвести до розриву сімейних зв'язків, втрати документів, а також загрожувати безпеці та добробуту дітей.

Актуальним питанням, яке актуалізувалося в умовах війни, стала можливість усиновлення чи взяття під опіку дітей-сиріт. У публічному просторі шириться інформація про заборону на розумні дії в умовах війни, але українське законодавство, яке регулює процедуру

усиновлення, не зазнало жодних змін. Єдине обмеження полягає в тому, що усиновлення дітей, які знаходяться на території України, здійснюється лише в тих регіонах, де не ведуться військові дії та працюють органи державної влади України, і лише стосовно тих дітей, для яких вдалося знайти з'ясувати життєві обставини своїх батьків або інших родичів [2, с. 117-118].

Тому не потрібно піддаватися емоційним спекуляціям і керуватися виключно інтересами дитини, які забезпечуються нормами чинного законодавства, що регулює питання усиновлення. Загалом процес усиновлення під час воєнного стану не змінився та не набув інших форм, зокрема спрощень та ускладнень.

Зазначена процедура відбувається на загальних підставах та відповідно до Сімейного кодексу України та Постанови Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 р. № 905, якою затверджено «Порядок провадження діяльності з усиновлення та нагляду за додержанням Закону № 905». права усиновлених дітей» [2, с. 117-118].

Чинне законодавство визначає, що основними чинниками, які «ускладнюють» процедуру усиновлення, знову ж таки є норми щодо інтересів дитини, а отже органи, відповідальні за процедуру усиновлення, відмовлять в усиновленні, коли є надія на успішний пошук і возз'єднання сім'ї в інтересах дитин. Ще не минув розумний період часу (як правило, щонайменше два роки), протягом якого були вжиті всі можливі кроки для встановлення місцезнаходження батьків або інших членів сім'ї, які залишилися живими». Усі інші вимоги поширюються на осіб, які бажають усиновити дитину.

Наразі, у зв'язку з воєнним станом, основними факторами, що ускладнюють процес вступу, є наступні. У деяких регіонах, де тривають бойові дії, служби у справах дітей та суди тимчасово не виконують повноважень, а тому організувати процес усиновлення в цих регіонах неможливо. В умовах воєнного стану, коли люди можуть перебувати в оточенні без зв'язку, в полоні чи лікарні з пораненнями різної складності, з'ясувати обставини життя батьків чи інших родичів дитини вкрай складно [1].

В умовах воєнного стану особи, які бажають усиновити дитину, не завжди матимуть можливість зібрати необхідні документи, підтвердити наявність житла та постійний дохід, створити належні умови для виховання та розвитку дитини».

І останньою проблемою, яка в умовах воєнного часу стає першорядною, є інформаційна політика держави у сфері забезпечення процедури усиновлення чи опіки. Насправді головне – зруйнувати міф про те, що в умовах воєнного стану усиновлення дітей заборонено. Цей міф з'явився внаслідок активного заклику в соцмережах терміново всиновлювати дітей, евакуйованих із зон бойових дій на Західну Україну.

Слід зазначити, що є певні особливості процедури вступу.

Перш за все, необхідно звернутися до служби опіки з дитинства з проханням поставити на облік кандидатів в усиновлювачів та додати пакет документів, визначений законодавством (копії документів, що посвідчують особу; копія свідоцтва про шлюб; довідки про заробітну плату; довідки про стан здоров'я та копію документа, що підтверджує право власності чи право користування житловим приміщенням тощо), а також отримати висновок про можливість бути усиновлювачами [3].

Усиновлення дітей відбувається виключно в судовому порядку (суд розглядає справу про усиновлення дитини з обов'язковою участю заявника, опікуна та органу піклування або уповноваженого органу виконавчої влади та дитини, якщо вона досягла повноліття), усиновлення приймається судом за місцем проживання дитини).

Для усиновлення дитини потрібна її згода, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може це висловити. Без згоди дитини усиновлення провадиться лише у випадках, коли дитина за віком або станом здоров'я не знає про факт усиновлення).

Усиновлювати можна лише зареєстрованих дітей. Облік дітей, які можуть бути усиновлені, та осіб, які бажають усиновити дитину, ведеться службою у справах дітей та НСЗУ України. Враховуються діти, позбавлені батьківського піклування, діти-сироти та діти, батьки яких дали згоду на усиновлення. Усиновлення дитини без згоди батьків провадиться лише у разі, якщо вони в установленому законом порядку: визнані безвісно відсутніми, недієздатними, невідомими або позбавлені батьківських прав щодо усиновленої дитини, а також якщо протягом двох місяців після народження дитини не було взято на виховання в сім'ю і реєстрація їх у книзі народження здійснена відповідно до статті 135 Сімейного кодексу України [4].

Інформація про дитину, яка бажає бути усиновленою, та встановлення з нею контакту надається лише потенційним усиновлювачам відділом у справах дітей за місцем реєстрації дитини.

Важливо підкреслити, що відповідно до законодавства України органи державної влади та місцевого самоврядування повинні вживати вичерпних заходів щодо забезпечення права дитини на виховання біологічними батьками або іншими родичами з метою забезпечення безпечного та гармонійного розвитку дитини [1].

Проте в сучасних реаліях, в умовах воєнного часу, коли неможливо з'ясувати життєві обставини дітей, які підлягають усиновленню, та їх батьків, осіб, які бажають усиновити дитину, неможливо зібрати повний пакет документів для усиновлення. – діти, позбавлені батьківського піклування, можуть бути тимчасово влаштовані службами у справах дітей, в сім'ї знайомих або близьких родичів, в замінну сім'ю або в дитячий будинок сімейного типу.

Процедура усиновлення в умовах війни стикається з численними складнощами та викликами, які потребують комплексного підходу та співпраці між різними стейкхолдерами. Важливо забезпечити безпеку, захист прав та добробут дитини, а також підтримку для усиновлюючих сімей. Спільні зусилля на міжнародному рівні можуть допомогти створити ефективні та етичні стратегії усиновлення, що враховують усі особливості ситуації війни та забезпечують краще майбутнє для дітей, які потребують усиновлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Законодавче регулювання усиновлення під час війни. *Юридичний факультет ЧНУ ім. Юрія Федьковича*. URL: <https://law.chnu.edu.ua/zakonodavche-rehuliuivannia-usynovlennia-pid-chas-viiny/> (дата звернення: 30.03.2024).

2. Мирза С. С. ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ. Регулювання приватно-правових відносин в умовах воєнного стану в Україні [Текст] : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 29 верес. 2022 р.) / [редкол.: С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський, В. П. Мироненко та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. – 204 с. С. 117-118.

3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 29.03.2024)

4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. Офіційний веб-портал Верховної Ради України : веб-сайт. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 29.03.2024)

Коришун З. В., Самойленко С. А.

*студенти I курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: к.ю.н. доцент Фасій Б. В.

ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

Застосування норм цивільного законодавства до сімейних відносин є важливою складовою розвитку суспільства та забезпечення стабільності сімейного устрою. Правове регулювання у сфері сімейного життя відображає основні принципи, на яких ґрунтується сучасне сімейне законодавство. Цивільне законодавство надає правовий каркас для урегулювання різноманітних аспектів сімейних відносин, таких як шлюб, розлучення, усиновлення, визначення прав та обов'язків членів сім'ї тощо. Сім'я, як основний осередок суспільства, регулюється складною взаємодією соціальних норм, культурних традицій та правових норм. У цій складній системі цивільне законодавство відіграє ключову роль у визначенні та регулюванні різних аспектів сімейного життя. Цивільне законодавство забезпечує фундаментальну структуру, на якій будуються та підтримуються сімейні відносини. Застосування норм цивільного законодавства до сімейних відносин є багатограним процесом, спрямованим на захист прав та обов'язків осіб, які входять до складу сім'ї, а також на забезпечення стабільності та добробуту суспільства в цілому.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Сімейного кодексу України (далі – СК України) «Якщо особисті немайнові та майнові відносини між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами не врегульовані цим Кодексом, вони регулюються відповідними нормами Цивільного кодексу України, якщо це не суперечить суті сімейних відносин» [2].

Тобто, сімейні відносини, які не врегульовані СК України, регулюються нормами Цивільного кодексу України. Це стосується як особистих немайнових, так і майнових відносин. Однак важливо зазначити, що застосування норм Цивільного кодексу не повинно суперечити природі сімейних стосунків. Це означає, що при вирішенні сімейних спорів суди повинні враховувати специфіку сімейних відносин, які ґрунтуються на взаємній повазі, любові, довірі та допомозі.

Стаття 8 СК України визначає порядок застосування норм цивільного законодавства до сімейних відносин. Адже наразі це є актуальним питанням, бо сімейне законодавство не може охопити всі аспекти сімейного життя. Тому використання норм Цивільного кодексу є більш ніж виправданим.

Сімейні відносини мають свої особливості, але за своєю суттю вони схожі на інші цивільні правовідносини. Тому немає сенсу повторювати в Сімейному кодексі загальні поняття, такі як правосуб'єктність, зобов'язання, правочини, строки та відповідальність.

Норми ЦК України та СК України є частиною єдиної цивілістичної нормативної структури. При регулюванні сімейних відносин можна використовувати основні принципи цивільного права. Це можливо, адже сімейні відносини, хоч і мають свої особливості, все ж таки ґрунтуються на загальних цивільно-правових принципах. Деякі вчені стверджують, що норми Цивільного кодексу України застосовуються до сімейних відносин лише за відсутності відповідних норм у Сімейному кодексі. Це твердження може бути вірним, якщо сімейне право вважати самостійною галуззю права. Однак, якщо сімейне право визнавати підгалуззю цивільного права, то норми Цивільного кодексу застосовуються до сімейних відносин безпосередньо. Це пов'язано з тим, що сімейні та цивільно-правові норми є частиною єдиної системи правового регулювання приватного життя людини.

Однак, якщо сімейне право визнається підгалуззю цивільного права, то про субсидіарне застосування норм Цивільного кодексу мови не йде. Це пояснюється тим, що в такому розумінні масив цивільно-правових норм визнається єдиним з внутрішнім поділом на окремі підгалузі [1].

Тому положення Цивільного кодексу застосовуються безпосередньо при регулюванні сімейних відносин. Положення Сімейного та Цивільного кодексів нерозривно пов'язані між собою. Ці закони нової історичної формації мають спільне коріння у сферах приватного життя, свободи волі, рівності та майнової самостійності сторін.

Можна зробити висновок, що сімейні відносини – це складний та багатогранний аспект життя, де переплетені особисті емоції та чітке правове регулювання. Цивільне та Сімейне право, два нерозривно пов'язані кодекси, забезпечують цю гармонію. Цивільний кодекс України окреслює загальні рамки, а Сімейний кодекс доповнює їх, враховуючи специфіку сімейного життя. Чітке правове регулювання

сімейних відносин гарантує захист прав та обов'язків членів сім'ї, що, в свою чергу, сприяє стабільності та добробуту суспільства. Отже, це динамічна система, яка постійно розвивається, тому й правове регулювання цієї сфери має бути гнучким та адаптивним.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боднар Т. Проблеми застосування норм Цивільного кодексу України та інших нормативно-правових актів до регулювання сімейних відносин. *Право України*. 2019. С. 119-132.

2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 31.03.2024).

3. Фасій Б. В. Субсидіарне застосування норм цивільного законодавства в Україні: теорія та практика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. 2017. URL: <http://hdl.handle.net/11300/7584> (дата звернення: 31.03.2024).

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 8 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 31.03.2024).

Курманська А. В.

*Студентка 2 курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права

Шамота О. В.

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Під час дії воєнного стану на території України мільйони дітей були змушені покинути свої домівки та переїхати за кордон або в інші регіони країни у пошуках безпечного місця для життя, через що виникає багато конфліктів та спірних питань з приводу місця проживання дитини, її безпеки та добробуту. Однією з важливих деталей даного питання є психологічний аспект. Під час війни діти часто відчують страх, стрес та тривогу, що може позначатися на їхньому психологічному здоров'ї та подальшому розвитку в цілому. Однак, на жаль, за

останні роки війни та конфлікти стають дедалі поширенішими. Лише за даними ЮНІСЕФ, станом на 2021 рік у світі переміщено майже 37 млн дітей. Тож, попри створені міжнародні норми та правові акти, що регулюють захист прав та інтересів дітей, зокрема під час війни, чимало дітей залишаються без належного захисту та місця проживання, що викликає сумніви стосовно ефективності наявних механізмів та потребує глибокого дослідження.

Виходячи з цього, визначення місця проживання дитини під час воєнного стану є не лише важливим, а й надзвичайно актуальним питанням, аналізом якого займалися О. Кучеренко «Особливості визначення місця проживання дитини у разі розірвання шлюбу», І. Ю. Та-тулич «Думка дитини у спорах про визначення місця проживання дітей під час воєнного стану», Д. О. Тихомиров, Н. В. Білянська, С. А. Пилипенко «Особливості вирішення спорів про визначення місця проживання малолітньої дитини у період воєнного стану» та багато інших.

У житті кожної людини дитинство є чи не найважливішим періодом, оскільки саме в цей час закладаються основи фізичного, психологічного та соціального розвитку, які визначають подальшу взаємодію сформованої особистості з навколишнім світом. Посилаючись на це, формування підходів до визначення місця проживання дитини в СК України є важливим кроком для забезпечення стабільності та захисту інтересів у цій сфері сімейного законодавства. СК України встановлює процедури визначення місця проживання дитини у статті 160, а саме: «Місце проживання дитини, що не досягла десяти років, встановлюється за згодою батьків. Місце проживання дитини, що досягла десяти років, визначається за спільною згодою батьків та самої дитини. Якщо батьки проживають окремо, то місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою». [3] Така позиція у СК України спрямована на забезпечення стабільності як для самої дитини, так і для її батьків, при цьому важливо зазначити, що в даній нормі вік дитини відіграє роль у формуванні здатності дитини до самостійного вибору, що відповідатиме її віковим можливостям та інтересам.

В сучасних реаліях дедалі частіше трапляються випадки, коли батьки не можуть дійти спільної згоди між собою, через те що за час воєнного стану значно зросла кількість розлучень. Таким чином, одним з викликів сімейного законодавства сьогодні є питання стосовно

визначення місця проживання дитини з одним із батьків. Як зазначає О. Кучеренко: «Фахівці з психології та педагогіки наголошують на тому, що зміна місця проживання дитини – це завжди травма для неї, адже жити разом із батьками – природна потреба й природне право кожної дитини, тому коли шлюб між батьками розривається, то питання про подальше місце проживання дітей, як і про інші важливі аспекти, пов'язані з вихованням та утриманням дитини, повинні вирішуватись спільно обома батьками». [1; с. 43] Прислухаючись до даної думки, можна стверджувати, що стосовно розв'язання даного питання варто враховувати не лише правові аспекти, але й психологічні та моральні наслідки для самої дитини, не створюючи при цьому додаткових джерел стресу. Дане твердження враховано і в статті 161 СК: «під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини судами, а також органами опіки та піклування враховуються такі фактори, як ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, її стан здоров'я та інші обставини, які мають істотне значення». [3]

На основі вищесказаного, у статті 7 СК вказано, що регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини. [3] Даний принцип також згадано і в Конвенції про права дитини 1989 року. Однак суперечливим даним нормам є те, що одним з основних проблемних питань у сфері регулювання сімейних відносин є «фіктивна» увага до інтересів дитини. О. Кучеренко стосовно даного питання пише наступне: «На практиці непоодинокими є випадки формального підходу до визначення якнайкращого для дитини місця проживання як і з боку органів опіки та піклування, так і з боку судів». [1, с. 46] Так, органи опіки та піклування й суди можуть враховувати не інтереси дитини, а формальні критерії, що може призвести до негативних наслідків для дитини. Таким чином, дана проблема створює прогалину в законодавстві та потребу у вдосконаленні практики прийняття рішень, спрямованих на захист дитячих прав та інтересів. Зокрема, треба враховувати, що найкращі інтереси дитини стосовно даного питання охоплюють забезпечення комфортних та безпечних умов проживання, стабільного та належного за мірою можливостей житла, відповідного функціонального стану сімейних відносин тощо, при чому так званий «безпековий елемент», в сучасних реаліях має стояти чи не на найпершо-

му місці як одна з головних умов забезпечення найкращих інтересів дитини.

Досить актуальним питанням під час дії воєнного стану є безперешкодне вивезення дитини за кордон. Так, законодавчо встановлено, що наразі один із батьків може вивозити дитину за кордон без нотаріально посвідченої згоди іншого з батьків або усиновлювачів. [2] Дане питання може викликати суперечності з боку іншого з батьків та призводити до порушення інтересів дитини в цілому. Однак іншу думку висловили Д. Тихомиров, Н. Білянська, С. Пилипенко, а саме: «Як свідчить судова практика, у зв'язку зі збройним конфліктом, що триває на території нашої держави, якнайкращий захист інтересів дитини полягає у забезпеченні права дитини на безпеку її життя та здоров'я, належних умов для навчання та розвитку і, врешті-решт, права на мир. Тому в умовах воєнного стану видається виправданим тимчасове обмеження права того з батьків, хто проживає окремо, на спілкування з дитиною на користь інтересів самої дитини». [5; с. 843]. Тож, у контексті даної цитати стає очевидним, що під час дії воєнного стану важливо забезпечити безпеку, здоров'я та розвиток дитини, навіть якщо це вимагає тимчасового обмеження прав батьків. Водночас захист інтересів самої дитини має бути вищим пріоритетом, що відображає важливість збалансованого підходу у прийнятті рішень в подібних ситуаціях.

З іншої сторони є ще один аспект стосовно вивозу дитини за кордон. На жаль, на практиці почастишали випадки коли, чоловіки виїжджають за кордон зі своїми дітьми не з метою забезпечення безпеки самої дитини, а з метою легального виїзду за кордон. Стосовно цього І. Татулич пише наступне: «Збільшилися звернення до суду з такими вимогами, кінцева мета яких – отримати можливість легального виїзду за кордон чоловіків. Тобто має місце маніпулювання та використання суду для отримання рішення не задля захисту інтересів дитини». [4; с. 425] У світлі вищезазначеної цитати стає очевидним, що вивіз дитини за кордон є складним процесом, оскільки він може бути використаний як інструмент для досягнення особистих цілей батьків, а не для забезпечення добробуту дитини. Це підкреслює важливість ретельного розгляду справ і врахування інтересів дитини в усіх судових рішеннях. Додатково, сприяючи протидії порушення прав та інтересів дитини, варто звернутися до норм Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей; Конвенції

про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей тощо.

Підсумовуючи опрацьований матеріал, варто зазначити, що введення режиму воєнного стану на території України вносить свої корективи у визначення місця проживання дитини у багатьох аспектах. Однак незмінним залишається те, що у будь-якому випадку потрібно враховувати найкращі інтереси самої дитини, ставлячи при цьому на перше місце забезпечення її безпеки та права на життя, проте, не забуваючи, й про психоемоційний стан. Додатково, в ході проведеного аналізу визначено, що одними з основних викликів сьогодення в питанні, що розглядалося є аспекти стосовно вивезення дитини за кордон одним із батьків; порушення принципу задоволення інтересів дитини; порушення принципу рівності прав та обов'язків батьків стосовно дитини; розлучення батьків та вирішення спорів стосовно того, з ким із батьків буде проживати дитина, не порушуючи прав та обов'язків як дітей, так і батьків тощо. Стосовно методів визначення місця проживання дитини, можна запропонувати використання альтернативних підходів для вирішення конфліктів у даному питанні. Такі методи можуть включати угоди між сторонами, рішення суду, участь адміністративних органів (зокрема, органів опіки та піклування) та медіацію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кучеренко О. Особливості визначення місця проживання дитини у разі розірвання шлюбу. Дніпро, 2021. С. 43-46.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України»: від 27 січня 1995 р. № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.03.24 р.)
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 21-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 01.01.24 р.).
4. Татулич І. Ю. Думка дитини у спорах про визначення місця проживання дітей під час воєнного стану. Чернівці, 2023. С. 418-427.
5. Тихомиров Д. О., Білянська Н. В., Пилипенко С. А. Особливості вирішення спорів про визначення місця проживання малолітньої дитини у період воєнного стану. Актуальні питання у сучасній науці № 3 (21) 2024. Київ, с. 835-846.

Логвінова К. В.

*Студентка 4 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник : к.ю.н., доцент Мазуренко С. В.

ЦИФРОВІ ПРАВА ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТІ ТА ЇХ ЗАХИСТ

Мережа Інтернет та цифровий розвиток суспільства на даному етапі існування має двояку форму впливу на суспільство. Вдосконалення цифрових технологій обумовлює низку питань та проблем, які потребують регулювання та вирішення. Одним із таких актуальних питань є проблема захисту дітей на просторах мережі Інтернет, важливо розглядати його не тільки, як зона розвитку, а й ризику для соціального самопочуття, психічного здоров'я, та дедалі більше – фізичного.

Тому, питання цифрової безпеки набуває все більшої актуальності, адже Інтернет проник майже у всі сфери нашого життя, починаючи від соціальних мереж та закінчуючи буденними справами.

Діти є чи не найактивнішими користувачами мережі Інтернет. Пандемія COVID- 19, повномасштабне вторгнення країни – терориста – все це обумовлює такі обставини, що освітній процес в більшості випадків відбувається за допомогою мережі Інтернет, не кажучи, про дозволя та особисте життя.

Метою нашого дослідження є короткий екскурс цифрових прав дітей та, безпосередньо, їх захист.

Почнемо з короткого переліку та характеристики цифрових прав дітей, а саме такі, як :

Право на доступ до інформації. Тобто, діти мають право на забезпечення якісного контенту відповідно до їх вікової категорії, забезпечення різноманітності джерел інформації та освітнього цифрового контенту і послуг.

Право на свободу слова. Зокрема, на вживання заходів забезпечення прав дитини на отримання та вираження будь-яких поглядів, думок або висловлювань через засоби масової інформації за їхнім вибором та незалежно від того, чи їхні погляди й думки відповідають загальним, чи схвально сприйняті державою чи іншими учасниками.

Діти мають право на достатнє інформування щодо того, як здійснювати своє право на вільне вираження поглядів у цифровому середовищі із дотриманням обов'язку поваги прав і гідності інших. Також,

важливим у даному випадку є ознайомлення дітей із обмеженнями, які стосуються вільного вираження поглядів у цифровому просторі, задля запобігання порушення прав інших користувачів, зокрема прав інтелектуальної власності, питань насилля та підбурювання в мережі Інтернет.

Наступним, не менш важливим, є *право на приватне життя*. Тобто, в даному випадку мається на увазі захист особистих даних в соціальних мережах, зокрема конфіденційність їх приватних повідомлень. Також важливим є захист особистих даних, а саме обробка персональних даних лише за явною та обґрунтованою згодою дітей та/або їхніх батьків чи законних представників.

Досить актуальним є *право на цифрову грамотність*. Враховуючи те, що переважна частина життя підлітка проходить в Інтернеті, важливим є розвиток критичного мислення, уміння аналізувати отриману інформацію, яка може нести негативні наслідки через неправильне сприйняття. Не менш обов'язковим є забезпечення високоякісних освітніх ресурсів, фізичних пристроїв та інфраструктури, що полегшують діяльність дітей у цифровому середовищі.

Заключним у нашому дослідженні є саме право на захист. Кожна дитина має право на повагу, захист та цінність своїх прав в цифровому просторі. Зокрема, це стосується забезпечення заходів щодо подолання великої кількості ризиків для дітей у цифровому середовищі, а саме: небезпечний контент відповідно до вікової категорії, сексуальна експлуатація та насильство розбещення, торгівля дітьми, переслідування та залякування, онлайн – вербування та комерційна експлуатація. Аналізуючи вище перелічені ризики, можна сказати, що простір Інтернету доволі таки небезпечний для дітей, саме тому безперечно вони потребують захисту.

Отже, на завершення нашого дослідження пропонуємо розглянути, яким чином у нашій державі забезпечується такий захист.

Захист дитини в цифровому середовищі – це комплексне завдання, що охоплює велику кількість політичних, оперативних, технічних і правових аспектів[2].

Розглядаючи дане питання, ми розуміємо, що задля захисту прав дітей у цифровому середовищі недостатньо виключно правового захисту, зокрема це стосується безлічі дій, які безпосередньо не стосуються законодавства. Давайте спробуємо розібратись. Існування мережі Інтернет забезпечує в своїй мірі велику кількість потреб ди-

тини, зокрема її освітні потреби, особисте життя, цифровий розвиток та забезпечення вивчення нових навичок, творчості.

Проте є і інша сторона медалі, зокрема те, що одні й ті самі можливості можуть нести небезпечні наслідки, зокрема, спонукання до зловживань та вплив на їх життя оф-лайн. Також є ризики, пов'язані з конфіденційністю під час використання Інтернету. Діти через свій вік та недостатню зрілість, відсутність критичного мислення не завжди здатні повністю зрозуміти ризики, з якими пов'язаний світ онлайну, і ймовірно негативні наслідки їхньої неприйнятної поведінки для інших та них самих[1].

Таким чином, ми з вами можемо зробити висновки, що захист прав дітей у цифровому середовищі – це завдання не тільки правового рівня безпеки, а й загально комплексна діяльність, яка забезпечується на різних рівнях та ланках життя дітей.

Захист дітей та молоді є загальним обов'язком всіх заінтересованих сторін. Саме для ефективного вирішення питання захисту правохисні органи, представники індустрії, батьки, опікуни, освітяни та інші заінтересовані сторони повинні забезпечити дітям можливість реалізації свого потенціалу як в цифровому середовищі, так і в реальному житті,забезпечивши необхідну безпеку та обмеживши негативні наслідки у власних можливостях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для органів державної влади.URL:[https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiativi-mintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-u-tsifrovomu-seredovishchi/COP-Guidelines%20for%20Policy%20Makers_UA_fin%20\(2\).pdf](https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiativi-mintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-u-tsifrovomu-seredovishchi/COP-Guidelines%20for%20Policy%20Makers_UA_fin%20(2).pdf)

2. Безпека у цифровому середовищі. Інтерет ресурс. URL: <https://koshelivka.school.org.ua/bezpeka-u-cifrovomu-seredovisc> hi-15-08-14-25-02-2021/

Мерад А. С.

студентка 3-го курсу Юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: д.ю.н, професор кафедри цивільного права, професор Сафончик О. І.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

З розвитком науки та інновацій – з'являються нові шляхи вирішення проблем стрімкого зниження репродуктивного здоров'я та зменшення народжуваності у населення. Йдеться, наприклад про штучне запліднення і сурогатне материнство.

Зазначені відносини потребують правового регулювання не тільки щодо питання визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, а й відносно інших прав та обов'язків, які виникають між учасниками цих відносин. Слід визнати неповноту законодавства з цього питання, а також відсутність єдиного законодавчого акту, який би комплексно регулював відносини з надання послуг сурогатного виношування в Україні. Крім того, судова практика свідчить про наявність спорів між подружжям або подружжям та іншою жінкою, в організм якої перенесений ембріон людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Ці обставини обумовлюють актуальність даної теми.

Останнім часом набула розвитку відносно нова комплексна галузь права – медичне право.

Сурогатне материнство відповідно до Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787 визначено як одна з допоміжних репродуктивних технологій, що дозволяє подружжю стати біологічними батьками своєї дитини при наявності у одного них вроджених або ж набутих недуг, що викликають безпліддя. [1]

Допоміжні репродуктивні технології включають в себе методики лікування безпліддя, за яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення і розвитку ембріонів до перенесення їх у матку пацієнт-

ки здійснюються у спеціальному лабораторному посуді або у контрольованому середовищі поза живим організмом.[1]

В Україні сурогатне материнство не заборонене законом: стаття 290 Цивільного кодексу України надає право повнолітнім дієздатним фізичним особам бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин.[2]

Програма екстракорпорального запліднення в Україні регулюється відповідно до положень частини 2 статті 123 Сімейного кодексу України. Ця стаття передбачає, що у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя.[3]

В іншому випадку, згідно частині 3 ст. 123 Сімейного кодексу України подружжя визнається батьками дитини, народженої дружиною після перенесення в її організм ембріона людини, зачатого її чоловіком та іншою жінкою в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.[3]

Встановлення правових відносин між сурогатною матір'ю, потенційними батьками та медичним закладом відбувається через укладання відповідного договору між ними. За змістом договір про сурогатне материнство у контексті особистих майнових відносин подібний до договору про надання послуг, згідно з яким одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором (ст. 901 ЦКУ). [2]

Договір, укладений між біологічними батьками та гестаційним кур'єром, також включає елементи договору підряду, оскільки батьки зацікавлені в результаті—народженні дитини, а також містить аспекти трудової угоди, оскільки встановлюється порядок надання послуг, включаючи обов'язки сурогатної матері щодо дотримання медичних рекомендацій.

Посилаючись на п.п. 1, 2, 3 ст. 6 ЦКУ сторони мають право укласти договір за власним розсудом, якщо його зміст не суперечить нормам права та відповідає загальним засадам цивільного законодавства.

Внаслідок цього суб'єкти таких правовідносин можуть поєднувати вищенаведені аспекти в одному договорі.[2]

Договір, посвідчений нотаріусом має юридичну силу, а отже в подальшому виступає гарантом для обох сторін у разі його порушення. У постанові Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 23 жовтня 2019 року по справі № 150/628/16-ц зазначається, що у листопаді 2016 року виник спір між потенційними батьками та сурогатною матір'ю з приводу порушення останньою умов договору. Справа розглядалася в судах першої, апеляційної та касаційної інстанції.

Позивачі (батьки) просять суд стягнути з сурогатної матері неустойку за кожен випадок порушення домовленостей та медичних рекомендацій, а також стягнути відповідну суму грошей за заподіяну батькам матеріальну шкоду нею, обґрунтовуючи це витратами на лікування погіршення стану здоров'я внаслідок недотримання відповідачем умов договору.

За результатами розгляду справи Верховним Судом у складі Касаційного цивільного суду прийнято рішення про скасування рішення Апеляційного суду в частині стягнення з сурогатної матері на відшкодування шкоди, заподіяної невиконанням договору на користь батьків через те, що в договорі підставою для повернення виконавцем усіх коштів, які були сплачені при виконанні цього договору є наявність стану вагітності виконавця, яка так і не настала.

Рішення суду першої інстанції, яке було обґрунтовано відсутністю доказів порушення процедури лікування та висновком лікаря-невропатолога про погіршення самопочуття позивачки через видалення пухлини, в частині відмови у задоволенні вказаних позовних вимог залишилося в силі.

Судами застосована ч. 1 ст. 906 ЦКУ, відповідно до якої збитки, завдані замовнику невиконанням або неналежним виконанням договору про надання послуг за плату, підлягають відшкодуванню виконавцем, у разі наявності його вини, у повному обсязі, якщо інше не встановлено договором[2]

Таким чином, за змістом вказаних норм встановлення правових відносин між сурогатною матір'ю, потенційними батьками та медичним закладом відбувається лише через укладання відповідного договору між ними. Суб'єкти цих договорів мають право самостійно визначити умови надання послуг та застосування певних санкцій у разі порушення умов договору, якщо такі не суперечать нормам чинного законодавства. Неповнота законодавства з питання «сурогатного

материнства» полягає у відсутності законодавчих визначень понять «сурогатного материнства» та «сурогатної матері». Очевидно, що важливість і актуальність відносин щодо сурогатного материнства потребує прийняття комплексного законодавчого акту, який би врегулював питання репродуктивних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 р. № 787.
2. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16 січня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. 2003.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV.

Михайленко А. О.

*студентка 2 курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
науковий керівник-асистент кафедри цивільного права
Шамота О. В.*

ОБМЕЖЕННЯ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ПОДРУЖЖЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Сучасне суспільство стикається з різними викликами у сфері сімейних відносин. Одним із найбільш актуальних є питання обмеження немайнових прав подружжя. Немайнові права включають в себе такі аспекти, як право на безпеку, гідність, свободу вибору, а також право на недоторканість особистого простору та вільний розвиток особистості.

Згідно з законодавством багатьох країн, немайнові права подружжя включають право на приватність, рівність, безпеку, свободу вибору та інші. Проте, існують випадки, коли ці права можуть бути обмежені у випадках насильства в сім'ї, дитячої злочинності, психічних розладів тощо.

Одним із сучасних викликів є забезпечення балансу між захистом прав подружжя та захистом інтересів інших сторін, таких як діти, родичі або суспільство в цілому. Також важливо враховувати різноманітні культурні та соціальні контексти, які можуть впливати на сприйняття обмежень немайнових прав.

Згідно з М. І. Байрачна, подружжя, як суб'єкти сімейних правовідносин, отримують від законодавства специфічний комплекс особистих немайнових та майнових прав і обов'язків, які притаманні лише їм, оскільки вони виникають у зв'язку з інститутом шлюбу. Ці права включають, серед іншого, право на материнство, батьківство, збереження особистої гідності, фізичний і духовний розвиток, зміну прізвища, розподіл обов'язків та спільне прийняття рішень у сімейному житті, а також право на особисту свободу. Ці права можуть бути реалізовані лише при наявності офіційної реєстрації шлюбу і припиняються під час розірвання цього шлюбу [1, с. 37].

Ми вважаємо, що оскільки сімейне законодавство дозволяє укладати шлюбні договори для регулювання особистих немайнових відносин, саме цей вид договору має перевагу перед будь-яким іншим. Правовий характер шлюбного договору є сімейним, а не цивільним. У сімейних відносинах особисті немайнові відносини мають більше значення, ніж майнові. При вступі в шлюб чоловік і жінка реалізують свої особисті немайнові права на сім'ю (згідно зі статтею 291 Цивільного кодексу) та на особисте життя (згідно зі статтею 301 Цивільного кодексу), що визначаються як ключові елементи сімейного договору, зокрема шлюбного.

Отже, сімейні відносини – це більше особисті немайнові. Може, ще навіть більші, ніж майнові. Для нас виглядає нелогічним, що інститут шлюбного договору із заборонаю регулювати особисті немайнові права закріплений у СК у тому вигляді, що він регулює тільки майнові відносини. Цим він втрачає свою сімейно-правову природу, перетворюючись більше в цивільно-правовий договір. Задля того, щоб шлюбний договір дійсно став шлюбним, а не цивільно-правовим, він повинен містити в собі й умови щодо врегулювання особистих немайнових прав та обов'язків подружжя.

Одним з найбільш серйозних порушень немайнових прав є домашнє насильство. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 1 з 3 жінок у світі стикається з фізичним чи сексуальним насильством від партнера протягом свого життя. Однак не слід забувати і про чоловіків, які також можуть стати жертвами домашнього

насилюства. Обмеження цього явища вимагає комплексного підходу, включаючи законодавчі зміни, підвищення громадської свідомості та підтримку жертв [4, с. 86-89].

О. В. Михальнюк зазначає, що права, такі як право на повагу до власної індивідуальності та права на свободу та особисту недоторканність, на вільний вибір місця проживання, з цивільно-правового погляду є власністю особи, незалежно від її сімейного статусу, і мають постійний характер; реєстрація шлюбу майже не впливає на ці права, оскільки вони залишаються власністю кожного члена подружжя як фізичної особи. Права на материнство і батьківство, у свою чергу, є загальними для всіх фізичних осіб і не залежать від наявності шлюбу, будучи доступними незалежно від того, чи перебуває особа у зареєстрованому шлюбі чи ні [3, с. 86-92].

М. І. Байрачна відмежовує особисті немайнові права подружжя, розглядаючи їх як окрему категорію – сімейні права, які належать фізичній особі як суб'єкту цивільних правовідносин. Вчений вказує на те, що виникнення особистих немайнових прав подружжя зумовлене укладенням шлюбу і підкреслює, що права одного подружжя відповідають обов'язкам іншого утримуватися від їх порушення. Він також стверджує, що особисті немайнові права фізичної особи є абсолютними за своєю природою [2, с. 48-52].

У сучасному світі обмеження немайнових прав подружжя вимагає уважного підходу та комплексного аналізу. Необхідно забезпечити баланс між захистом прав та свобод кожного з подружжя та захистом загального добробуту сім'ї та суспільства. Для досягнення цієї мети необхідно постійно вдосконалювати законодавство та практику застосування правових норм.

Отже, обмеження немайнових прав подружжя становить серйозний виклик для сучасного суспільства. Забезпечення безпеки, гідності та гендерної рівності в сімейних відносинах вимагає спільних зусиль держави, громадських організацій та громадян. Тільки шляхом системного підходу можна досягти значного прогресу в цій сфері та забезпечити гідне життя для всіх членів сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байрачна М. І. Права та обов'язки подружжя за Сімейним кодексом України. Дис. ... докт. філ. спец. 081 – Право. Харків, 2020. 193 с.

2. Байрачна М. І. Загальна характеристика особистих немайнових прав подружжя. Право і суспільство. 2019. № 2. Частина 2. С. 48–52.

3. Михальнюк О. В. Договірне регулювання особистих немайнових відносин у сімейній сфері. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2014. № 1. С. 86–92

4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-14>

5. Хобор Р. Б. Шлюбний договір як регулятор майнових відносин подружжя за законодавством Франції. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. Вип. 3. С. 86–89.

Мука О. А.

студентка 4 курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: професор, доктор юридичних наук

Сафончик О. І.

ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ АЛІМЕНТІВ НА ДІТЕЙ ЗГІДНО З ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Інститут аліментів на утримання дитини що в практичній, що теоретико-методологічній площині є та буде залишатися однією з найактуальнішою категорією у сімейних спорах.

Відповідно до ч. 1, 2 ст. 27 Конвенції про права дитини держава визнає право кожної дитини на рівень життя, необхідний для її фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку. Батьки чи інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини. [1]

Аналізуючи Сімейний Кодекс України, зокрема, ст. 181 в якій зазначаються способи виконання на практиці обов'язку утримання дитини і головна умова виконання такого обов'язку є домовленість сторін. Але враховуючи велику кількість на сьогоднішній день сімейних спорів щодо утримання дітей, то це не завжди працює. Це вже призводить до примусового виконання обов'язку, а саме сплату аліментів.[2]

Враховуючи вище сказане, перейдемо до питання саме визначення розміру аліментів на дітей. За законодавством України за рішенням суду кошти (аліменти) на утримання дітей присуджуються або у частці від доходу матері, батька дитини, або у твердій грошовій формі.

При визначенні розміру аліментів частці від доходу матері, батька дитини, згідно з актуальної практики Верховного Суду з питань розгляду сімейних спорів, то щодо тлумачення положень Сімейного Кодексу України, зокрема ст. 183, вказує на те, що законодавець порівнює поняття «заробітку» та «доходу», передбачаючи можливість стягнення на користь дитини мінімального рекомендованого розміру аліментів з обох джерел отримання грошових коштів. Але різниця є, оскільки, грошовий дохід, який є просто еквівалентом відчуженого платником аліментів майна, не повинен враховуватись під час визначення розміру аліментів, відповідно до правової позиції Верховного Суду яку він виклав в Постанові від 25.01.2021 року у справі № 758/10761/13-ц. [3],[4] Також, ст. 183 Сімейного Кодексу України передбачає, що Той із батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина, має право звернутися до суду із заявою про видачу судового наказу про стягнення аліментів у розмірі:

- на одну дитину – однієї чверті,
- на двох дітей – однієї третини,
- на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину.

На мою думку при визначення розміру коштів на утримання дітей суд має все ж таки більш деталізовано враховувати додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року «Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб» задля справедливого вирішення справи.[5]

Другий вид визначення розміру коштів на утримання дітей реалізується у твердій грошовій сумі. Тобто, це означає, що факт відсутності у батька або матері можливості надавати дитині відповідного розміру утримання не фігурує в переліку обставин, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів. Ця обставина не звільняє батьків від обов'язку по утриманню дитини. Аналізуючи правову позицію Верховного Суду в постанові від 23.12.2019 року у справі № 344/10971/16-ц, то якщо платник аліментів має нерегулярний, мін-

ливий дохід, частину доходу одержує в натурі, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення, суд за заявою одержувача аліментів може визначити розмір аліментів у твердій грошовій сумі.[6]

Отже, на підсумок, важливо додати щодо ухиляння від сплати аліментів тягне за собою кримінальну відповідальність. відповідно до ч. 1 ст. 164 Кримінального кодексу України (далі – КК України), злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні, карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або громадськими роботами на строк від вісімдесяти до ста двадцяти годин, або виправними роботами на строк до одного року, або обмеженням волі на строк до двох років. Тому, кожен мати і батько не дивлячись на особисте ставлення один до одного мають пам'ятати що кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного та соціального розвитку, згідно з ст. 8 Закону України «Про охорону дитинства».[7]

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про права дитини від 21.12.1995 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Актуальна практика Верховного Суду з питань розгляду сімейних спорів в умовах воєнного стану URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Simeini_spori_voen_stan.pdf
4. Постанова Верховного Суду від 25 .01.2021 року у справі № 758/10761/13-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94666367>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року «Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF#Text>
6. Постанова Верховного Суду від 23.12.2019 року у справі № 344/10971/16-ц URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86607305>
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2021 р. № 2341-III

Осієвський В. В.

*Студент 2 курсу бакалаврату факультету судового та міжнародного права Національного університету
“Одеська юридична академія”*

*Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права
Шамота О. В.*

ПОРЯДОК РОЗЛУЧЕННЯ ПОДРУЖЖА У СПРОЩЕНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У сучасному світі поняття розлучення стає все більш актуальним і обговорюваним. Зростаюча складність міжособистісних відносин, зміни в цінностях суспільства та інші чинники призводять до збільшення кількості розлучень. В контексті цього дослідження важливо розглянути процедуру розлучення у спрощеному порядку та її відмінності від традиційного провадження.

Відповідно до норм сімейного законодавства, а саме статті 104 Сімейного кодексу України (далі СК України) припинення шлюбу внаслідок його розірвання є однією зі підстав припинення шлюбу [3].

Відповідно до чинного законодавства України, існує кілька способів припинення шлюбу, але у цьому випадку ми зосередимося саме на розірванні шлюбу за взаємною згодою подружжя або за позовом одного з подружжя згідно з рішенням суду.

Щоб процес розлучення проходив швидше та не порушувались права подружжя, законодавець ввів можливість розлучення в Україні за спрощеною процедурою. Суди можуть розглядати справи зазначеної категорії в спрощеному провадженні. Розлучення в Україні за спрощеною процедурою передбачає розгляд справи судом. Для цього потрібно скласти позовну заяву, до якої і необхідно долучити вищезазначені документи.

Щоб скористатись правом на спрощену процедуру розгляду справи, додатково потрібно подати клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження. У випадку розгляду справи в спрощеному порядку, суд аналізує докази та письмові пояснення, які подані у заявах щодо суті справи. У випадку розгляду справи з повідомленням (викликом) учасників справи, суд також слухає їх усні пояснення.

При поданні позовної заяви до суду також потрібно враховувати, що така позовна заява має відповідати вимогам статті 175 Цивільно-

процесуального кодексу України. Збір сплачується позивачем, тобто особою, яка звертається до суду з позовом [4].

У разі припинення шлюбу внаслідок його розірвання на підставі судового рішення – датою припинення шлюбу є день набрання чинності рішення суду про розірвання шлюбу. Слід зауважити, що на відмінну від розірвання шлюбу через органи РАЦС, у випадку розірвання шлюбу в судовому порядку свідоцтво про розірвання шлюбу не видається. Документом, який встановлює факт розірвання шлюбу судом, є саме рішення суду, яке набрало законної сили.

У справі № 487/877/21 (провадження № 2/487/1378/21), розглянутій Заводським районним судом міста Миколаєва, розпочалося провадження за позовною заявою ОСОБА_1 проти ОСОБА_2 про розірвання шлюбу в спрощеному порядку. Після розгляду матеріалів справи та заяви відповідача, суд вирішив призначити строк для примирення подружжя ОСОБА_1 та ОСОБА_2 до 16 липня 2021 року і зупинити провадження у справі до цього терміну. Це рішення обумовлено положенням Конституції України щодо захисту сім'ї державою, наявністю малолітньої дитини в подружжя, відсутністю згоди одного з подружжя на розірвання шлюбу, і обов'язком суду застосувати заходи щодо примирення, передбачені законом. Суд вирішив надати сторонам три місяці для можливості збереження сім'ї [5].

В подальшому, по цій справі № 487/877/21 було постановлено рішення 16.07.2021 року про задоволення позову про розірвання шлюбу. «Шлюб, зареєстрований 03 серпня 2013 року, Заводським відділом державної реєстрації актів цивільного стану реєстраційної служби Миколаївського міського управління юстиції, актовий запис № 326 між ОСОБА_2 та ОСОБА_1 – розірвати» [1].

Важливо відзначити, що законодавство має інтерес до швидкого розгляду соціально значущих справ, таких як розірвання шлюбу. Зміни, які вступили в силу 8 лютого 2020 року, спрямовані на прискорення розгляду таких справ у спрощеному порядку. Згідно з новими положеннями Цивільного процесуального кодексу України, справи про розірвання шлюбу тепер вважаються малозначущими і підлягають розгляду у спрощеному порядку. Однак, в законодавстві все ще можуть бути прогалини, які ускладнюють або затягують цей процес.

Незважаючи на переваги спрощеного розлучення, існують деякі проблеми, які можуть виникнути у процесі його проведення. Наприклад, нерівність у силах між подружжям, відсутність правової свідо-

мості та доступу до юридичної допомоги можуть призвести до незгоди та конфліктів.

Деякі країни активно вирішують ці проблеми шляхом впровадження реформ у законодавство, які спрямовані на спрощення процедури розлучення та забезпечення захисту прав обох сторін. Проте, багато країн мають ще потенціал для поліпшення у цій сфері. Наприклад, можливість отримання безкоштовної юридичної допомоги або консультацій може значно сприяти забезпеченню рівних умов для всіх учасників процесу розлучення [2, с. 54-56].

Додатковою проблемою може бути недостатня увага до психологічного стану сторін у процесі розлучення. Розлучення є складним емоційним процесом, і подружжя можуть потребувати психологічної підтримки та консультування для подолання стресу та адаптації до нового життя. Тому важливою складовою будь-якої системи спрощеного розлучення є доступ до психологічної допомоги та підтримки.

Розлучення у спрощеному порядку є важливою альтернативою для тих подружжя, які мають змогу домовитися без зайвих формальностей та конфліктів. Проте, для забезпечення справедливості та ефективності цього процесу необхідно враховувати правові аспекти, захист прав обох сторін, а також забезпечити доступ до юридичної та психологічної допомоги.

Для подальшого розвитку і вдосконалення системи спрощеного розлучення необхідно проводити додаткові дослідження, а також впроваджувати законодавчі та інституційні реформи з урахуванням потреб сучасного суспільства та засад справедливості. Тільки таким чином можна забезпечити ефективне та справедливе розлучення, яке врахує інтереси всіх сторін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рішення від 16.07.2021, Заводського районного суду м. Миколаєва. Справа № 487/877/21, провадження № 2/487/1378/21. URL: <https://opendatabot.ua/court/98376221-370b388c6ac3fe839c1265bac27132d6>.
2. Середницька І. А. Цивільний процес в питаннях та відповідях: Навчальний посібник / І. А. Середницька. – Одеса: ОДУВС, 2019. 143 с.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

4. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

5. Ухвала від 21.04.2021, Заводського районного суду м.Миколаєва. Справа № 487/877/21, Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство» 65 провадження № 2/487/1378/21. URL: <https://opendatabot.ua/court/96557189-1a8b8e0c8c83a6bd5aeb7a1850f98f3e>.

Рачок А. І.

*студентка 3 курсу факультету прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції) Національного університету
«Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри цивільного права,
доцент Кривенко Ю. В.*

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОТРИМАННЯ СВІДОЦТВА ПРО
НАРОДЖЕННЯ ДИТИНИ, ЩО НАРОДИЛАСЬ НА
ОКУПОВАНИЙ ТЕРИТОРІЇ**

Сьогодні ми живемо в не простий час, у зв'язку із вторгненням РФ на терени нашої держави було впроваджено низку важливих та нагальних питань і змін, які безпосередньо впливають на життя кожного громадянина нашої неньки – України. Однією з актуальних проблем стало отримання свідоцтва про народження дитини, що народилася на тимчасово окупованій території. Проте, насправді, це багатогранний і складний процес, якому слід приділити велику увагу.

Якщо вести мову за отримання свідоцтва про народження в мирний час, коли все спокійно, то алгоритм дій – зрозумілий і загальноприйнятий. Лише необхідно звернутися до відділу реєстрації актів цивільного стану з паспортом та довідкою з медичного закладу, тобто так би мовити – медичне свідоцтво народження [1]. Однак, варто врахувати теперішній час та зазначити, що даний відділ на сьогодні не приймає документів, зокрема, довідок, котрі видані установами, що знаходяться на окупованій території, але вихід завжди є. Якщо представники відділу реєстрації актів цивільного стану відмовили батькам, котрі звернулися із проханням про отримання свідоцтва про

народження дитини, то таке рішення про встановлення факту народження буде виноситися безпосередньо судом [2].

У разі звернення до суду для отримання свідоцтва про народження дитини, яка народила на непідконтрольній території, слід звернутися саме до суду за місцем проживання, тобто за межами окупованої території або там, де ведуться активні дії. Позивач звертається до суду разом з відповідними документами – заявою, квитанцією про сплату судового збору та відповідними доказами народження дитини – це можуть бути, як довідки видані медичними закладами, так і обмінна карта і тому подібне [3].

Дана заява повинна подаватися обов'язково із зазначенням факту, який необхідно встановити та чітким обґрунтуванням свого звернення до суду. В обов'язковому порядку додаються докази, які мають бути оригіналами та копії медичних довідок, враховуючи ті, котрі були складені на непідконтрольній території; відповідні аудіозаписи, відеозаписи; пояснення, свідчення осіб, котрі безпосередньо були задіяні і можуть надати відповідні показання, свідчення або ж будь-яку корисну інформацію, та інакші документи, котрі можуть підтвердити факт, місце, час народження дитини і вказують дані про батьків [4].

Вже за результатами розгляду справи по суті судом, суд повертає заяву і або відмовляє у винесенні рішення з подальшим роз'ясненням, що робити далі, як оскаржити; або виносить рішення на користь позивачів, тобто рішення про встановлення факту народження дитини. В такому випадку, якщо позивачі отримали рішення, то вони мають повне право повторно звернутися до органів реєстрації актів державного стану, але вже додавши копію рішення про встановлення факту народження дитини [5].

Отже, слід дійти до логічного висновку, що отримання свідоцтва про народження дитини, яка народилася на окупованій території, є складним, але можливим процесом. Для цього необхідно звернутися до відповідного відділку реєстрації актів цивільного стану, а у разі відмови – до суду. Даний процес, він включає в себе – збір необхідних документів, заповнення заяви та відповідно оформлення свідоцтва про народження. Тому, хоч і отримання свідоцтва про народження дитини, яка народилася на непідконтрольній території є важким, досить не простим кроком для її правового статусу та майбутнього, і, попри те, що даний процес може вимагати багато зусиль, але він є необхідним для забезпечення прав та захисту власної дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я від 04.03.2022 № 407 «Про забезпечення реєстрації новонародженої дитини в умовах воєнного стану» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-22#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території» від 15.04.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Закон України «Про судовий збір» від 08.07.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>
4. Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 01.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
5. Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5 «Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#n1331>

Сарницька С. І.

*Студентка 2 курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права

Шамота О. В.

ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД СІМЕЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Позбавлення батьківських прав є серйозним заходом, який застосовується судами в сімейному праві у випадках вагомого порушення батьківських обов'язків або небезпеки для дитини. Цей процес є особливим видом сімейно-правової відповідальності, оскільки він має важливі соціальні, етичні та психологічні наслідки для всіх сторін: батьків, дитини та суспільства в цілому. Для того, щоб краще розуміти сутність процесу позбавлення батьківських прав слід дослідити основні аспекти цього процесу та їх вплив на суб'єктів процедури.

Дослідження будь-якого юридичного процесу починається з огляду його правової природи. Правова природа позбавлення батьківських прав є складною і важливою складовою сімейного права,

яка визначає відносини між батьками та їхніми дітьми в ситуаціях, коли благополуччя та безпека дитини знаходяться під серйозною загрозою. Цей захід відображає відповідальність держави щодо захисту прав та інтересів дітей – найбільш вразливої верстви суспільства. Міжнародна спільнота виступає за ставлення до дітей як до законних спадкоємців сучасної цивілізації та відносин, які існують у сучасному суспільстві. На міжнародно-правовому рівні дитинство є однією з головних правових цінностей, яка неодноразово підкреслюється в міжнародних актах, як глобальних, так і регіональних. Українське законодавство, наближаючись до стандартів європейського права закріплює на конституційному рівні, що сім'я, дитинство, материнство й батьківство охороняються державою (ст. 51 Конституції України) [1]. Конвенція ООН «Про права дитини» є одним із ключових джерел, які визначають права дитини як самостійної особистості. Україна стала учасницею цієї Конвенції з 27 лютого 1991 року. В статті 9 цієї Конвенції закріплено принцип єдності сім'ї та недопустимість втручання держави в право на особисте та сімейне життя, зокрема, шляхом забезпечення спільного перебування дитини з батьками. [2] Інститут позбавлення батьківських прав регламентується міжнародно-правовим актом і знаходить своє відображення в національному законодавстві України. Стаття 151 Сімейного кодексу України визначає право дитини на захист її прав та інтересів.

Слід зауважити, що в сучасному сімейному законодавстві немає чіткого визначення поняття «позбавлення батьківських прав». Багато науковців формували власне визначення цього поняття, зокрема А. Г. Григор'єва пропонує закріпити у Сімейному кодексі таке визначення: «позбавлення батьківських прав – це міра сімейно-правової відповідальності, спрямована на захист прав та інтересів дітей і тягне за собою правові наслідки для батьків». [4] Ще одне визначення ми можемо побачити в Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав», де зазначається, що позбавлення батьківських прав – «є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківських обов'язків, а тому питання про його застосування слід вирішувати лише після повного, всебічного, об'єктивного з'ясування обставин справи, зокрема ставлення батьків до дітей». [3]

Існують підстави, за якими батьки або один з них можуть бути позбавлені судом батьківських прав: «1) Не забирають дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не здійснюють батьківського піклування про неї 2) Ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини. 3) Поводяться жорстоко з дитиною. 4) Страждають хронічним алкоголізмом або наркоманією. 5) Займаються будь-якою експлуатацією дитини, змушують її жебракувати або бродити. 6) Були засуджені за вчинення умисного злочину проти дитини». [5] За статистикою, українські судді щороку розглядають близько 10 тисяч справ про позбавлення батьківських прав. Близько 80% таких позовів вирішуються задовільно. Однією з найпоширеніших причин є те, що батьки ухиляються від виховання дітей і не займаються їх вихованням.

Після набуття законної сили рішенням суду щодо позбавлення батьківських прав батька і/або матері наслідком є втрата усіх прав, що впливають з родинних зв'язків з дитиною. Це охоплює немайнові права, такі як право на виховання дитини, представництво її інтересів, визначення місця проживання, вимогу щодо повернення дитини від будь-якої особи, що утримує її без підстави в законі або рішенні суду, а також рішення щодо згоди на усиновлення (удочеріння) дитини.

Крім того, це стосується майнових прав, зокрема права на отримання в майбутньому аліментів від дітей у випадку непрацездатності. Батьки, позбавлені батьківських прав і не поновлені в них на момент відкриття спадщини, не мають права на спадкування за законом дітей, відносно яких вони були позбавлені батьківських прав.

Позбавлення батьківських прав не звільняє батьків від обов'язку по утриманню дітей. Згідно з Законом України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо обов'язку осіб, позбавлених батьківських прав, утримувати дитину» від 17 травня 2016 р. № 1370-VIII, внесені зміни до ст. 166 СК України. Ці зміни передбачають, що при задоволенні позову щодо позбавлення батьківських прав, суд одночасно приймає рішення про стягнення аліментів на дитину. [6] Зміни, внесені до частини 3 статті 166 СКУ, на мою думку, переважно мають позитивний характер та спрямовані на захист прав дитини. Одним із основних завдань держави є захист прав та інтересів дитини, забезпечення її сімейним вихованням, а також можливістю духовного та фізичного розвитку. Ці зміни спрямовані на посилення

відповідальності осіб за реалізацію своїх батьківських прав, особливо у випадку позбавлення їх батьківських прав.

У висновку можна сказати, що зміни до законодавства, які передбачають посилення відповідальності осіб за реалізацію батьківських прав, є кроком у напрямку покращення захисту прав дітей. Вони відображають важливість і відповідальність держави перед своїми громадянами, зокрема перед дітьми, і підтверджують зобов'язання забезпечувати безпеку та благополуччя маленьких членів суспільства. В цілому, позбавлення батьківських прав є необхідним інструментом в сімейному праві, який використовується лише у випадках, коли інші засоби захисту прав дитини виявляються недостатніми. Однак важливо забезпечити, щоб цей захід застосовувався обережно, об'єктивно і в інтересах самої дитини, з максимальним забезпеченням її благополуччя та безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 03.04.2024)

2. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20.11.1989. Зібрання чинних міжнародних договорів України від 1990. № 1, стор. 205.

3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав» [Електронний ресурс] // від 30.03.2007 р. – № 3. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07>

4. Григорьева А. Г. Мера семейно-правовой ответственности в виде лишения родительских прав / А. Г. Григорьева // Теория и практика общественного развития. – 2013. – № 12. – С. 2

5. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-ІІІ // Відомості Верховної Ради України . – 2002. – № 21–22. – Ст. 135

6. «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо обов'язку осіб, позбавлених батьківських прав, утримувати дитину» : Закон України від 17.05.2016 р. № 1370-VIII // ВВР України. – 2016. – № 25. – Ст. 501

7. Карвацька А. Д., Чабан О. М. ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ ЯК КРАЙНІЯ МІРА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ. *ББК 67.0 А 43*, 2018, 86.

Удод В. В.

*Студентка 2 курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: асистент кафедри, Шамота О. В.*

ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ МАЙНА БАТЬКІВ ДІТЬМИ

Питання спадкування майна є одним з найважливіших аспектів цивільного права. У контексті спадкування майна батьків дітей виникають ряд правових питань, які потребують уважного вивчення та аналізу. Спадкування майна між батьками та дітьми є складною темою, що потребує уважного правового, психологічного та економічного аналізу. У зв'язку зі зростанням розведених, змінюючимися поглядами на сімейні структури та динамікою економічних факторів, ця тема набуває все більшої важливості в сучасному суспільстві.

Спадкове право регулює перехід майна померлої особи до її спадкоємців. Більшість юрисдикцій мають закони, що регулюють успадкування майна. Однак випадки, коли діти стають спадкоємцями своїх батьків, можуть створити особливі ситуації. Наприклад, у деяких країнах законодавство визначає обов'язкову частку майна, яке має залишитися дітям. Проте є й такі випадки, коли батьки мають право розпоряджатися своїм майном за своїм бажанням з урахуванням волі дитини.

Відповідно до частини 1 ст. 1222 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини, вони можуть бути спадкоємцями за заповітом і за законом. Цивільний кодекс України встановлює п'ять черг спадкоємців. Перш за все діти спадкодавця, у тому числі ті, які були зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, один із подружжя, хто його пережив, а батьки за законом мають право на спадкування (ст. 1261 ЦК України) [1].

Цей стандарт чітко визначає перелік суб'єктів, які входять до числа спадкоємців першої черги, але довести родинний зв'язок між батьками та дітьми на практиці не завжди легко.

Найпоширенішим і незаперечним доказом батьківства або материнства для нотаріуса є свідоцтво про народження дитини, в якому вказано і батька, і матір. Якщо особа не може підтвердити своє походження від певних осіб беззаперечними доказами, нотаріус від-

мовляє у визнанні за такою особою права на спадщину і пропонує звернутися до суду для встановлення факту родинних стосунків [4].

Сьогодні особливо актуальним є питання визначення батьківства та материнства у випадках штучного народження дитини. Зі збільшенням кількості дітей, народжених за таких обставин, постає питання, чи можна ототожнювати поняття «біологічна дитина» зі спадкоємцем [2].

При цьому до дітей спадкодавця відносяться також усиновлені діти, які вважаються спадкоємцями за законом і не залишають спадкових прав за біологічними батьками. Однак деякі експерти стверджують, що усиновлені діти не мають прав і обов'язків по відношенню до своїх братів і сестер, бабусь і дідусів, прийомних батьків. Існує думка, що між усиновленим та іншими дітьми усиновлювача не виникає правових зв'язків між братом і сестрою. Однак деякі вчені зазначають, що у разі заповіту ця категорія дітей має право на спадщину.

Так, наприклад, Верховний Суд у постанові від 28.09.2022 у справі № 742/2354/20 дійшов висновку, що порядок прийняття спадщини залежить від особливостей правового статусу спадкоємця як неповнолітнього [3].

Проблема надання спадкових прав посмертним дітям не нова, але з початком тотального вторгнення російської федерації на територію України вона набула глобального характеру для української правової системи. Хоча не можна заперечувати, що питання визначення спадково-правового статусу посмертних дітей не належали до числа тих, що досліджувалися наукою цивільного права і не були предметом законодавчих ініціатив.

Рекодифікація цивільного законодавства, яка розпочалася у 2020 році, підготувала системне оновлення Цивільного кодексу України. Зміни, напрацьовані робочою групою, знайшли відображення в Концепції оновлення Цивільного кодексу України, зокрема пункті 6.1, який, виходячи із принципу справедливості, визнає доцільність та законодавче закріплення можливості спадкування спадкодавцями дітей, зачатих після його смерті з використанням допоміжних репродуктивних технологій [3].

Право на спадщину виникає в день відкриття спадщини. Вважається, що малолітня, неповнолітня, недієздатна, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, прийняли спадщину на підставі

прямого положення закону. Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцю з моменту відкриття спадщини.

З практичних міркувань зазначеним особам (їх представникам) доцільно подавати до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини у випадках, коли до складу спадщини входить майно, права на яке потребують зазначення у свідоцтві про право на спадщину (майнові права на нерухоме майно, депозитні права, право власності на об'єкти інтелектуальної власності тощо) (постанова Верховного Суду від 29 серпня 2018 р. у справі № 183/4406/16) [5].

Питання спадкування майна батьків дітей є складним та важливим аспектом цивільного права. Розуміння правових аспектів спадкування майна є необхідним для забезпечення справедливого та ефективного розподілу майна між спадкоємцями. Детальне вивчення цієї теми допоможе уникнути конфліктів та забезпечити виконання спадкових правил у відповідності до закону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15)
2. Бориславська М. Суб'єкти спадкового правонаступництва та суб'єкти (учасники) спадкових правовідносин. Університетські наукові записки, 2019. Том 18. № 3 (71). С. 136–157
3. Гелецька І. О. Окремі питання спадково-правового статусу дітей. Галицькі студії. Юридичні науки 4. 2023. С. 32-39
4. Павлюк Н. М., Соломенюк А. М. Особливості спадкування за законом. *Матеріали доповідей Наукового семінару до дня спеціаліста-правника* (м. Львів, 8 жовтня 2021 р.). С. 226-235
5. Спадкові права дитини: найпоширеніші питання та спростування хибних уявлень, що виникають у практиці. Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/spadkovi-prava-ditini-naiposirenisi-pitannia-ta-sprostuvannia-xibnix-uiavlen-shho-vinikaiut-u-praktici>.

Чубірко В. М.

*Студентка 2 курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – асистент кафедри цивільного права
Шамота О. В.*

ПИТАННЯ АЛІМЕНТНИХ ВІДНОСИН В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Аліменти – це важливий аспект сімейних правовідносин. Учасники сімейних відносин мають право на утримання з боку інших осіб. Це стосується як малолітніх, так і повнолітніх непрацездатних дітей, а також інших членів сім'ї. Аліменти – це не лише юридичний обов'язок, а й моральна відповідальність перед близькими.

Як зазначають І. А. Лакей та І. В. Чеховська, аліменти – це аліменти, які один член сім'ї надає іншому у випадках, визначених законом або договором, якщо останній не має власних засобів до існування, тобто ї. ці терміни прирівнюють [4].

У зв'язку зі складністю осмислення понять аліментних правовідносин заслуговують на увагу ті ознаки, які доповнюють ознаки аліментних правовідносин як сімейних правовідносин, а саме: 1) вони складаються з матеріальних благ – у натуральній, або у грошовій формі; 2) регулюються як імперативним, так і диспозитивним методами (сторони можуть регулювати свої права та обов'язки договором, який виявляється як диспозитивний); 3) мають відносний характер (оскільки їх матеріальний склад завжди конкретизований, вони особисті, не можуть бути передані, не можуть бути відчужені, не допускають заліку вимог про стягнення аліментів з іншими зустрічними позовами); 4) мають безоплатний характер (тобто надання аліментів не створює для особи, яка їх одержує, жодних обов'язків перед аліментником); 5) мають постійний характер (незалежно від того, який строк минув з моменту виникнення права на аліменти, управнена особа має право вимагати аліменти). У працях багатьох вчених поняття аліменти взагалі не фігурує. Вони заміняють його на строкове аліментне зобов'язання [5].

509 ЦК України зобов'язальне правовідношення – це правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу).), надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися

від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [2].

Сімейний кодекс України у ст. ст. 180-201 встановлено обов'язок батьків утримувати своїх неповнолітніх дітей та повнолітніх непрацездатних дітей, які потребують матеріальної підтримки, незалежно від того, перебувають вони у шлюбі чи ні (у разі народження дитини у фактичному шлюбі), чи є шлюб визнаний недійсним, або позбавлені батьківських прав, або їхня дитина тимчасово відібрана без позбавлення батьківських прав [1].

Способи виконання батьками своїх аліментних обов'язків визначаються угодою між ними або рішенням суду. Чинне сімейне законодавство України встановлює дві підстави для стягнення аліментів: шлюбний договір або договір про сплату аліментів та рішення суду. Це означає, що батьки дитини можуть вирішити питання про сплату аліментів, не звертаючись до відповідних державних органів, домовившись про розмір і порядок сплати аліментів або звернувшись із пропозицією про судові вирішення цих питань до суду [3].

Якщо між батьками немає конфлікту щодо аліментів, які будуть виплачуватися на дитину, вони можуть оформити свою згоду згідно зі ст. 189 Закону про сім'ю (далі – Закон про сім'ю) відповідним договором, яким укладається договір про сплату аліментів, в якому визначаються розмір та строки виплати. Якщо питання про аліменти батьки вирішують за згодою, розмір виплат вони визначають окремо. Водночас, як зазначено у вищезазначеній ст. 189 СК умови такого договору не можуть порушувати права дитини, які встановлені Сімейним кодексом. Це означає, що за цим договором розмір аліментів має визначатися за загальними правилами, встановленими ст. 182 Сімейного закону, і може відрізнятися за розміром від аліментів, встановлених Кодексом, лише в бік збільшення.

Сучасне суспільство демонструє значні зміни в сімейних структурах. Зростання розлучень і розпад сімей призвели до появи нових сценаріїв виплати аліментів. Умови, в яких перебувають батьки та діти, які потребують матеріальної підтримки, постійно змінюються, що потребує більш гнучкого підходу до визначення обов'язкових платежів та їх розміру.

Економічні умови також мають великий вплив на аліменти. Зростання безробіття, зміна моделей зайнятості та рівня сімейного доходу впливають на здатність батьків фінансово підтримувати своїх дітей.

Тому вирішення питання про аліменти стає складним балансом між потребами дітей і можливостями батьків.

У сучасних умовах питання аліментних відносин стають все більш складними та багатогранними. Зміни в сімейних структурах, розвиток судової практики та вплив економічних факторів вимагають постійного аналізу та адаптації правових норм до сучасної дійсності. Необхідно продовжувати дослідження цієї проблеми та розробляти нові стратегії регулювання аліментних відносин з метою забезпечення інтересів дітей та справедливості для всіх сторін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-14>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Атаманчук Т., Тімуш І. Правове регулювання аліментних зобов'язань з утримання дітей. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 7. С. 74–77.
4. Лакей І. А., Чеховська І. В. Аліментне зобов'язання на утримання дитини як вид сімейного правовідношення. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 4. С. 88-91.
5. Пономаренко О. М. Аліментний договір як підстава виникнення аліментних зобов'язань. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «ПРАВО». 2017. Випуск 27. С. 48-58.

Шутько К. Є.

студентка 3-го курсу Юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія»

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного права,
доцент Мельник О. В.*

ПОРІВНЯННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ ТА ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Сімейне право регулює взаємини між особами, які перебувають у шлюбі або належать до однієї родини. Ці зв'язки базуються не лише на духовних аспектах, але й на матеріальних обставинах. Для виконання різноманітних функцій у суспільстві сім'я потребує достатніх матеріальних ресурсів, оскільки будь-яка сфера сімейного життя потребує витрат. Таким чином, між членами сім'ї існують як особисті, так і майнові зв'язки, пов'язані з утриманням, користуванням та розпорядженням майном, незалежно від того, чи було воно набуто до чи під час шлюбу [3]

У Сімейному кодексі України відсутнє поняття шлюбного договору. Жилінкова І. В. надає визначення: «Шлюбний договір (контракт) – це укладена в установленому законом порядку письмова і нотаріально посвідчена угода осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжя щодо врегулювання майнових відносин між ними» [3].

Сімейний кодекс республіки Молдова навпаки, дає чітке визначення шлюбного договору «Шлюбний договір являє собою угоду, яка добровільно укладається особами, які одружуються, або подружжям, що визначають їх майнові права та обов'язки в період одруження та/або у разі його розірвання» (ст. 27 Сімейного кодексу республіки Молдови) [2]

У Цивільному кодексі Литовської Республіки (Книга 3 «Сімейно право, глава 3) ст. 3.101 також надається визначення шлюбного договору: «Шлюбний договір є угодою подружжя, яка встановлює їх майнові права та обов'язки під час шлюбу, а також після розірвання шлюбу або при окремому проживання (сепарації)» [4]

У країнах Західної Європи сімейні зв'язки регулюються цивільним правом, використовуючи термін «шлюбний контракт», який є цивільно-правовою угодою між подружжям або особами, що вступа-

ють у шлюб, для вирішення майнових питань. У США сімейні стосунки контролюються законодавством окремих штатів, де більшість ухвалила Закон про шлюбний договір у 1983 році для уніфікації підходів до цього питання.

При аналізі змісту шлюбного договору згідно із законодавством Сімейного кодексу Республіки Молдова варто відзначити як спільні положення з регулювання, так і відмінності. Наприклад, якщо пункт 2 статті 97 Сімейного кодексу України передбачає можливість зміни правового статусу спільного майна подружжя до укладення шлюбного договору [1], то пункт 3 статті 29 Сімейного кодексу Республіки Молдова встановлює: «Договір, укладений під час перебування у шлюбі, не має зворотної сили. Майно, набуте до укладення шлюбного договору, підлягає законному режиму, встановленому цим кодексом»[2].

Практично у всіх країнах Західної Європи цивільне законодавство передбачає можливість укладення шлюбних контрактів, які регулюють майнові відносини між подружжям за їх власним бажанням. У таких контрактах можуть бути враховані права третіх осіб на майно подружжя, а також можуть бути поєднані зі спадковим пактом. Наприклад, Швейцарський цивільний кодекс дозволяє укладання шлюбних контрактів, які включають умови спадкового пакту, що визначає частку одного з подружжя у разі смерті іншого. При цьому здійснення прав і виконання обов'язків, передбачених у шлюбному контракті, повинні бути здійснені добросовісно згідно з вимогами закону (п. 2 ст. 2 ШЦК) [5]

У Сполучених Штатах Америки, на відміну від України, шлюбним договором регулюються як майнові, так і особисті немайнові відносини подружжя. Це означає, що через шлюбний договір можуть бути визначені не лише права і обов'язки стосовно майна, але й регульовані аспекти, такі як впоодобання кожного з подружжя, методи виховання дітей, поведінка в сім'ї, права на материнство/батьківство, вибір місця проживання та інші подібні питання.

Отже, можна зробити висновок, що інститут шлюбного договору стає все більш актуальною темою сучасності не тільки в зарубіжних країнах, а і в Україні включно, оскільки він вирішує ряд особисто-майнових відносин між подружжям. Проте, незважаючи на таку позитивну тенденцію, шлюбні договори ще й досі залишаються мало застосованими в Україні. На практиці вони в основному використо-

вуються не для регулювання спільного проживання та користування майном, а переважно лише у разі розірвання шлюбних відносин між членами подружжя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21. Ст. 97.

2 Сімейний кодекс Республіки Молдова від 26.09.2000 р. № 1316-XIV URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3480.

3. Карпенко Р. В. Правове регулювання інституту шлюбного договору за законодавством України та зарубіжних країн / Р. В. Карпенко, А. С. Зибіна // Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 25 лютого 2022 р.). – Дніпро : ДДУВС, 2022. – С.334-335

4. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. Енцикл.», 1998. – Т.6 : Т-Я. – 2004. – 768 с.

5. Резникова М. О. Порівняльна характеристика поняття та змісту шлюбного договору за законодавством України та деяких зарубіжних країн/The Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права. – 2016. – № 26 – с.76

Наукове видання

**СІМЕЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнського круглого столу

Одеса, 8 квітня 2024 року

Електронне видання

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора Є. Харитонова,
доктора юридичних наук, професора О. Сафончик

Упорядники-укладачі:
Сафончик Оксана Іванівна,
Шамота Олександр Володимирович

Ум-друк. арк. 7,91.
Зам. № 2405-07.
Видавець ПП «Фенікс»
(Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net